

Berit Kaschan
Kristian Hallak
Jim Ashley
Marten Raidmets
Jaanus Sooväli
Mihkel Truman
Interyuu
Barthol
Lo Meioriga
Urmõ Metsast
Saarest

VÄ
Värske Rõhk
kirjandusajakiri
nr 16 / 2008

Kunstiakadeemia erinumber:

Makett: Norman Orro

Esikaane foto: Liina Jäger

Illustratsioonid:

Natali Pahapill 3, 5

Nestor Ljutjuk 9, 14–15

Kristi Kongi 16, 55, 63, 97

Ralf Rammul 18-21

Kristi Kukk 23

Karin Link ja Magnus Vulp 25–26

Helen Pau 28, 31

Norman Orro 40, 52

Jaanika Okk 65, 67, 69

Juhendaja: Lilli-Krõõt Repnau

Värske rõhu toimetus

Peatoimetaja: Lauri Eesmaa

Toimetajad: Matis Song, Triin Ploom

Kujundaja: Lilli-Krõõt Repnau

Keeletoimetaja: Triin Ploom

Kaastööd saata:

LUULE: triin.ploom@va.ee

PROOSA: matis.song@va.ee

ARVUSTUSED ja ESSEED: lauri.eesmaa@va.ee

PILDID ja FOTOD: lilli.repnau@va.ee

Värske Rõhk nr 16

ISSN 1736-2954

Väljaandja
MTÜ Värske Rõhk
Vanemuise 19
Tartu 51014
Tel: 7 427 087
vr@va.ee

Tellimine
www.va.ee

Trükk:
AS Ecoprint

EESTI KULTUURKAPITAL

Kõlab nagu rannakivid kukkumas rannal vastu kive,
kui kõik muu on vaikne.

Jim Ashilevi

Kristjan Haljak

*

Ma suplesin sinus.

Kell 3. Mittemidagiütlev päikene praguneb asfaldil.

Minutid voolasid koos sinu punase kleidiga voodist välja.

Ma ei leidnud seda aega enam iial.

Sinine taevaskas oli tumm ja igav. Tüütu rohekassinine foon.

Tagusin peaga vastu aknaklaasi kuni mõranesin.

Neetud euroremont.

Räbal ja kopitand sisu ei vääri peegelsiledat parketti.

Kõlarid mängisid täisvõimsusel vaikust

ja sinu suu liikus.

Kokteili?

Kurat teab milleks segasin Pimedust ja Aega.

Tiibu liigutamata lendasin oksalt oksale.

Valeühendus. Kuskilt hõljusid mulle pähe Sinu mõtted.

Tuul kandis läbi iseenda.

Nukralt.

Igale värvile vastamas kümme nooti,

lõikasid meloodilise kaosena taevasse lummava haava,

kust voolas kosena Veenuse sülg.

*

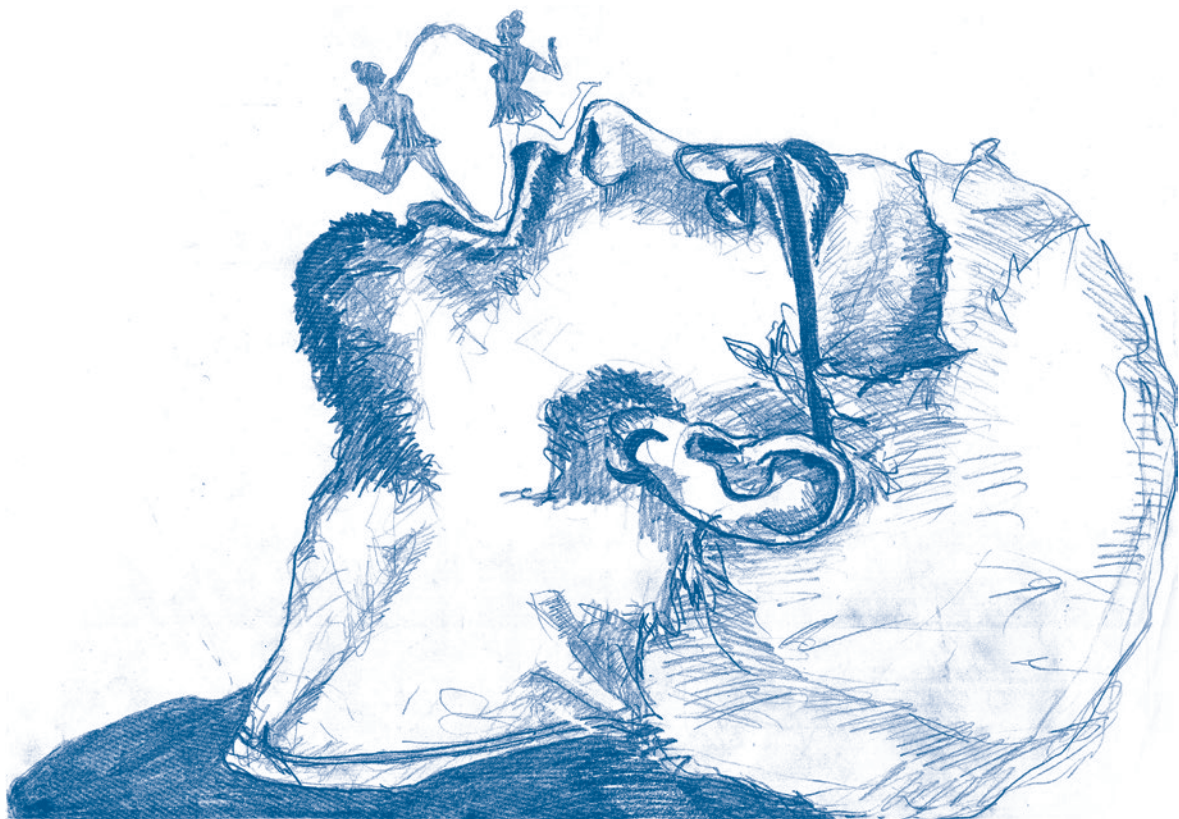
Lebasin ihualasti sõiduteel.
Surnud või teesklesin,
raske meenutada.
Sebrad hüppasid must üle ja ümber,
kuid imekombel ei tabanud.
Punane – lenda!
Loll on see, kes vabadust ei leia.
Roheline – peatu!
Minu voodis, valgus.
Ärkamine on enam kui suudan.
(Su pea laskub mu õlale,
imelised juuksed.)
Oled elus võrdsem kõigiga kui surmas.
Teadmatuse vool löi üle
ja uhtus meelemärkusetult kaldale.

4

*

Su roosiõite öödlõhkav kiirgus
kõlareist kallutab
sulatatud vaikust
katkisele pooltäis pokaalile,
lisamaks ehasterutet puudet
puutumatus pinguletõmmatud
helerohelikest poolkuist närit
karminpunasele keelele.

Vajun hoolikalt kaunistatud,
kuid räpastest voodilina-
läbi, lootustandva ja
leebunud reeturi
õrna, kuid krampis
embusesse.
Seejärel jätkuvalt hulpides
sajasilmse sumeda tundmatuse
suursuguses basseinis,
hammustan joovastavalt jäiseid parfüümipilvi,
mis oma lääguses ajavad
parasiithinge piknikutekil lebaval
varaküpsel õunal
südame pahaks.

*

Aurora borealis libistab kinnastatud käe
giljotiini eeslaval tantsivaile
külmavõetud tundeile,
mis neitside pärlkõrvarõngaist
nutuselt näkku naeravad.
Kontuurid lõhuvad esmamulje
seose tegelikkusega
ja merevahused jalajäljed
ühispeldiku moodsal marmorpõrandal
meenutavad pilvi
püha hoora õhetavail palgeil.
Valatud öö lohistamas enda järel
tuhmunud nätsust nõoriga
mahlakat neljakorjuserakendit
vaikselt üle läbipekstud taeva.

6

*

Neoonses valguses
klammerduvad noad-kahvlid
lahkamislaualt laibapraele.
Kopuleeruvad laudkondlased
lalisevad, leemendavalt ihult higi
ja iha tilkumas
kuivand verega ülendatud linale.
Oidipuse opereerimislaua ümber
kukuvad ümber kujutud portselankujud.
Saapataldade tahmast nätsu
jätkub kaljult limonaadimereni kummund
õdede uudishimu unustamiseks.
Kui kõik killud kokku korjata
saab päiksesulamist paadiga
hulpida petlikust kirest
vahustet mullivannis.

*

Karikakardega kaunistet mahagonipuust üksikkongis
haistan läbi läbematute
imalilusate mõttevõrkude
luupainajate lävepakul liuglevaid hunte.
Naelutan end tagurpidi
seestpoolt välja.
Keegi koputab ja
kostub keskõise trammi tagaistmel uinund
poolpurjus pilvetari
kirekriiskeid sureva albatrossi
viimse liikumise saatel.

*

Üksteisest teisenenud igavuseverele
kinoreklaamilt kahemõõtmeline hüperreaalsus hüppas
tagateadvuse eeskotta. Koputas
narmendavas ballikleidis Eile.
Niiske haaknõelrapiir minu klaassilma
võrkpõhjast põgenes enne päiksetõusu vannitoaaknast
hullumeelselt vaimustunud tuvidest närit kuu
seepjale padjapyrile. Võtan
kahe kõlaga käsipuust kinni ja
unistan, mida sülg suhu toob.

Berit Kaschan

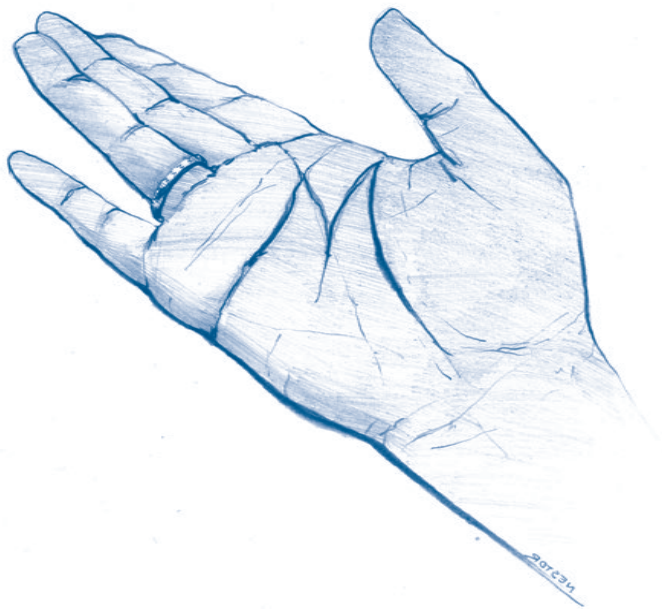
*

Me kuulume kokku nagu
sukk ja saabas
tool ja ratas
Oidipus ja kompleks
surm ja maksud
antiutoopia ja sõda
äng ja külmad pisarad
iiveldus ja oksendamine
palavik ja jõuetus
pohmell ja värinad
peksmine ja sinikad
litsid ja suguhaigused
valed ja häbi
vägistamine ja rebendid,
põhjakäimine ja pesematus,
omad vitsad ja peksmine.
Aga näe, ikkagi kuulume kokku.

*

Õpetused olemisest, minemisest,
saamisest, andmisest,
egosuitsiidist ja
sellest,
kuidas valmistada hakkšnitslit.
Päeval,
mil mulle kõik selgeks saab,
teen endale kardinat kleidi,
seisan aknale,
kimp võiroose käes
ja sünnitan uue teadmise.
Kõik tänavalkõndijad võivad vaadata ja õppida.
Kuidas ise keisrilõiget teha.

9

Läksingi arsti juurde

Äädikased pisarad kukuvad kunstnahast käekotile.

Minust vasakul.

Seinad on mündirohelised ja veel mündirohelisemad.

Mustrisse lükatud.

Kusagilt kaugest tagahoovist kostub beeži 4 aasta vanuse
risthambumusega Pauka haugatus.

Järgmine mees, kes sisse astub, ostab mulle nelja kuu pärast käekella,
palju kalleid kingi, sukki, päikesepille, parfüüme, püksikuid ja
inimesi...

enne peaks ainult mõned korrad end tema magamistuppa logima
Ärakasutajanimega.

*

Hommikutel, mil ma ärkan enne Sind,
kerin endale voodilina ümber,
kään pissil
nopin hoovist trafo kõrvalt kõik kollased võililled pärjaks,
vaatan, kuidas triibuline kass päikeselaigus mullatükiga
mängib
ja sõidan luuaga pagariärisse.

Hommikutel, mil ma ärkan enne Sind,
keksin läbi lompide Eedeni aeda,
raputan õunapuud
korjan kastemärjad fantaasiaviljad sülle,
suudlen üks sarvikut ninale
ja hiilin kikivarvukil koju.

Öödel, mil ma ärkan, sest Sind pole,
ronin ihualasti aknalauale,
süütan sigareti
vaatan mädaplekiliste õuntega kaussi laual,
võililletolmust ja porikriimulist voodilina esikunagis...

ja ärkan.

Palvekiri füüsikainstituuti

Iga kord
kui tema surub oma sõrmi
selle igavesti võõra naise sisse
surun mina enda omad
seinakontakti.

Meil temaga on ühine selgroog.

Kuidas seda jadaühendust lahti ühendada?

12

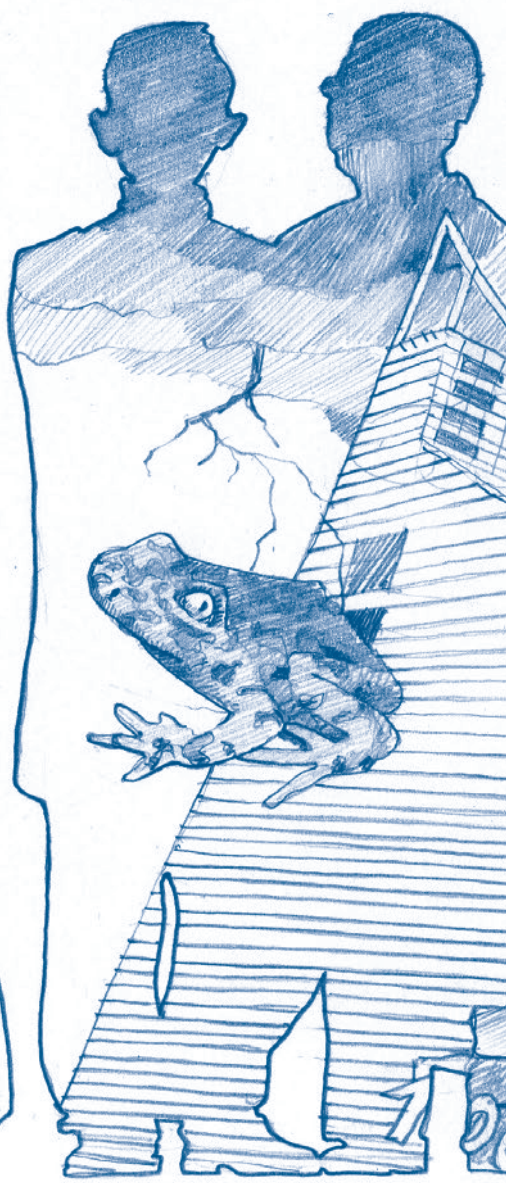
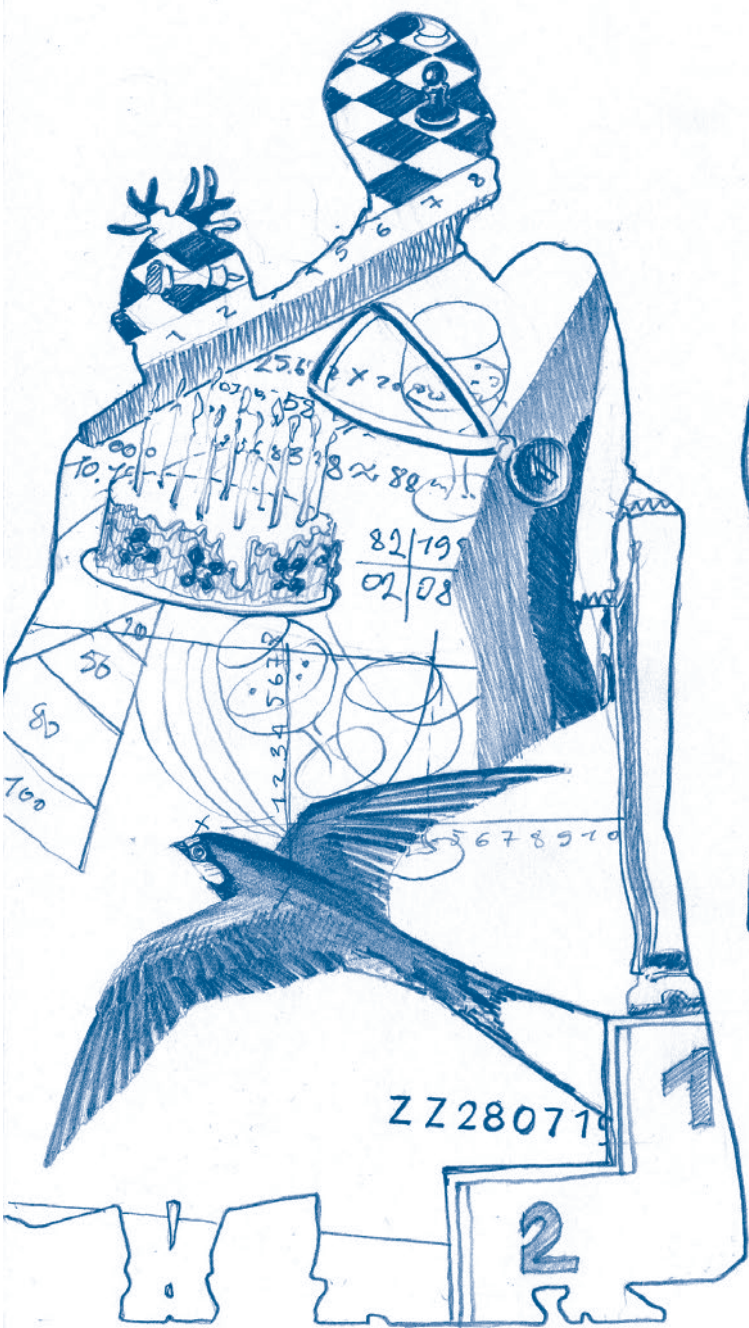
*

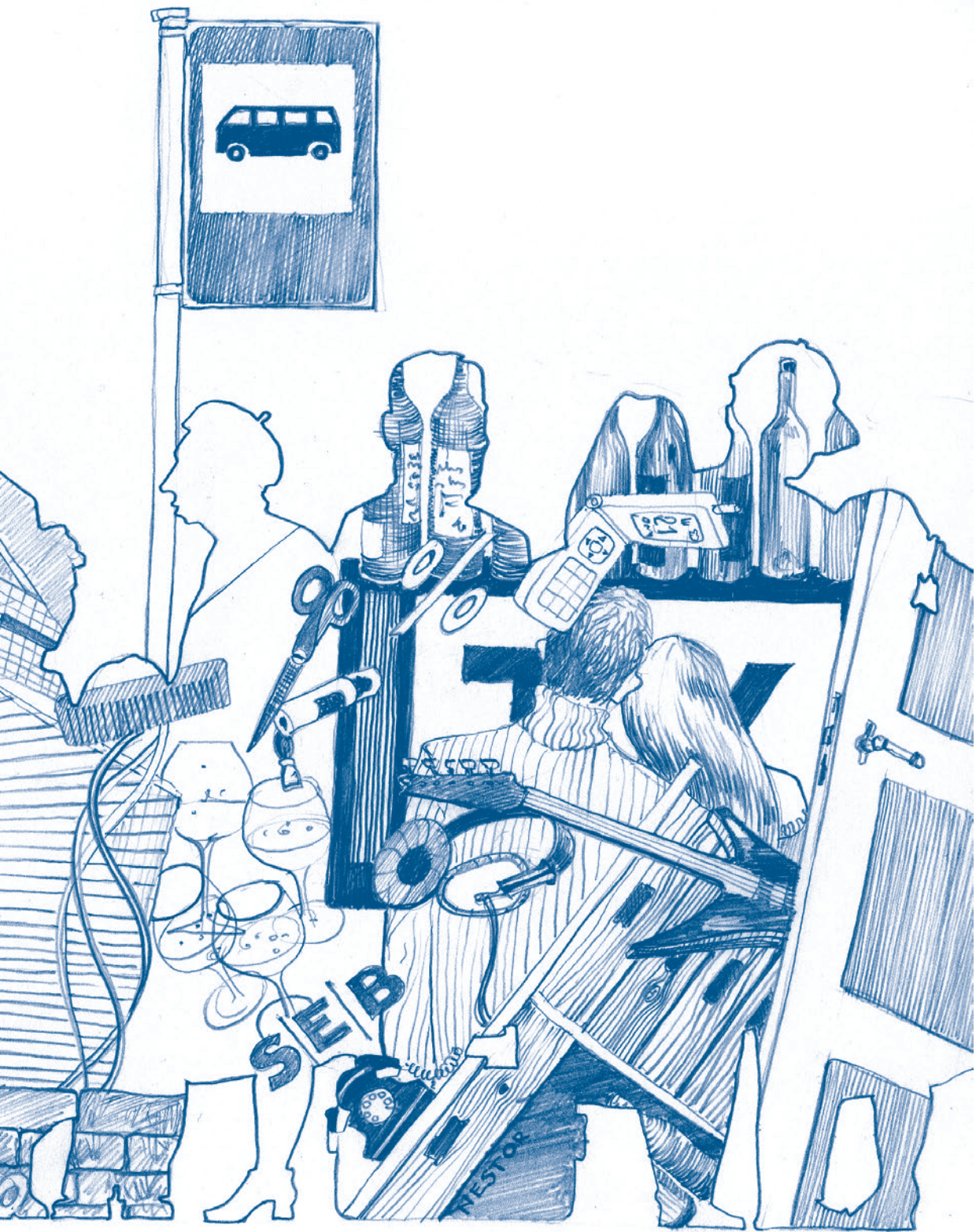
Ise oledki
kõik märgid,
mida lugeda pead oskama.

Ise oledki
valgus tunneli lõpus.
Nemad seal teises otsas juba teavad,
sellepärast nad panidki sinna kivi.
Et sa aru saaks.

*

Inimesed bussipeatustes ootavad
palgatõusu,
kadunud armastuse tagasitulekut või uue leidmist,
eksamitulemusi,
järgmist olümpiakulda,
elatusaseme tõusu,
abikaasa neljakümndat juubelit,
et saaks jälle kõnet pidada
ja kahemõtteliste käibenaljadega laudkonda naerutada
või hoopis aega, mil kodust minema saab.
Ootavad allahindlusi ja ülesaamisi,
väljakutseid ja sisseelamisvõime taastumist,
kevadäikest,
telefonikõnet laenuaotluse rahuldamise kohta,
taasühinenud Led Zeppelini kontserti Eestis,
esimest vahetõrget ja DNA-analüüsi tulemusi,
juuksuriskäiku ja mantlit keemilisest puhastusest tagasi,
inspiratsiooni ja reinkarnatsiooni,
viimast päeva ruineerival töökohal
ja õndsakssaamist.
No öelge palun,
kes ootaks AINULT bussi?

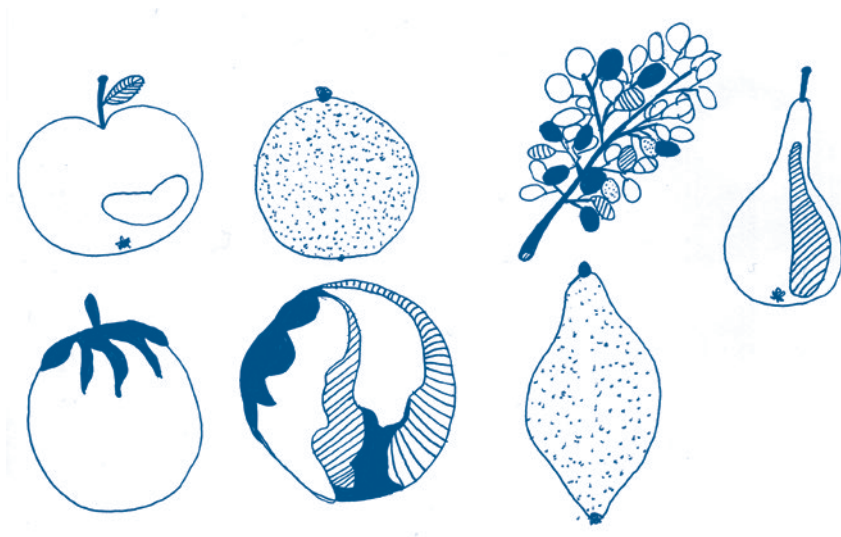

Antikreedo

Et ka nendele, kes heast meid jätnud ilma,
me soovida ei tohi jõhkrat külma –
teadma peab.

Ja ikka päikest tuleb soovida,
vaid päikest!

Otse silma.

Nädalavahetus Tartus

Isa sõrmed on jämedamad kui ema omad
ja tõmbivad,
aga ei, mitte lühikesed ega rasvunud,
lihtsalt tunduvad kohmakamad.
Ja mõnes asjas on olnud ka,
näiteks siis, kui ma olin väike tüdruk
ja ta enne tantsutundi mulle krunni üritas teha.
Tema tehtud soeng vajus alati ruttu laiali.
Aga milline isa – ta vähemalt üritas!

Ka isa paid on arglikumad,
ta nagu kardaks oma mehekätega minu tüdrukupead
lõmmi vajutada
ja teeb mulle alati nii pai,
et ma seda pigem näen kui tunnen.

17

Emasõrmed on peenemad kui isa omad
ja sõrmeotsad ja küüned on ümaramad.
Ema tegi krunni väga tugevalt,
tõmbas silmad peaaegu laubale,
aga mu soeng püsis alati kauem kui teistel.
Naised teavad, et ilu nõuab ohvreid.

Emas paid on intensiivsemad,
ta mõneti tunnetab mind paremini,
ehk seetõttu, et olin ikkagi kunagi tema pärisosa.
Ema käed on loomulikult pehmemad.
Tema vasakus peopesas on selgelt välja joonistunud M-täht.
Isa eesnimi algab sama tähega.

Huvitav, mis tunne neil oli esimest korda käest kinni hoides?

Siim Kera

täna öösel
ma vajun su sisse
nagu titanic
ainult et ainuke kes
upub
olen mina

(nota bene -
ma olen ilusam kui
leonardo di caprio)

usu
sa näed paljalt parem välja

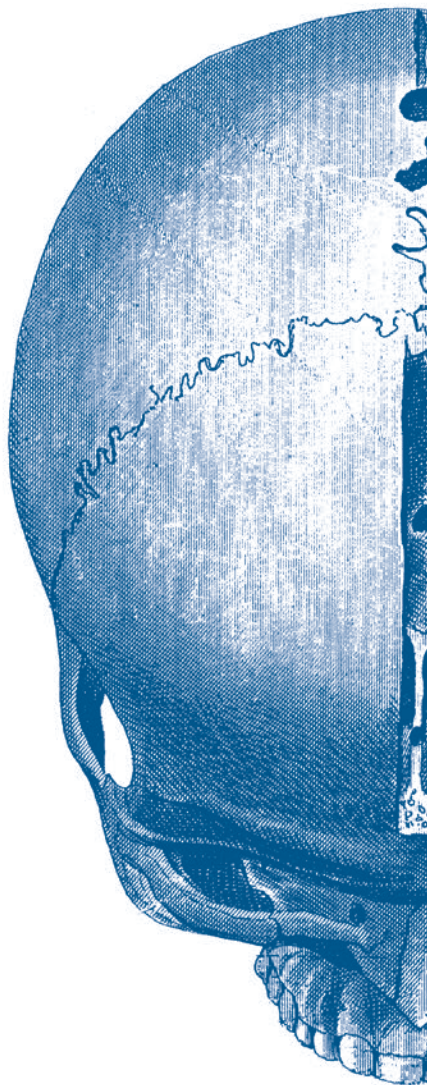
täna öösel
ma langen su puusade vahele
nagu kaksiktornid
ainult et ainuke kes
vajab kustutamist
oled sina

(nota bene -
araabiamaad ei kujuta ettegi,
mida me teeme)

usu
sa näed paljalt parem välja

täna öösel
ma kukun su vöökohast allapoole
nagu eesti majandus
ainult et sa
ei jää nälga

(nota bene -
andrus ansip ei vaata pealt)

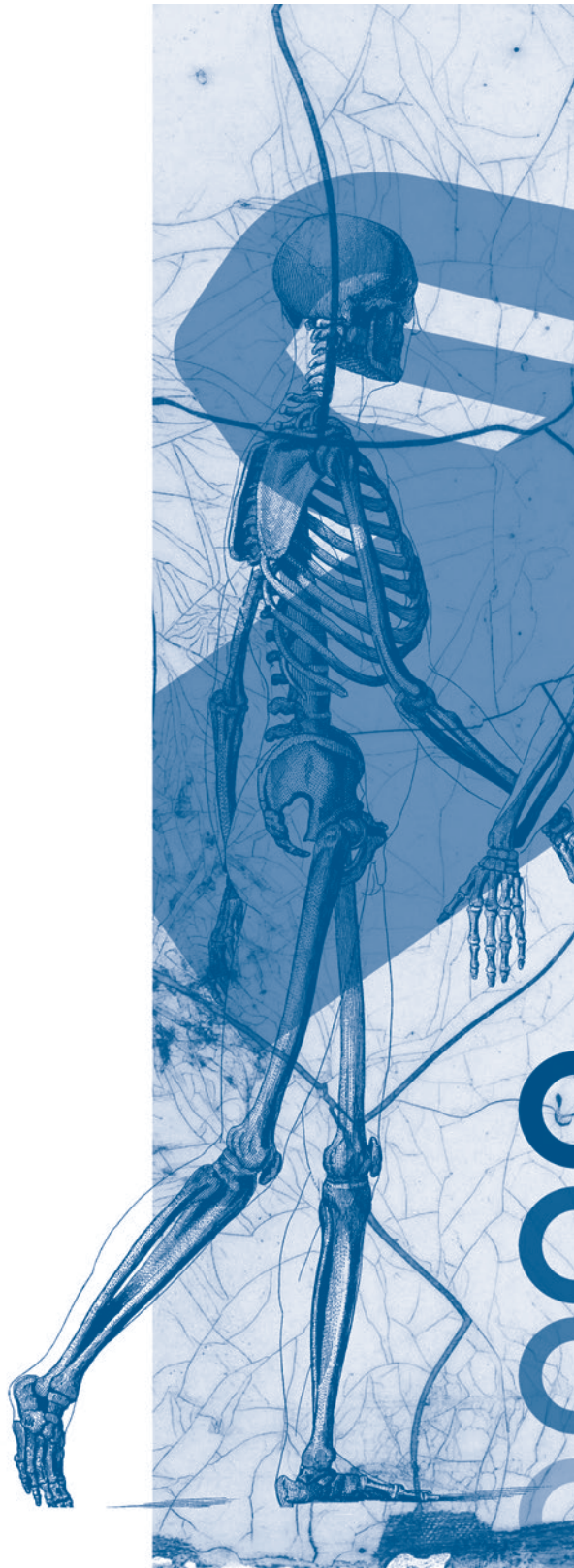
matemaatik

ma olen matemaatik
ja ma arvutan kõike
kaasaarvatud sinu pindala

ma olen keemik
ja ma reageerin kõigega
eriti sinuga

ma olen füüsik
ja ma olen tahkes olekus
tavaliselt koos sinuga

ma olen matemaatik
ja mu funktsioonid
funktsioneerivad ja
funktsioneerivad
suures lootuses koos sinuga
funktsioneerida

eesti värske õhk

kaua aega tagasi
ma kaotasin kogu oma pagasi
estonian air
ma vihkan sind

Linda-Mari Väli

Kajakas ja kuu

ma vaatan kuidas kajakad
üle katuse libisevad
ja ürgmetsa tagustest aegadest
kiljuvad

22

kajakatiibade all tallavad rattalised
oma jooksuradu maanteedeks
nad luuravad kohmakaid inimlasi
kes vahel oma kodukoobastest
liiga sügavale majametsa luusivad

katuseräästast tilgub kuu
taevasse
öö kadudes
rebib ta end vihmaveeväädist
vabaks

meremõtetes kajakad
kiljuvad nukralt naerda
ja jäävad siis korstnaladvale kuulatama
kuidas mühiseb nendega kaasa
öösse uppunud linn

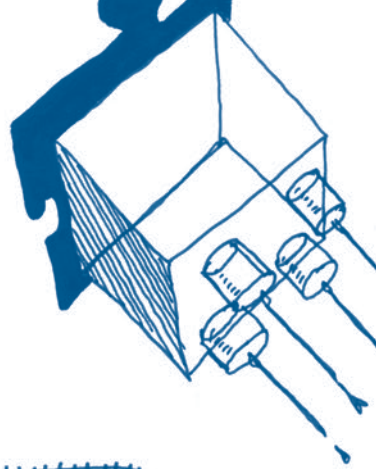
Rebane põllul

trammile joostes kaob too
pealesunnitud linnaväärikus
naagu rebane põllult

minu ees lippab küberbeib kollases kleidis
ta kargab kõrgetel tikk-kontsadel
kitsesõrgade klõbinal
kiiresti otsekui
loom

aga eemalt näen sõdureid
pikas rivis

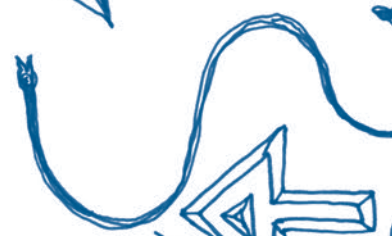
nad jooksevad trammile nii
naagu jookseksid
sõtta

NII ON KOMBEKS,
HEA
&
ILUS

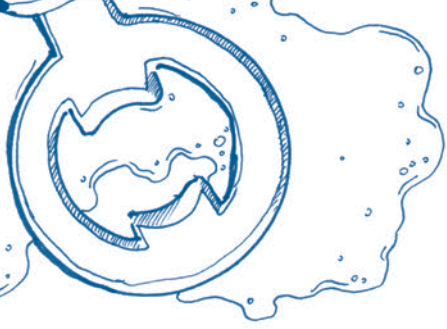
A rectangular box with a dashed border containing the text "NII ON KOMBEKS, HEA & ILUS".

Seeme nii, et
eda ei juhtunud...

A rectangular box containing the text "Seeme nii, et eda ei juhtunud...".

On sul esinenud kord
ebaõnnestunud katseid
kontrollida, vähendada või
lõpetada mängimist?

Kas e
töö aj

A dashed box containing the text "On sul esinenud kord ebaõnnestunud katseid kontrollida, vähendada või lõpetada mängimist?". To the right, there is a small text fragment "Kas e" and "töö aj".

KUBI

poor as jagu

KOBARKANADE INVAASIOON

* TÄHISTAJA
* TÄHISTATAV
(PAHA VÄLJEND)

OBSEKT

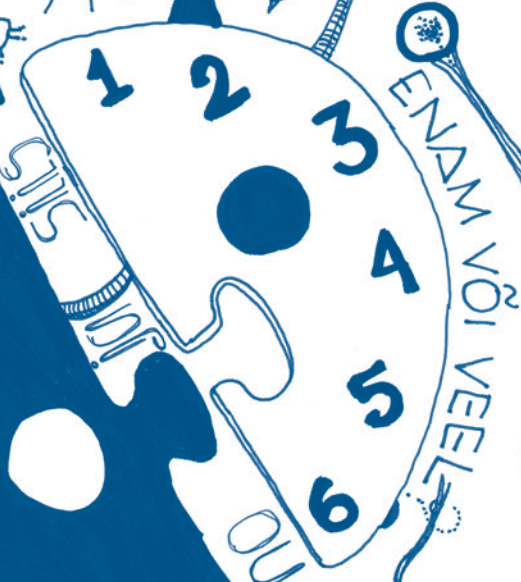
MURIK

KOP!
KOP!

relaatsing
? Prunakad
? Vuu karkuusse

MONETA

PROVOKAATOR
TERMINAATOR

PRAEGU

KUBI
LITTE
LÄHM

saab iski ja nurab niht muure kiirusega ära

Rasmus Miller

Vargamäe,
Minu oma privaatne Vargamäe.
Ole sa Kadrioru kuningas
Või tundmatu linnavõlvide all
Igäühes meist on tükike
Karget ja külma maad,
Kibedate pihlakate maiku,
Soise pinnase julmust.
Kusagil hingesoppides –
Minu oma privaatne Vargamäe
Ja mõnikord hommikuti
Tunduvad karvaudemed käsivarrel
Päikesekiirtes hallina
Sinu omal privaatsel Vargamäel.
Aga naeratama peab.
Naeratus on loomiseks vajalik
Ja mõnikord hommikuti
Tunduvad karvaudemed käsivarrel
Päikesekiirtes hallina.
Aga naeru on tarvis.
Naer teeb Loodu targemaks –
Koguni nii targaks, et ei kohkugi,
Taibates et kägu kella sees ei olegi
Elus. Ja see tiksumine kaigub kaua
Veel pärast seda, mil kaob
Meie oma privaatne Vargamäe.

Jim Ashilevi

Känguru: On palju halbu asju, mida üks inimene võib teisele öelda. Meie kooli keemiaõpetajale näiteks öeldi ükskord „frigiidne lits“, sest ta oli kuiv, range ja lastetu ja käis alati ebasoolistes hallides pükstes ja pintsakutes ja kõik teadsid, et ta elas üksi. Ja kui ta Reimole enne veerandi lõppu ühe pani, takistades Reimol seega põhikooli lõpetamast, ütles Reimo: „Frigiidne lits,“ ja valge jahu õpetaja Sildoja kriidilapikätel lihtsalt kuivas ja kuivas. Ükskord, kui me Lastestaadionil jalkat mängisime, ütles Timo väravavaht Udole: „Ma loodan, et su pere sureb varsti.“ See oli väga okei, nad mõlemad kuulasid Tooli, see oli nendevaheline sõprus. Toolil on üks lugu, kus mees räägib kellegi automaatvastasse, mida halba ta tahab, et sel teisel juhtuks ja üks neist soovidest on: *I hope your family dies soon*. Ühel meie klassi tüdrukul kasvasid rinnad väga aeglaselt ja umbes keskkooli alguseks oli kõigil selge, et ega need väga nagu enam ei kasvagi. Ükskord jooksid plikad tüdrukute riietusruumist naerdes ja kiljudes välja, sest Inna-Kus-On-Su-Rinnad oli kogemata vati rinnahoidjate vahelt põrandale pudistanud. „Me leidsime Inna rinnad!“ hõigati. Jõulu-aegses loosipakis oli Innale muidugi küllaga uut vatti. Nüüd on Inna modell ja tekitab rinnakatele naistele alateadlikke surutisi, et vahest peaksid nemad oma rinnad väiksemaks lõikama.

29

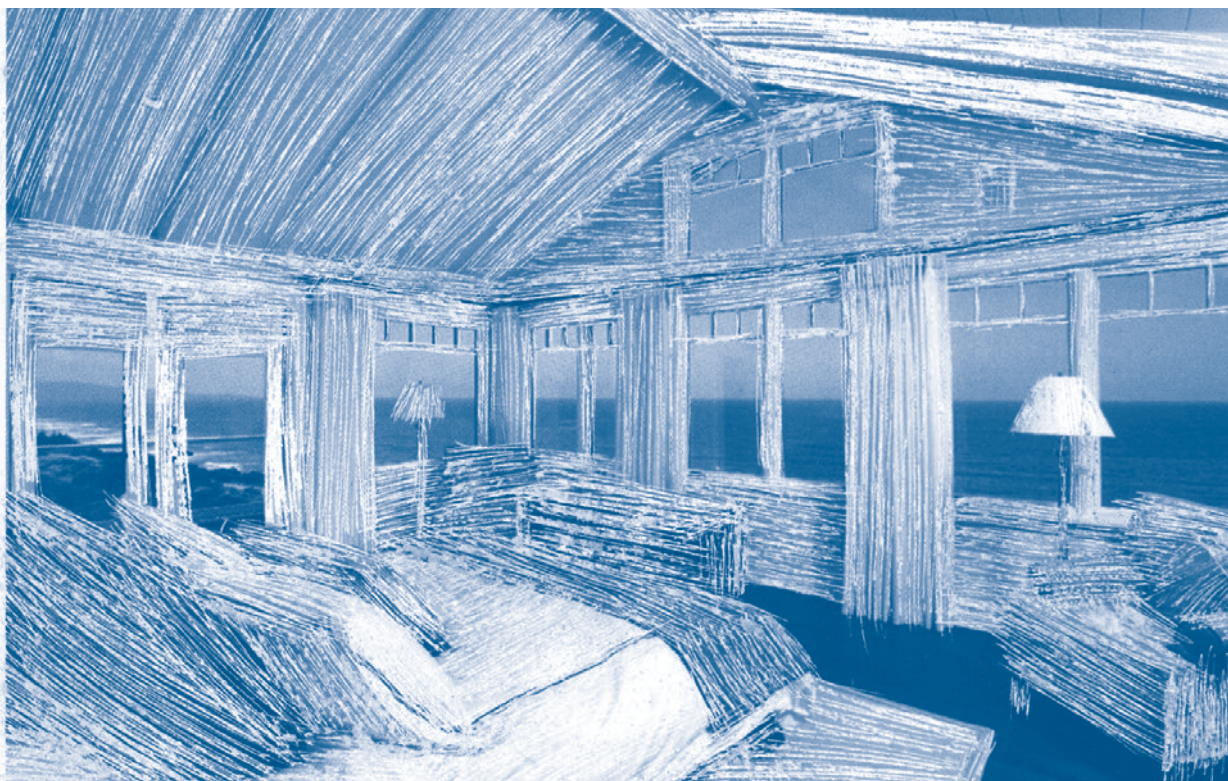
Meil Väikese Pandaga oli hoopis teisiti kuni tänase hommikuni, kui pillasin plastikust kividega käepaela randmelt WC-potti. Inimestele saab igasuguseid asju öelda, aga see tahtmatu (?) žest oli nii üheselt selge. Me olime kaks inimest kahes paadis paralleeljõgedel, mis voolasid teineteisest mööda ja siiani oli meie vahel köis, mille mõlemast otsast me kinni hoidsime, aga mina lasin nüüd lahti ja Väike Panda kaugeneb, kaugeneb, kaugeneb. Ma võin alati süüdistada jõge.

Väike Panda: Päikesega lahvatab horisoni pimedusele kuma, mis on õrn nagu beebi silmaalune ja lükkab tähtedele äsjasündinud linnupoja kurgu värvi katte. Kosmost pole olemas. Nii ütles mulle Känguru. Kuud pole olemas. Tähti samahästi, tähed on vaid vanad kauged kustunud tuled. Känguru ütles, et kosmos on inimese jaoks sedavõrd olemas, kui võrd linn akvaariumikalale. Ma pidin talle tõestama vastupidist, me pidime koos kosmosereisile minema, aga me ei jõua sinna, sest me ei tahaks enam koos minna.

Üksvahe arvas Känguru, et kõik olemasolev on unenägu. Känguru magab praegu meie kaheinimesevoodis, puhub paakil suust õhku välja – õhku tema unemasina lõõtsast, mis puhub unehäälepaeltesse magaja maailmu – ja mina olen siin aknalaul oma valgetes püksikutes ja valges käisteta särgis. Olen olemas. Olen olemas siis, kui Känguru magab ja kui ta ärkvel on, samuti siis, kui me kõrbest lahkunud oleme. Seda on lihtne öelda, aga Tartus hakkab kindlapeale ühe jala peal hüppama, sest teine on küljest ära. Ma hakkam pistma kahvlit suust mööda, sest seal pidanuks olema teine suu ootamas, hakkam voodites kallistama kummitusi ega tunne enam tänavail tuttavaid ära, sest Känguru viis endaga nende näod.

30

Aga aknast välja vaadates on kõik just nii, nagu me üheksandas klassis unistasime: vedame öö Põhja-Arizona kõrbeäärses motellis, tuul keerutab punaseid liivateri vastu meie valge, veidi muljutud, aga helkiva Corvette'i teraskeret. Närin oma pöidlaküünt ja vaatan kaugete mägede poole, vaatan kõrbekullide poole, nemad oma pesas ja mina omas, täis sama puhast armastust ja tahet nagu nemad. Sama puhtalt armastav, nagu võilill on kollane, päike üleni leekides või kotkas hommikul üdini näljane. See on mälestus tundest, mitte tunne ise. Ma tahtsin selline olla, kui olin viisteist ja Känguru kuusteist ja me olime teineteisest avastanud avarad aknad kooliseinatagusesse maailma: see oli siis, kui pidin veel emale valetama, et ööbida Känguru pool. Nüüd oleme kaheksateistkümmesed, Känguru saab kohe üheksateist ja kõigest, mis me tollal tänaseks soovisime, ongi saanud sama, mis see soov paberile kirjutatuna oleks: lihtsalt nimekiri paikadest ning asjadest. Oleme Põhja-Arizonas. Motellis. On 2008. aasta augustiöö. Me oleme täisealised. Ööses seisab meie 1979. aasta Chevrolet Corvette C3, mille paak on täis ja millelt tahtsin, et katus ka maha käiks, aga ei käi, ja pole lugu. Voodil põõnab Känguru, seljas must

maika, jalas minu kingitud mustad valgete piirjoontega liibuvad bokserid. Nagis ripuvad tumesinine ja punane nahktagi, viimane, väiksem, on minu oma. Põrandal on seljakotid, mille küljetaskutes on veepudelid. Meie seljakottides on tavalisi asju ja erilisi asju. Minu omas on eriliste seas ühekordne fotokas, mille lennujaamast ostsin sellal, kui Känguru randmetalismi lennujaama peldikupotist alla lasi. Esimene foto selles on Känguru tühjast randmest eskalaatori käetoelindil. Känguru kotis on eriliste asjade seas PJ Harvey kassetid, mis talle kaasa lindistasin: „Uh Huh Her“, „Is This Desire?“ ja „To Bring You My Love“.

Meil on käte peal tätoveeringud. Minul Panda ja temal Känguru.

Sulgen akna, panen riidesse ja Känguru hingab virgudes ja ringutades sügavalt sisse ja välja. Ta teab, et on aeg minna.

Känguru: Pole vahet, mida inimesed teineteisele ütlevad, oluline on tahe selle taga. Ükskord, kui jätsin Taneli sünnipäevale minemata, saatis ta sõnumi, et tuleb öösel ja pussitab mulle vitu. See tähendas, et teda häiris, et valisin viimasel ajal alati Väikese Panda enne kõiki teisi, ta oli kurb, et ma ei tulnud, andes samas mõista, et oleme sellest hoolimata parimad sõbrad. Mida lähedase kellegagi oled, seda halvemini võid talle öelda, väljendamaks oma armastust.

Väike Panda ei öelnud mulle midagi, kui ärkasin, pesin, riidesse panin, asjad motellitoast kokku korjasin ning auto lahti tegin. Ta ei öelnud midagi, kui me autosse istusime ning auto käivitasin. Alles siis, kui aknad alla kerisin ning kasseti makki lükkasin, ütles ta: „Ära pane seda.“

Talle pole kunagi PJ Harvey meeldinud, talle meeldisin mina ja ta kuulas minu muusikat minu kõrvadega. Nüüd ta käitus, nagu tal polnuks neid enam kuskilt võtta, kuigi istusin tema kõrval. Aga kui päike paistma hakkas ja Väike Panda magama jäi, lükkasin kasseti sisse ja liuglesin Maalitud kõrbe puna-halli-kollatriibuliste mägede poole, mis kõrgusid vaatepiiril nagu külitavate hiiglaste tolmused tekid.

See oli peaaegu olemas, oligi, ongi. Mu kätes on rool, mis hoiab vana valget kaheukselist Corvette'i teel läbi Põhja-Arizona Maalitud kõrbe ja mäed ei lähene ega lähene, pilved imiteerivad mägesid ja sulavad mööda kapotti teele nagu valge õli sinisel põhjal, vanas automakis mängib PJ Harvey, mu kõrval on mu tüdruk, kes magab ja kui ta ärkab, võib ta mind vaadata ja soovida mulle kõige hullemaid asju; ja mina võin talle vastu vaadates soovida hullemat.

Väike Panda: Ma ei lähe kunagi elektripostide kolmnurkade alt läbi, olen varmas märkama üle tee lippavaid musti kasse ja talitama vastavalt. Ma ei saa hakkama numbriga kuus, aga lennukis oli minu koht just nimelt kuus. Känguru vahetas minuga küll kohad, aga mis sest, välja tuli sama. Või ilmnes halbu endeid juba varem, vahest isegi mitte endeid, kuivõrd otsuseid, mis ootasid saabuvaid endeid. Näiteks miks ma läksin Tartusse kunstikooli, mitte Tallinnasse? Kängurule Tartu ei meeldi, ta ütles, et tunneb end seal nagu merevaiku tardunud putukas. Miks aitasin Kängurul

Erasmuse stipendiumit taotleda ning soovitasin tal minna aastaks, mitte pooleks aastaks? Hariduse ja kogemuste nimel? Kuigi läheksin lolliks, kui leiaksin saunaukselt potiemandat, ei karda ma kõiki neid endeid sugugi nii palju kui mõned inimesed surma. See on nagu ämblikekartus. Või rottide, usside ja konnade kartmine. Põhjendamatu. Õpi Eesti ämblikke tundma ja sa taipad, et nad ei tee sulle liiga. Kui sa just ristiämblikega täidetud vanni ei lähe, aga ma kahtlustan, et ka siis peaksid neil olema spets mürgi-ampullid suus, et tappa. Mina ei karda ühtegi looma. Kardan hirmuta elamist. Ilma huvita elamist. See on kõige hullem, mis saab juhtuda: kaotada huvi inimeste ja maailma vastu. Muutuda esemeks oma asjade seas. Toita ennast nagu tangiks autot. Pesta ennast nagu koristaks tuba. Suhelda inimestega nagu jalutaks koera. Mitte, et koerad oleksid asjad. Olgu – robotkoera.

Tuul täristab liivateradega mu käenahka, keeran akna kinni.
Känguru teeb sama.

„Ärkasid üles?“

„Jah.“

33

Silitan Känguru süles lebavat kätt, ta õhetavat kleepuvat nahka. See tätoveering. Mängisime Känguru pool Tekken 5, tema oli känguru (kaklusstiil: *Commando Wrestling*) ja mina panda (kaklusstiil: *Heihachi*). Ta peksis mind alati surnuks, aga ainult sellepärast, et ma ei suutnud naeru pidada. Me olime muidugi selleks hetkeks pilves ka. See oli kolmas kord, kui ma Känguruga koos kanepit proovisin, aga esimene kord, kui see mõjus. Kõndisime pärast koos Selverisse. Käisin vaikselt ahhetades riulite vahel ringi, imetledes kirkast laevalgustusest elama pandud soojade tugevate värvide heasoovlikkust. Punased ja kollased plaadid lae all ja seintel, lettidel. Ilusad sinised külmikud, nii palju toitu ja tarbeid, kõik tehtud iga inimese poolt igale inimesele. Sipelgapesa, kus kõik teevad kõike kõigi jaoks. Kokad teevad toite, teadlased teevad pakendeid ja sõidukeid, mis autojuhtide juhtimisel kaupulaiali viivad, kirjanikud panevad asjadele nimed, kunstnikud kujundavad värvid ja kirjad, emad kasvatavad kõiki neid usinaid inimesi, isad...

Nojah, ma ei tea, mida isad teevad.

Aga tol õhtul ööbisin viiendat korda Känguru pool (ma usaldan viite) ja kaotasin süütuse. See oli kõige ilusama aja algus.

„Mis sa ütled, kui keegi küsib, miks sul see känguru käe peal on?“

„Räägin sinust.“

„Isegi suvalistele eitedele?“

„Ei.“

„Mis sa siis nendele ütled?“

Känguru lööb üleni punetama, sest õuest paistab valgus läbi tormava päikesepõletatud liiva. Ta peatab auto, see vapub muljuva tuule sees. Ta hoiab mind. Siis läheb torm hullemaks. Kõik on punane, nagu auto oleks vastu päikest silma kinni pannud.

Känguru: Hoian Väikesest Pandast kinni, nagu võiks torm ta ära viia ja liivaterad talt naha kraapida, aga auto sees on lämbe ja turvaline, justkui oleks õueilm suletud klaaspurki, klaaspurki, mille sees lendleb vaablane, see torm on vaablane ja meie põrniitsemema hääletut raevu, või miks raevu, püüdu pääseda – edasi; või elada ennast välja, elada elu endast välja.

Panda nutab.

Ta sõrmed suruvad mu rannet nagu kohupiimatoru. Ta laseb lahti ja vaatab kängurut mu käel. Ta kratsib seda õrnalt põidlaküünega, siis lükkab küünekülge sügavamale mööda nahka. Ta küünistab mind kõikide sõrmedega, siis tõmbab randmele kõva kassise käpalöögi. Ta silmad helgivad. Ta võtab mu käe huulte vahele, siis paljastab hambad ja pureb känguru mu käelt koos tükiga musklist, sooned venimas ja lipendamas minu käe ja tema suutaie vahel. Veri voolab mööda kätt alla, kuivatades mu häälepaelad, mu suu seisab lahti nagu krambis. Ta neelab alla tüki mu liha, siis võtab mu labakäe, silitab seda vastu põske ja enne, kui taipan kätt tagasi tõmmata, libisevad mu sõrmed tema sooja märga suhu. See mõjub lohutavalt, kuni hambad need kuiva pehme raksatusega labakäest

lahti löikavad. Kõlab nagu rannakivid kukkumas rannal vastu kive, kui kõik muu on vaikne. Mu sõrmed liuglevad ta kurgust alla, kui ranne liigub juba nende järel. Olen küünarnukini ta suus, ta hambad jahvatavad nagu hakkiv giljotiin üles-alla-üles-alla. Ta ei ole enam üldse inimese moodi, pigem nagu auk, kuhu kaduda. Lihtsalt auk, kuhu kaduda. Olen õlani ta sees, ta surub lõuad kokku, hambad risti kinni ja neelatab ja mul pole enam kätt. Mul pole enam kätt, millega tema pöske silitada.

Torm vaibub, Väike Panda tõmbub minust eemale.

„Kus me söögipeatuse teeme,“ on minu esimene küsimus pärast tormi.

Väike Panda: Kõnnime pikalt liiva taldade all krõbistades, astudes dinosaurustega samu radu. See ei tähenda midagi. Aeg ei tähenda midagi. Mõödume kuivanud väändunud puutüvedest, tuul seljas. Kaks inimest, kes juhtusid elama ühel ajal ja käima samas kohas.

Leiame kõrge künka küljel lohu ja jääme samasse einestama. Teen vaatest foto, oleksime nagu tillukesed olendid vee all troopilises madalikus hele-hele-helesinise vee heljumises. Päike sillerdab küngastest silmapiirini kortsus pinnale lopsakaid värvilaike: tumeoranže, sinakaspruune, rohelist, valgeid, mille keskel heljuks kui mäekülgedele põletatud valge vine. Söön vintske veiseliha, salati ja tomatitega võileiba, vaatan.

35

Maailm on meist ikka suurem. Ütlesin seda kunagi Hillele, kui ta Gerdist lahku läks. „Palun usu, et see pole kogu su elu. Sul pole veel seina ees.“ Ma ei suutnud teda veenda, aga polnud hullu. Ei pea uskuma. Nagu Philip K. Dick ütles: „Reaalsus on see, mis ei lähe ära ka siis, kui sa sellesse enam ei usu.“ Känguru rüüpad kokat.

„Sa näed välja nagu reklaamipilt,“ ütlen.

Ta võtab ühe lonksu veel. Keerab korgi peale. Vaatab künkaid.

„See kukkus kogemata,“ ütleb ta. „Potti.“

Miks sa seda välja ei võtnud? Pole viga, ma tean. Ära vabanda.
Ära vabanda.

„See . . . tead, lennujaamades on potid lihtsalt kõige mustemad.“

„Ära . . . tee seda.“

„Mida?“

„Ära tee.“

Ta vahib mind.

„Ära aja seda luigejuttu,“ ütlen ja ta jääb vait.

Siin on sügisene. Poleks kunagi osanud arvata, et kõrbes võib olla sügisene. See on aja küsimus, mil olen kinniste mantlihõlmadega Tartus Toomemäel sügislehtede soojas roostes päris-sügisene. Väga kaugel Kängurust. Võib-olla suitsetan. Võib-olla kuulan pleierit. Võib-olla istun seal kellegagi, kellest võib saada mu sõber. Kellegagi, kellele olen ise nime andnud. Ja tätoveeringust on saanud sünnimärk. Nabanöör minu ja Känguru vahel on katkenud ja maha mädanenud. Ja meie kooselu on ainult õhk, mida jagame. Aga ma vihkan ta leigust. Mul on lihtsalt igav.

36

Ütlen talle: „Mul on igav.“

Ta ei vasta midagi.

„Mul on igav.“

Ta ei vasta.

„Igav, igav, igav.“

„Näed siis,“ ütleb ta.

„Mida?“

Ta ei vasta.

„Mida ma näen? Türa, luigejutt.“

Viskan talle liiva silma, ta tõmbub eemale, siis haarab mu kätest. Puren ta kätt. Ta lööb mind vastu nägu ja ma viskun temast eemale, üle lohuserva, veeren künkast alla, veeren hoolikalt, nagu oleksin seda harjutanud, veeren, lihvides oma tagi liiva ja kuive-tunud rohulibledega, punane liiv pükstes vastu nahka jahvatamas, veeren, nautides mängu ilu ja seda, et mul on varem avastamata anne veereda künkast nii laitmatult ja oskuslikult alla, veeren alla ja siis peatun, laman nagu raisakotkatoit. Ta jookseb alla ja paanitseb. Mängin surnut. Kavatsen oodata, kuni ta ära läheb, täitsa ära sõidab, ära New Mexicosse, aga mul hakkab külje alt valus ja nina sügeleb. Tõusen püsti ja me kõnnime autosse tagasi.

Känguru: See, et ma Väikest Pandat lõin, tähendas, et võin meie vana kohapealt kõrbesõiduks klapitud \$12,000 Corvette'i endale jätta. See tähendas, et ma viisin ta bussi peale, mis asus teele California osariigi Los Angelese nimelise linna poole, mille lennu-jaamast LAX algab meie mõlema tagasilend koju, aga selleni on veel aega. Väike Panda läheb palmide ja maaväärinate utoopiasse, mina sõidan veel mõnda aega üksinda kõrbes, veel oma utoopias, sest tagatipuks oli see ju minu mõte. Panda tahtis algusest peale Californiasse minna.

37

Ma sõidan, sõidan. Horisont lõõmab neonse oranži ja lilla valguslihas ja kuumutab künkad nii punaseks, et tunnen küpse-tatud päevalilleseemnete ja just kustunud tikkude lõhna. Järgneb punane hämarduv liiv rohtuustidega ja kauged mäed. Mäed, mis ei lähene, vaid seisavad paigal, nagu tee käiks rataste all lindina ringi ja seisaksin tegelikult kohapeal. Tundide viisi ei möödu ühtegi teist autot. Mõtlen, mis siis, kui magama jääksin. Proovin: sulgen silmad, püüan sedasi olla, kuni olen lugenud kümneni, aga ei jõua, avan silmad nelja peal. Siis proovin uuesti. Hingan sisse. Sulgen silmad.

Seiskan auto.

Väljun autost, kõnnin tulede valgusvihi eest läbi ja istun kapotile.

Öö silitab mu sügelevat nahka.

Ütlen mägedele: vabandust. Ja mu süda tuksub nii noorelt, aga käed lõhnavad nagu tolm. Laman kapotil ja püüan magama jääda, aga ei leia mugavat asendit, libisen muudkui alla.

Istun autosse tagasi, lülitan mootori välja, lülitan kõik välja ja istun pimeduses. Putukas merevaigus. Vaablane purgis. Känguru autos. Avastan kõrvalistmelt Väikese Panda pooliku võileiva. Söön selle silmad kinni ära, see on viimane kord, kui tema keha puudutan. Mälun, neelan. Teen keelega suu puhtaks. Siis teen silmad lahti ja hakkam taas mägede poole sõitma, kuigi neid enam näha pole.

Väike Panda: Teen mööduvatest majaigerikest pilte, korvpalli-väljakutest, kauplustest, teed ületavatest inimestest, aedadest, traatidest.

Kängurul oli teooriaid, miks me koos olime. Miks kaks inimest armuvad. Üks oli see Jungi värk, et otsitakse oma teist poolt, inimene üksi on poolik. Õigupoolest on meil oma mina ja siis ideaalkujutus oma minast. Nii et Känguru tahtis minuks saada ja mina temaks. Tahtis või? Kas mina tahtsin pikaks punapäiseks poisiks saada ja tema lühikeseks tumedaks neiuks?

Klõpsatan pimenevast taevast ja elektritraatidest pilte. Veel rääkis Känguru, et niipea, kui oma vanematest eraldume (ja me ei pruugi seda veel taibata, kui see on juhtunud), hakkame otsima inimest, kellega ise vanemaiks kehastuda. Nii et koos olime emme ja issi, iseenda ja teineteise jaoks.

Klõpsin järelejäänud seitse kaadrit välguta pimedust täis ja film saab otsa.

Olgu, teen veel enne Californiast lahkumist kellelegi uue käepaela ja seon selle mingi lubadusega. Olgu, „unustan“ oma kaamera kuskile LA muuseumi. Ja küsin kindlasti enne lahkumist kelleltki kohalikult, miks juletakse elada kohas, kus on maavärinad. Mu nägu tuksub. Olgu, ma olen Känguru peale vihane, aga ainult sellepärast, et valisin nii. Ma oskan seda. Sõidan emotsiooni peal, sest pleieri aku on tühi.

Olgu, ma saan LAXis Känguruga kokku ja ütlen talle, et see vanemate teooria pidas paika. Puudutan talle silma vaadates oma kõhtu ja ütlen talle, et on aeg hakata mõtlema mingite pärisnime-de peale. Seisan ta ees nagu et: saad aru, mis ma ütlen?

Märten Rattasepp

üks

Mõnikord tundub, justkui oleksin vaid vari, langenud vaim hoolimatu ja julma maailma kõige tumedamates nurkades. Kõik tiirlevad ja tuhisevad minu ümber, märkamata liigutusi või sõnu, hoomamata minu igatsust, ignoreerides tähelepanu saavutamise katseid. Siiski ei pane ma seda neile pahaks, nende ükskõiksus on tingitud ainult minust. Ma ei paku kellelegi huvi, sest olen üdini ebahuvitav. Minu sõnavõttud on surmigavad ega suuda pakkuda muud kui lamedaid ja labaseid viisakusi, mis suudavad õhus hõljuda vaid märkamatu hetke ning asenduvad nobedalt vaikusega. Üritan rääkida, kuid mõte keeldub liikumast. Laused kaotavad igasuguse iva ning kuulajad kaotavad huvi. Kui rõhuvalt inimlik see kõik on. Alati on keegi, kes oskab olla huvitav ja humoorikas, kes valdab suhtlemiskunsti. Ma ei heida neile midagi ette. Nende käitumine on loomulik, ma ise puudulik.

41

Õhtu. Viibin tänavatel, kõmpides kõrguvate majade vahel ilma kindla suuna ja põhjusega. Ma ei eksi füüsiliselt, vaid eksin hinges, lainete sügavuses. Silmanurgas vilksatab tuttav silt, mis kutsub enda poole kui kaunihäälne sireen. Sisenen uksest, mille taga olev pisike trepp lõpeb keldrikorrusel. Märkan kahte sõpra seina ääres vestlemas. Liigun nende suunas, vahetame mõned sõnad, rohkemaks pole ma järjekordselt võimeline. Õnnekombel polegi rohkemat tarvis, sest on võimalik keskenduda laval toimuvale. Kõik toimuv tundub tähtsusetu, kuid ma ei lase sel ennast mõjutada. Tunnen end hästi olukordades, kus puudub sundus kommunikeerumiseks. Märkan pinkidel istumas teisigi tuttavaid, nad on siia juba varem jõudnud. Vahetame kombelisi lehvitusi. Ürituse lõpp on jõudsalt lähenemas.

Laval vahetatakse viimaseid sõnu, publik plaksutab ja lahkub. Minu tuttavad liiguvad samuti kõikvõimalikesse suundadesse. Mõned imuvad ukse kaudu sombusesse sügisilma, teised jäävad koridori muljeid vahetama. Vean end sõbra, toreda

mustajuukselise neiu külje alla. Ta vestleb oma kaaslastega. Nemad paistavad samuti väga toredad inimesed olema. Kui ma vaid neid kõiki tunneks, ohkab mõte. Vestlus on keskendunud eilsetele sündmustele... Mäletatakse, et tegemist oli vahva õhtu-poolikuga. Iga rakk õhkab soovunelmas, et oleksin saanud olla seal kus teisedki. Meel muutub kadedusest mõruks, loendamatu-
tel kordadel olen ilma jäänud põnevatest eluhoovustest, toredatest tundidest kodulinna soojade müüride vahel. Nean oma ühesust, mõte kisendab universumi keskpunkti suunas, kus ootab Vastus – miks olen ma üksi, üksik ja üksildane? Miks olen vaid üks? Miks pole mind rohkem, et jõuaksin... kõikjale?

Selle mõtte naeruväärsus manab näole tahtmatu irve, mida teised ei märka. Nad vestlevad edasistest plaanidest ning otsustan, et on saabunud õige hetk liituda vestlusega, surudes samal ajal tobedad kibedusmõtted tagaplaanile. Sõbrad on otsustanud seada sammud läheduses asuva kõrtsi suunas, et klaaside ääres juttu jätkata ning oodata mõne tunni pärast toimuva kontserdi algust. Olen nähtavasti teretunud nendega liituma... Olen ju kõigele vaatamata nende sõber, vaikne ja märkamatu, kuid olemas. Nad tõesti ei põlga mind, sest raske on põlata ja vihata tähelepanematut.

42

Kõrtsi jõuame seitsmekesi, mina ja kuus kaaslast – kolme neist tunnen ma juba varasemast ajast, kolm on võõrad, kuid olen neid linnavahel liikumas näinud. Liigume hubase, värvikalt sisustatud hoone tagaruumi, tõstame paar väiksemat lauda kokku ning seame end istuma. Joogid tellitud, kulgeb vestlus lauas vabalt, liikudes seosetult ühelt teemalt teisele. Aeg-ajalt poetan sekka mõne sõna, vastan paarile küsimusele, kuid hoian tagaplaanile, nagu alati. Taas kord keeldub mõistus mõttekäike jälgimast, teemasid arendamast; iga kurd lülitub välja, suutmata tuua lagedale kasvõi minimaalselt huvitavaid ideid või ütlushi. Aju on võimeline ainult mõneks kasutuks kommentaariks. Pidev küündimatus normaalseks sotsiaalseks suhtluseks tekitab sisimas järjekordse frustratsioonitorke, kuid temaga olen juba harjunud, ta on mu igipõline kaaslane – ahistaja, kes keeldub lahkumast. Vestlus lauas kandub lõbusatele minevikusündmustele, kuulan huviga. Iga isik laua ääres suudab lagedale tulla mõne naljaka juhtumiga, mis minust on kaugel kaarega möödunud. Kus olin mina? Alati mujal – raiskamas väärtuslikku aega tühja peale, mitte kunagi seal, kus tarvis, kuhu ihkas hing. Vihkan neid, kellele naeratas

õnehaldjas. Neid, kes sattusid olema õigel ajal õiges kohas. Ma kuulan sõprade naeru. Vähemasti see pakub kerget lohutust.

Minutid ja tunnid mööduvad, õhtu hakkab jõudma hilisesse faasi, tänavalgustus peab lõppematut lahingut rünnakule asunud pimedusega. Meid on kuus. Üks minu vanem sõber pidi juba varakult lahkuma; moment, mis tõi mind tagasi reaalsusse ning muutis meele morniks. See õhtu ei kesta igavesti, see hetk on mööduv. Proovin aega peatada. Ei mingit mõju. Sekundid tiksubad edasi. Teised lauasolijad räägivad edasistest plaanidest. Situatsioon on ebakindel, homseks on veel jäänud viimane asjalik tööpäev enne puhkust, mistõttu puudub soov kaua väljas liikuda. Varem mainitud kontsert ei huvita kõiki, kolm lauasolijat ei soovi minna, kaks on pooldaval seisukohal. Igäuhele oma maitse ning meeolelu järgi. Mind jätab valikuvõimalus külmaks, sügaval hingesopis on hoogu kogunud ärritus. Seltskonna lahkuminek tõstatab alatise dilemma, võimatu on olla kõikjal. Miks pole mind loodud mitmeks?

Võetakse vastu otsus. Üksikud suunduvad kodu poole, teised kavatsevad siiski kontserti kaeda. Otsustan minna koju, sisimus on rööpast välja viidud ning iga külg pitsitab ängist. Tunnen häbi, et vihkan neid ja ennast ning maailma, kus me eksisteerime.

43

Koduuks avaneb ning sulgub klõpsuga. Võtmed riputan varna nagu alati, mantli tirin ühmatades seljast ning torkan võtmete kõrvale. Astun tualettruumi ja pörnitsen oma peegelpilti. See pörnitseb vastu. Kratsin siledaks pügatud lõuga ning see jäljendab mind. Tal pole põrmugi originaalsust. „Miks ei ole sind rohkem?“ küsin. Ta vaid maigutab küsimuse ajal suud ning jätkab pörnitsemist.

„Miks ei ole sind rohkem?“ küsin ma uuesti.

„Sest nõnda pole loodud.“

„Mida sina loomisest tead? Sa oled vaid hale koopia, jäljend. Peegeldus. Varju vari. Sind ei eksisteeri. Sind pole eales loodud.“

„Kuid sina soovid, et ma oleksin.“

„Jah.“

„Sa oled haletsusväärne. Sa üritad oma puudujääke likvideerida vähimagi pingutuseta, pühkida nad kõik vaiba alla, lasta teistel nendega tegeleda, neid lahendada.“

„Ole vait.“

„Vaata mulle otsa, vaata näkku tõele, mida üritad vältida. Sa oled haige ja ebanormaalne. Su soovid on tingitud haiglasest ihast.“

Klirinahääl kraanikausis tõmbab tähelepanu eemale. Alla vaadates märkan mitmeid eri suuruses kilde koonjas portselankausis. Minu käsi on rusikas ning sõrmenukkide vahelt immitseb kergelt verd. Ma ei tunne valu. Tõstan taas pilgu ning märkan ühe hämmastunud näoga peegelpildi asemel mitut: ta polnud seda lööki oodanud. Mida muud ühest viletsast jäljendist ikka oodata. Sülgan kraanikaussi ning liigun edasi arstikapi juurde, otsides haavade lappimiseks plaastrit. Ma ei taha enam minna tagasi tualettruumi kilde koristama, sest tean, et ta ootab mind seal mõnitava irvega. Enam ma teda üllatada ei suudaks. Ei huvita, olen väsinud. Homme on täiesti uus maailm. „*Tabula rasa*,“ mühatan.

44

Hommik. Avastan, et olen juhtumisi tugitooli magama jäänud. Avan silmad ja märkan neid. Viite. Nad seisvad toa keskel ning põrnitsevad mind kergelt uudishimuliku ilmega. Kõik justkui erinevad... kuid samas väga sarnased. Pühin une silmist ning üritan neile ainuomaste detailide otsimisele keskenduda. Esmapilgul paistab, et kõik on täpselt ühesugused, üksteise täiuslikud koopiad. Pikem põrnitsemine vaid toetab esialgset väidet. Neis ei suudaks erinevusi leida ka kõige täpsem silm, nad on täielikud jäljendid. Nad on mina. Toa teises nurgas, varjununa, märkan veel üht eset, mida seal varem ei olnud. See paistab mulle toolina, tume ning massiivne, mille külge on poogitud mitmeid juhtmeid... Ning seal on midagi elavat, orgaanilist, mis tuksleb vaikselt oma rahulikku rütmi. Tooli mõlemal küljel asetseb peegelklaasist kuppel. Vaatepilt tekitab kergelt õõvastust ning ma soovin täpselt teada, mis see on.

„Etskae, viimaks ometi oled ennast üles äratanud,“ ütleb mulle üks minust. Ma suudan ainult kohmetunult vastu naeratada.

Lähen kohe asja juurde. „Tool seal nurgas. Meie ehitasime selle.“

„See pole üldsegi lihtne masinavärk. Seega loodan, et oled tänulik. Nägime väga palju vaeva.“

„Miks?“

„See on eriline ühendustool, millega suudame üksteist jälgida ja meie kaudu elada. Soovisid, et meid oleks rohkem. Nüüd oleme kohal. Toolis istudes oled võimeline kogema ning ka kontrollima iga meie liigutust. Oleme mitu, kuid üks.“

„Kuidas?“

„See ei oma tähtsust. Võta see kingitus vastu.“

See sülle kukkunud võimalus ei tekita minus vähimatki vastu-meelsust. Reflekterimata liigun tooli unistuse täitumise suunas. Ma ei hooli millestki muust, iha on vallutanud kõik meeled. Koopiad kinnitavad mind tooli külge. Tunnen, kuidas teravate nõelaotstega juhtmed nahapinda läbistavad, liikudes ja puurides keha varjatud sisemuses. Tool ümbritseb mind igast küljest täielikult nagu kinnas. Ma sulandun ja kaon pehmelt ääristatud tooli interjööri – eales varem pole tundnud end nõnda koduselt. Tunnen veresoontes põletust ning pilk hakkab tumenema. Mõne hetkega valdab silmi pilkane pimedus ja kõle tühjus. Suudan seda vaevu taluda; tunnen, justkui oleks mind elust välja rebitud, minu eksistents kustutatud. Satun paanikasse. Viimaks mõistan, mida tähendab ehtne, täielik üksildus.

45

„Rahu, see läheb kohe üle,“ kuulen häält oma peas.

Kas seda ütlesin mina? Kas see oli minu mõte? Paari hetke möödu-des tunnen veresoontes pulbitsevat jõudu, võimsamat kui eales varem. Rinnakorvis tuksub süda valjult ja kiirelt... mitte ainult üks, vaid mitu. Ma tajun nende olemasolu. Nad tiksuvad minuga samas taktis, me oleme üks. See on kirjeldamatu lähedus.

Pilk hakkab taas selginema. Adun uduselt toa seinu ning aknaid, laudu ning... tooli. Massiivset juhtmetega kolakat, mille külge on kinnitatud isik. Näen teda mitme nurga alt, viie pilgu läbi. Silmad on suletud ning ta ei liiguta, isegi hingamine on vaevumär-gatav. Esimest korda elus näen ennast nii, nagu seda teeb kogu

inimkond. Külgedel paiknevad klaasist kuplid lükkuvad järsult liikvele, sulgudes tooli kohal, moodustates ühtse kuppelpinna, mis peegeldab ümbritsevat korterit ning seal paiknevat viite ühesarnast isikut. Mind pole enam. Oleme me kõik.

Õhtu. Hetk, mida olen oodanud terve päeva, harjudes uue situatsiooniga. Esialgne kohmetus on möödunud, olen õppinud ennast kasutama, pannes mängu kõik ressursid, mida kuuekesi omame. Teisikuid kontrollida on lihtsam kui oleksin suutnud eales uskuda. Õige meetodi tundmaõppimine võttis ainult paar tundi. Südant rahustab mõte, et õnneks on taoline tegevus üldjuhul täiesti ebavajalik, me kõik oleme üks... me mõtleme ning käitume sarnaselt, minu tööks jääb vaid suunamine, kui peaks vajadus tekkima.

Kõigele vaatamata on tegemist alles esimese päevaga ning soovin olla ettevaatlik. Viiest teisikust otsustan korterist välja saata ainult kaks, et mitte kohe üle pingutada. Mäletan eilsest, et täna kavatsetakse lõbutseda nii lähedal asuvas klubihoones kui ka ühes meeldivas, linnaelanike seas populaarses kõrtsis. Otsustan, et need kaks asupaika on esimeseks katsetuseks sobivad – nad paiknevad üksteisest piisavalt kaugel, et mind kogemata kahes kohas korraga ei märgataks. Ettevaatus ennekõike.

46

Jõuan uste juurde ning sisenen. Jalutuskäik jahedas õhtus oli meeldiv, kuigi ma ei kohanud teel mitte ühtegi tuttavat. Klubis on täna tasuta üritus. Kõrtsi on kogunenud juba silmnähtavalt palju rahvast. Ruumi astudes lööb lärm meid kõikuma. Mina, kes ma olen ühendustoolis, kuulen seda peas mitmekordselt, teisikud on aga vaid kergelt häiritud. See sündmus tekitab uusi mõttekäike minu ajukurdudes: me suudame üksteist tunnetada isegi pikkade vahemaade tagant. Ent kui kaugelt me üksteist suudame lõpuks mõjutada. Kas ka teisest linnast, teisest riigist, lõpmatuses? Hingan rahulikult, üritades rahustada närvelavat südant. Lärmi mõju hakkab taanduma.

Õnn naeratas, ringi liikudes märkan varsti sõpru. Nad tantsivad klubis, kõrtsikülastajad istuvad pisikeses nurgalauas. Liigun nobedalt nende suunas, kohale jõudes vahetame lühidalt tervitusi. Eksperiment on alanud. Toon endale leti äärest joogid ning liitun mõlemas paigas sõpruskondadega, vahetevahel tantsides, vaikselt vestlusi kuulates, aeg-ajalt mõttekäike avaldades. Sisemuses

keeb kirjeldamatu õnnetunne, millist pole kunagi kogenud. Olen ju tõesti nendega koos, nende kõrval, kõikidega, kõikjal. Nagu kaitsingel, alati olemas. Nüüdsest suudan neid jälgida ja kaitsta. Taoline võimutunne toob naeratuse suule.

Tunnid mööduvad nobedalt, jõuab kätte aeg lahku minna. Koju pöördudes tunnen väsimust, mida varjab piiramatult rõõm. Eksperiment on läbitud soodsate tulemustega. Täna pole veel midagi, parim on alles ees. Õhkan sügavalt, mõeldes sellele, mida toob tulevik.

Järgnevatel päevadel harjutan end vähehaaval koopiaid rohkem kasutama. Lahkun kodust aina enama-arvulisena, viies neid ja mind kõikvõimalikesse paikadesse. Nad on täiuslikud, iseseisvad mõtlejad, suutes reageerida kõigele erakordse... normaalsusega. Nädala alguses üritan teha natuke tööd, õppida, lugeda, kuid ei suuda keskenduda. Õhtuti käin väljas, kohtudes inimestega, leides uusi ja vanu sõpru. Minu teisikud arenevad iga hetk, elades läbi uusi kogemusi, saades uusi teadmisi. Kodus olles muljeid vahetades täiendavad nad üksteist. Avastan, et nemad otseselt üksteist ei taju ega mõjuta. Ainult mina, toolis, adun kõiki nende läbielamisi, ja nemad mind.

47

Poolteist nädalat on möödunud. Ma pole eales end tundnud nõnda mugavalt. Teisikud on määramatu suurusega abivägi. Nende abil suudan saavutada rohkem kui arvasin võimaliku olevat. Minu harvad töökohustused laabuvad nobedalt, tekitades hulganisti vaba aega, võimaldades end arendada ning rahuldada kõiki sotsiaalseid vajadusi. Täna olen, nagu viimasel ajal kombeks kujunenud, väljas, seltsihetki otsimas – üldiselt edutult, sest tege- mist on nädala algusega. Töötavad inimesed on kodus, naudivad oma väheldasi puhkehetki. Õhtu on rahulik, suuremaid üritusi ei toimu, kolm teisikut istuvad linna erinevates kõrtsides.

Sõbrad on kadunud oma eluruumide sügavustesse, tänasel soojal õhtutunnil pole neid veel näinud. Mõistan neid, tööpäeviti on harva võimalusi väljas käia. Nende ühesuse piirangud seda ei võimalda. Asetan keset vaikusest karjuvat üksindushetke, mõtiskledes oma erakordse olukorra üle, mis särab kui kõrgustest saadetud õnnistus. Universum on leidnud oma lemmiku. Istun ja põrnitsen ümbritsevat, aknast paistab munakividest laotud tänav

ning tolle peal ringi askeldavad inimesed, sammud seatud kodude suunas. Neil kõigil on oma elu, veedetud üksinda ja tavalisena. Nemad ei saa eales tunnetada jõudu ja naudingut, kõike seda mis mulle antud. Mulle meeldib neid vaadata.

Ehmatan kergelt kõrvalt kostuva tervituse peale. Kauges mõttemaailmas seigeldes olin muutunud hajameelseks ega pole märganud oma ümbruses toimuvat. Mõttes saadan teele söimuseõna: tean, et ei tohi lasta end lödvaks. Ei tohi lubada vigu. See on ülim reegel.

Vaatan tervitaja poole ning naeratan. Minu kõrval seisab kaunis pruunijuukseline neid. Tore tütarlaps ja lähedane sõber, kes mind tihti naljatledes oma „väikevennaks“ kutsub. Kuigi olen temast vanem ja pikem. Tema nägemine teeb hinge soojaks, ma pole teda kaua kohanud. Ta istub hetkeks lauda ning me tellime kiirelt joogid. Vestlus kaldub eelnenud nädalate sündmustele, ning me veedame lõbusalt lobisedes tunni. Enne lahkumist ta naerab ja ütleb, et ma olevat justkui täiesti uus inimene. Naeran ja kutsun teda tobedaks. Lepime kokku, et peame kindlasti järgmisel nädalal kohtuma. Vaatan, kuidas ta ukse kaudu lahkub. Ta on väga armas. Õhtu polegi olnud täielik kaotus, nendin omaette.

48

Põrnitsen tänavat, siledat, kiviplokkidest laotud pinda ning seal hääletult hiilivat öhtupimedust. Inimesi liigub siinkandis väga vähe, tunnen kergelt igavust ja kudedes pesitsevat rammestust. Olen ainulaadse olukorraga vaikselt pooleteise nädala jooksul harjunud. Kuid paistab, et pikas perspektiivis võtab teisikute kontrollimine veidi rohkem energiat kui oleks võinud arvata. Viimastel öödel on uni olnud rahutu. Harjumatu stress. Võtan lonksu jooki, mille maitse on kergelt mõru ning alkohoolne mõju vähene. Tundub, et ka alkohol töötab nõrgemalt kui enne teisikute ilmumist. See fakt teeb meele paremaks. Pean olema kindel, et suudan vähemasti end pidevalt kontrollida. Olen juba laskumas mõttemaailma sügavustesse, kui märkan akna all mööduvat tuttavat pruunijuukselist tütarlast; mu süda tuksatab järsult hetkel, mil ta pilgu akna suunas tõstab. Hüppan toolilt püsti ning pagen tualettruumi suunas. Kas ta nägi mind?

Keeran tualettruumi klõpsuga lukku ning vaatan ringi; tegemist on üpriski suure ja hubase ruumiga. Sajatan paar vänget vandeõna lae suunas ning pesen nurgas asuva kraanikausi ääres oma

nägu. Milline rumalus, nean ennast. Liigun tagasi ukse juurde ning kuulatan teravalt. Lokaali sissekäigu juures olev kelluke teeb häält. On see tõesti tema? Ma ei julge ust avada ega kontrollida, seega istun põrandale ja ootan. Minutid mööduvad. Süda taob närviliselt ning tunnen ennast väsinumalt kui eales varem. Üritan meelde tuletada, millal viimati sõin. See oli vist mõnda aega tagasi... teisikute jälgimine võib aeg-ajalt segadusse viia. Ma ei suuda alati meenutada, kes neist mida sõi, ning millal oli viimane lõuna. Õnneks nad suudavad enda eest hoolitseda.

Veel paar minutit. Tõusen püsti ning piilun ukse vahelt, lootes, et õhk on nüüd puhas. Õnn on minu poolel – noort neidu ei paista kusagilt. Tundub, et mind siiski ei märgatud. Hingan sügavalt, rahustades sisemuses mässavat tormi, ning liigun leti juurde, mõttes tellida enne lahkumist natuke süüa. Väike võimalus, et tüdruk naaseb. Istun seekord aknast kaugemale lokaali varjatumasse nurka. Mõned hetked hiljem tuuakse taldrikutäis toitu, mis on erakordselt maitsev. Leian, et tänaseks tasub lõpetada. Sean end kodu poole, lootes, et sellist piinliku situatsiooni enam ei tule.

Kolmas nädalavahetus, olen taas linnas. Meie kõik, viiekesi. Öhtu nagu tänane on alati kõige raskem, tuleb pingutada ja jälgida, üritada vältida omavahelisi kokkupuuteid. Õnn saadab mind isegi täna oma särava naeratusega. Sel nädalavahetusel on väga mitmekesine ürituste kava. Mitmed kontserdid – nii *live* kui plaadimuu-sika, filmiõhtud ja näitused, kohvikus vestlemised, kõrtsis olesklemised ja sõprade kodus lõbutsemised. Olen mitmes paigas linna peal, sisenen erinevatesse hoonetesse. Miski pakitseb kergelt kurgus, tunnen pitsitust, kuid surun selle tagaplaanile. Kindlasti on see vaid jahe sügisilm, mis toonud külge pisikese külmetuse.

49

Klubis kohtun sõpradega, vahetame kiirelt tervitusi. Nad muutuvad vaikseks. Üritan alustada vestlust, kuid tunnen ennast ebamugavalt, kõht oleks justkui sõlmes. Vaatan ruumides ringi ja hõõrun oma silmi, need tunduvad rasked ja väsinud. Märkan hetkeks sõprade näoilmeid, nad põrnitsevad mind imelikult. Kas nad tajuvad mu ebamugavust, märkavad haigusnähte? Mõned kaugemad tuttavad sositavad omaette. Pühin käega otsaesist. See on higine.

„Kuule, mul... nojah, meil, oleks sinuga üks jutt, lihtsalt üks kiire

küsimus,“ kuulen sõpra oma paremal käel ütlevat. Ta naeratab närviliselt.

Üritan vastata, kuid hääl mu kurgus jääb kinni. Silmad on väsinud ning vasak silmalaug ei taha tõmblemist lõpetada. Tunnen, kuidas parem käsi tõmbub krampi ning iiveldus keerleb kõhus. Mu enesetunne on muutunud väga halvaks. Tahan siit, kõikjalt, otsemaid minema. Tuikudes pöördun ukse suunas ning üritan komberdades ära joosta ega märka, kuidas sõbrad reageerivad. Silmad on udused, näen ainult kiireid sähvatusi. Märkan, et liigun mööda pargialleed, rohul, munakivisel tänaval, värskelt asfaltiga kaetud teelõigul – kõikjal korraga, üritades paaniliselt leida koduteed. Ma ei suuda meenutada, kuhu kõik viis teisikut täna suundusid, ma ei oska leida õiget suunda. Tunnen valupistet, põrkumist maapinnaga ning üks minu pilkudest muutub tuhmiks. Mõne hetke pärast kaob see täielikult, sulandudes kokku pilkase pimedusega. Üritan karjuda, kuid ei ole võimeline väljastama pisematki piiksu. Jätkan ülejäänud nelja teisikuga kodutee otsimist, peas haamerdamas valu, justkui terav ora üritab väljapääsu poole taguda. Teadvuse piiril kõlab vaikne ja vaevumärgatav koputus. Kuid ma ei suuda leida sellele põhjust.

50

Märkan ühest silmanurgast tuttavat tänavasilti, kodumajani on veel natuke maad. Komberdan suunas, mis minu arust tundub õige, kuid pistvad valulained löövad keha järsku jalutuks. Mõne hetke näen ühes silmas väikest kivikamakast, teises vaid mingit aeglaselt voolavat punakat vedelikku, kuni needki pilgud tuhmuvad varsti ning sulanduvad kalgiks pimeduseks. Olen kaotanud sihi, ma ei taju enam ennast.

Vali sulpsatus kõlab lõikavalt kõrvus, ühe silmapaari ees muutub kõik uduseks, märkan laineid, mis pea kohal kokku löövad. Mind ümbritseb jahe pehmus, mis tungib silmadesse, ninasõõrmetesse ja suhu. Rinnakorv on valust lõhkemas. Eelviimase pilk tuhmub ja kaob, viies endaga kõrvetava valuline. Alles on üks, viimane nägija, koperdamas mööda hämarat kivipinda. Näen uut tuttavat tänavasilti, hinges sähvatab nõrk lootuskübe, olen kodule väga lähedal. Kuulen taas taustal koputust, seekord veidi valjemalt. Ma ei hooli sellest, varsti on kõik korras, varsti jõuan tagasi.

Kodu paistab, aknad õhtuvalguses säramas. Viimased meetrid, viimased sammud veel, sisendan endale. Silmanurgast näen maja ees ootamas mitmesuguseid autosid, suuri ja väiksemaid, mõned säravate vilkuritega, teised ilma. Nende vahel sagimas inimesi. Kas nad otsivad mind? Pean varjuma, instinktiivne reaktsioon. Pöördun teises suunas, viskun maja nurga taga paiknevasse varju. Väsimus võtab võimust, kustutades viimasedki jõuvarud valutavatest lihastest. Ma tahan silmi sulgeda, tahan vaikust ja pimedust. Hingan sügavalt ning tunnen rahulained üle keha hoovamas, taustal taas kõlamas vaikne koputamine. Viimane pilk kustub ja kaob.

Neid on koridoris palju – mõned mundrites, teised tavariietuses, viimaste hulgas mitmeid tuttavaid nägusid. Mundrites mehed lõhuvad ust, kirvega, mis löikub kui piksenool läbi taevalaotuse ning tekitab puise uksepinnaga kohtudes valju mürtsu. Mõni hetk hiljem ei suuda puit enam vastu panna ning puruneb – uks rebitakse eest. Nad sisenevad kindlusesse, minu turvapaika.

Kuulen toas nende sahistamist, sammud kajavad tooli klaaspinna all lakkamatult mu kõrvades. Kostub vaikkeid hääli, mis kõlavad kui tühjusesse hajuvad sosinad ja mõminad. Mõne hetke pärast kajab kupli pinnalt terav koputus. Nad tahavad pääseda mu juurde. Olen võimetu neid takistama. Hetk hiljem kostub kupli pinnalt tugevamaid lööke, kuni klaas valju klirina saatel puruneb. Tunnen, kuidas tillukesed kristalliudemed langevad vastu mu nahka.

51

Ahhetuste järgi adun nende šokeeritud reageeringut. Nad näevad mind – nälgunud ja surevat keha kinnitatuna ühendustooli, juhtmed lõikumask piimjasvalgeks tõmbunud naha sisse, silmakoopad tumedad ja sügavad, juuksed peast pudenenud. Elav korjus. Kuid mina neid ei näe. Viie pilgu asemel on mu silme ees rõhuv tühjus ja pilkane pimedus. Nagu siis, mida kogesin esimesel õhtul. Olen üksik, üksildane ja üksi. Kuhu on nad kadunud? Minu valutavate silmad pupillid on tõmbunud halliks ning pisarad üritavad end läbi näärmete välja suruda.

Andke tagasi mu maailm, üritan sositada ning sulen silmad lõpliku rahu langedes.

Märten Raidmets

Õhtusöök kolmele

13:40

Raudhobu kiirus on kasvanud sedavõrd meeletuks, et ümbritsevad puud näivad sootuks postidena paigal seisvat ja nobedaimgi murtud jalaga rebane ei suudaks meiega tempos püsida. Suksu lippab väledalt, küllap isegi sama väledalt kui 1973. aasta suvel esmakordselt liipreid kündes. Juba mõnda aega kulgeme maanteea paralleelselt. Vilksamas võib näha matsakaid peremobiile, nukraid mikrobusse, saledaid sportsedaane ja kõiksugu muid plekkelukaid, nende seas avali akendega punane Ford. Sõiduk arendab rongiga võrreldavat kiirust, vast on tühi õllepudel gaasipedaali alla sattunud. Vaguniseltskonna kõrvu kanduvad katkendlikud viisijupid. Bass on korralik. Üks uljas noorsand on end vööst saati katuseluugist välja ajanud ja huilgab elujaatavalt. Neil kõigil paistab väga tore olevat. Soovin neile koledat surma ja juba nad silmist läinud ongi.

53

Enesetunne muutub kehvaks. Jälle need mõtted. Ma ei tunne ju neid inimesi, nad pole mulle midagi halba teinud. Sülgan mõttes kolm korda üle vasaku õla. Seda tehes hakkab ninna üllatav lõhn. Kuuldub krabistamist. Ilmselt on mu kõrval istuv tütarlaps asunud einet võtma. Mind huvitab kangesti, mida ta sööb. Kuidas ta sööb? Kas ta pudistab ka või on hoolikas? Mis kätt ta eelisjärjekorras kasutab? Olen kuulnud, et vasakukäelised inimesed on väga loomingulised ja evivad kõrget kunstialast andekust. Kuidas on lood selle eksemplariga?

Himu teada saada on suur, aga niisama teist inimest jõllitada muidugi ei kõlba. Nihutan nagu muuseas istmikku tahapoole ja sirutan selga. Lükkan tuka hoolimatu liigutusega higise otsmiku pealt ära ja masseerin kaela. Seejärel võtan üles muretu vileviisi ja hakkan pead aeglaselt paremale pöörama. Seda tehes jõllitan pingsalt eesistuja seljatoele kinnitatud infoplatatit, otsekui mingit

tähtsat teavet ammutades. Kui mu lõug on parema õlaga kohakuti jõudnud, lasen pilgul järgneda.
„Miks te vilistate?“

Tõmbun üleni kangeks (ja ilmselt ka sinakaks, kuna kahvatu olen niigi).

„Mina?“

Ta vahib mulle otse vasakusse silma ja see tekitab ebamugavust, kuna parem silm on mul hulga ilusam!

„Jah, teie.“

„Kas ei tohi või?“

„Tohib ikka.“

Väändun tagasi algasendisse ja imbun istmepolstrisse. Kui ääretult piinlik. Põlen häbilõõsas ja seda kipub juhtuma järjest sagedamini sest saati, kui doktor Rosenblum mult peeglid ära võttis. Tolle pörgulikult ebamugava viivu vältel talletatud teave on samuti sada protsenti kasutu. Ta hoiab kahe käega mingit sorti pagarisaadust, millest ei või kindlalt arvata, kas see on sisuliselt soolane või magus. Kahe käega! Käed on tal väikesed ja pagari-toode on suur, nii et võime tolle väikese veidruse andeks anda. Pudistamise kohta on samuti raske midagi öelda, sest kleidiserv on säbrulise mustri ja potentsiaalse pudiga umbes samakarva. Lähemal vaatlusel saadavad andmed oleksid kindlasti suurema tõekindlusega, kuid hetkel ei ole mõistlik rohkem üritada. Võib juhtuda, et kutsutakse vagunisaatja. Nagu tavaliselt.

13:52

Ta jäi magama! Mõelda vaid, pelgalt veerand tundi pärast nõrritava vahejuhtumit saan võimaluse sotid selgeks teha. Kummardun talle aina lähemale ja lähemale, kuni silmade ees laiub üksainus lõputa nailoniväli. Asun ahtaid vagusid ja mustreid piinliku täpsusega läbi võtma. Esmapilgul paistab kõik puhas ja korralik, kuid selles pole midagi üllatavat. Ka kõike räpakam inimeseloom

pühib pärast söömingut põllesise puhtaks. Kes hoolikamalt, kes vähem. Midagi jääb alati külge. Koban vasaku käega enda taga-taskus oleva suurendusklaasi järele, samal ajal tekstiililagendiku kohal tiireldes. See on imetore. See on alati imetore. Värvikirevad või pastelsed toonid, kenitlev tviid või maavillane kudum. Kauguses terendamas vagunisaatja sügavsinised püksiviigid.

„Kas see on teie reisikaaslane?“

Kole, rüve, rögisev lausung tabab mind tiibraketina ja langen mannavahusest unistustetaevast sinist suitsu välja ajades.

„Jah, muidugi,“ vastan. Tunnen, kuidas mu kulmud siiruse märgiks pealaele kokku jooksevad.

„Hea partii. Kui vana?“

„Heh. Vana? Väga vana. Kolmkümmend üheksa?“

Ulatan sõpruse märgiks sajalise. Tagasi saan kaks kümnekat ja rullikiskuva paberitüki.

56

„Ta ostis ennist üliõpilase sooduspileti,“ lööb vagunionu, kelle rinnale on teadmata põhjusel kinnitatud silt kirjaga „Peeter“, võidukalt käed puusa.

„Jah. Mõni ikka viitsib.“

Olen ausalt öeldes liigutatud. Kas oleks mu lihane emagi (kes mind üle kõige armsaks peab ja igas ettevõtmises julgustab) osanud arvata, et ühel päeval sellise teadmishimulise preili, omamoodi *perpetuum tuupuri* masti mammi altari ette lohistan.

„Seekord jääb meie vahele, järgmine kord...“ onkel joonistab nimetissõrmega õhku trellid ja vaarub järgmise pingirea juurde.

14:33

Otsustan minna rongi peldikusse tetrise mängima. Tetris on mul alati kaasas, aga teiste nähes ma teda välja ei võta. Jõllitavad silmapaarid tekitavad minus rambipalavikku, skoorid halvenevad ja seda enam lähen närvi. See on vääramatu fiasko. Viimasel korral lõppes avalik tetrisemäng traumapunktis, mulle anti veeni igat sorti rahusteid ja toitelahust.

Rongi sitamajal on väike aken, mis on sobiliku suurusega, et üks džentelmen saaks sealt pea välja pista ja sportimise vaheajal mõtteid tuulutada. Tuul on mõnus, aga jääb järjest väetimaks, sest hakkame jõudma järjekordsesse jaama. Nagu tellitult on jaamas ootamas ka trobikond inimesi, kuigi esmamulje ajal ei turgata pähe ainsatki põhjust, miks keegi siia üldse tulnud on. Aga tulnud nad tingimata on! Selleks, et kusagilt ära sõita, peab sinna esmalt saabuma. Elementaarne. Loogika on mul tugev.

Ilmeksimatult keskealisele naispedagoogile kuuluv hääl kutsub mind üles tualettruumi vabastama. Maa sool lajatab lahtise käega vastu ust ja esitab nõudmisi.

57

„Avage! Mida te seal teete? Pool tundi, taevas halasta.“

„Mis see sinu asi on,“ röögin kõigest hingest, et sõnum kindlasti teisele poole topeltplekki kanduks, „jätta mu hing rahule, libu!“

Inimesed perroonil pööravad pead minu poole. Kõik üheskoos, sünkroonis. See vaatepilt tekitab mus õõva. Esile kerkib ähmane aimdus, et kõik see, mida õudusfilmides väikeste asulate kohta räägitakse, polegi päris laest võetud. Sulgen akna ja avan ukse.

Pedagoog, kleenuke ja päikese käes koledaks läinud naisterahvas, silmitseb mind võidurõõmsal pilgul. Ta on varustatud rabeda õlgkübara ja sitke abikaasaga.

14:35

„Keegi on teid löönud,“ kokkub tütarlaps kui tema kõrval sundimatult istet võtan.

„Tühiasi.“

Ta ootab, et ma tema poole pöörduks, kuid mu pilk on naelutatud mööduvatele puulatvadele. Tegelen kuuskede loendamisega, aeg lendab. Mõne aja pärast hakkab ta jälle sööma. Milline silmakirjalik lurjus. Äsja teeskles, et mu räbal seisukord läheb talle tõepoolest korda, kuid nüüd vitsutab, justkui poleks midagi juhtunud.

Huvitav, kumba suupoolt ta närimiseks kasutab? Mõned inimesed väidavad, et mäluvad vasaku ja paremaga absoluutselt-täpselt võrdselt, aga nad eksivad. Looduses ei leidu absoluutset täpsust. Mitte ku-sa-gil!

14:40

58

Rong aeglustab juba mõnda aega. See venib veel vaevu edasi ja operatiivsõidukite vilkurid matavad meid ilusatesse pastelsetesse toonidesse. Me kümbleme valgusmeres. Tüdruk mu kõrval on väga ilus ja saiapurud tema rinnaesisel ning süles on nüüd selgesti nähtavad.

„Mis seal nüüd siis on?“ pärib ta kaela õieli ajades. „Ma ei näe.“

„Siin on juhtunud õnnetus,“ sõnan tähtsalt ja manan kulmudesse FBI-liku vao. Samal ajal liugleb akna tagant mööda viljakombaini verine tera.

„Selge.“

Tüdruk laseb end istmele ja võtab kotist piruka. See on muna-singipirukas. Lehttaignast.

„Kunagi ma midagi ei näe. Aknad on kõrgel.“

„Aknad on kõrgel,“ kordan tema sõnu kajana, kuid minu tähele-

panu on nüüd jäägitult väljaslamaval poolikul surnukehal. See on toosama kutt Opelil, katusekutt. Autot ennast kusagilt ei paista, ilmselt otsustasid selle peremehed, et pool muna on parem kui tühi koor ja sõitsid edasi.

Tunnen ennast kohutavalt räbalasti. Mina seda ju soovisin. Ei aidanud ka üle öla sülgamine. Kutt on täitsa pooleks ja surnud. Ta lamab niiskel mullakamaral (osa temast), otse minu akna all, kõigest mõne meetri kaugusel. Ma näen selgelt tema nägu. Silmad on avatud. Hetk tagasi olid need veel suletud. Viimase kahe tõdemuse lepitamatu vastuolu pole veel minu jaoks tähendust omandanud.

„Mida te seal teete? Pool tundi, taevas halasta,“ osatab ta kimedal toonil ja vaatab mulle otse vasakusse silma. Vasakusse! Jumal küll, miks vasakusse?

„Kelle naist sa libuks sõimad?“ rusikas tõuseb ja kõmatab vastu aknaklaasi. Nüüd ma karjun. Ma ei juurdle, kuidas saab poolik (õlgkübaraga!) mees rusikaga vastu rongiakent taguda. Aknasse on tekkinud esimesed mõrad ja ma karjun ennastunustavalt. Vabana kõiksugu ratsionaalsuse ballastist. Pressin endast välja puhast paanikat ja õudu, samamoodi nagu tegi seda minu kaugel esivanem, tobe pärdik, enne kui suur kiskja ta pintslisse pistis.

59

14:42

„Te kisasite magades päris koledasti,“ sõnab tüdruk ebalevalt. Mets on muutunud lehisemaks, siiski on sekka eksinud ka mõni mänd ja kuusk.

„Mina?“

„Jah, teie.“

„Kas ei tohi või?“

„Tohib ikka.“

Olgu mis ta on, aga isu on sel preilil vägev. Kohe pärast viimaste sõnade lausumist õngitseb ta välja rammusa vorstileiva. Ta sööb

seda isukalt ja lubab mul vaadata. Mina, ikka veel enda õnne uskumata, lasen pilgul langeda leivale (vasakus käes, ta hoiab seda vasakus käes!), lõuapäradele (ta üritab mõlema poole klišeed, kuid pole raske näha kuidas massikese ikka ja jälle vasakule nihkub) ja kleidisabale (ta pudistab maksimaalsuse piiril).

„Teile meeldib vaadata, kuidas ma süüa söön?“

„Jah.“

„See pakub teile huvi?“

„Väga.“

„Ja te käite tualetis tetrise mängimas.“

Viimane lause ei ole mõeldud küsimusena.

„Kust sa seda võtate? Olete palavaga aru kaotanud?“

60

„Te panite selle enne minekut taskusse.“

„Kartsin, et muidu varastatakse ära.“

„Ja mängides te heli maha ei võtnud. Sada tuhat punkti kümne minutiga. Te pole just algaja. Kui järjekorrast ära tulin, olite juba teisel ringil.“

„Kus nüüd mõtles välja...“

Põrnitsen tigidalt mööduvaid tootmishooneid ja tema põrnitseb mind naerdes. Miski minus teab, et see on ilusa sõpruse algus.

15:25

See miski eksis sügavalt. Kohe, kui vaksalihoone akna taga staa-tiliseks muutub ja paika juurdub, teeb ta minekut. Näen tema kleidi kortsunud seljatagust ja kuulen maapinda tabavate toidu- raasukeste kristalset kõla. Ta ei poeta hüvastijätuks sooja sõna ega salvrätti kritseldatud telefoninumbrit, ainsat pilkugi mitte.

Ta käitub, nagu oleksin õhku haihtunud, aurustunud, atomaarse desintegraatori kiire ette sattunud. Seisan nõutult hingeldades vahekäigus ja olen juba valmis tema seisukoha tõeks kuulutama, kuid vagunisaatja rasvane kämmal minu õlavarre ümber annab lootust, et olen endiselt olemas. Töö talutab mind ukse juurde ja juhatab siis üpris ebaviisaka jalahoobiga perroonile. Viskan teda väikese kiviga. Tema sülitab ja teeb juba tuttavaks saanud žesti (trellid). Pean paremaks lahkuda.

Tüdruk ei ole jõudnud veel kaugele minna. Kurat, siin linnas ei olegi võimalik kaugele minna. Ja siin linnas ei pruugi leiduda teist temasugust. Säärast, kes suudaks vaadata mööda paarist veidrast harjumusest, foobiast ja luulust. Vaadata läbi kõhetust kehast, kahvatust jumest ja veresoonist palistatud silmist, näha selles paroodilises kestas pesitsevat pööraselt vaba ja kosena (hea küll, ojakese) mäslavat mõistust. Meest, kelle mõte murrab mägesid ja purustab tamme (neid kobraste tehtuid).

Kuid praegu ei ole õige hetk endale kiitust laulda. Lähen pooljoostes liikvele, silme ees hüplemas kortsunud kleidisaba. Ületan graatsiliste koivaliigutustega tänava ja tekitan liiklusohhtliku olukorra. Ma ei kavatse seda võimalust käest lasta.

61

Pärast kümneminutilist hingeldamist lahutab meid kümmekond meetrit. Ta teab seda. Ta vaatab ikka ja jälle tagasi ja räägib telefoniga, otsaesine higist leemendamas. See naljatilk teeb osavaid pette-manöövreid ja märkamatult oleme taas jaamahoone lähisteles jõudnud. Sealsamas kõrval vaatavad linnaliinibussi ootavad vanurid seda võiduajamist kahtleval ilmel, justkui üritades selgusele jõuda, kas oleks sobilik hüüda midagi humoorikat või politsei kutsuda. Äkitselt pöörab tüdruk vasakule ja kaob mustendavasse kangialusesse. Mõne sekundi pärast olen minagi seal, jaheda hämaruse keskel.

Kuidas ta juba mu selja taha sai? Tal on üllatavalt tugevad käed.

Ja pruunid.

Ja karvased.

Õhtu

Tüdruk on askeldamisega pea ühele poole saanud ja võtab istet. Köögis üürgab teekann. Minust vasakul on ennast sisse seadnud vagunisaatja, pruunid ja karvased käed ootusärevalt linikuserva näperdamas. Minu käed, hulga kahvatumad ja siledad, on asetatud kahele poole kastmekaussi. Ise istun teises laua otsas ja vaatan aknast välja. On õhtu. Akna taga on hämarus. Hommikuti on samuti hämar, kuid praegu ei joo keegi kohvi ja kellelgi ei ole padjakat. See on õhtu.

„Seda, et...“ võõrustajad pöörduvad kõrva kikitades minu poole, „härja vagunisaatja.“

„Öelge mulle Peeter.“

„Peeter, vabandust. Härja Peeter, ma tahtsin vabandust paluda, et teid ennist sedasi kiviga loopisin. Hetkeemotsioon.“

„Tühiasi,“ rehmab härja Peeter ja ulatab leivakandikut edasi, „aga lepime kokku, et rohkem te sedasi ei tee.“

62

Kõik (kaasaarvatud mina), puhkevad südamest naerma. Kui ma rihmadega kinni poleks, kukuksin ilmselt laua alla.

Üks asi ei anna mulle kõigest hoolimata rahu.

„Preili, ma vabandan, aga minu keelel põleb üks küsimus.“

„Küsi julgesti.“

Köhatan kurgu puhtaks. Võimalusel kõlistaksin ka galantselt teelusikaga vastu tassi ja tõuseksin püsti, aga see selleks.

„Vaadake, keeruline on jätta tähelepanuta fakti, et olete mu sandistanud. Jätnud jäsemeteta, kui teisiti väljenduda, khm. Sellest hoolimata ei tunne ma selle pärast meelehärmi, pigem olen teile, ja ka teile härja Peeter, selle armsa õhtusöögi korraldamise eest tänulik. Ehk oskate öelda, miks on see nii?“

„See on nii, sest teile on süstitud ränk kogus eufooriat põhjustavaid drooge.“

Nõkutan tänulikult pead ja tüdruk naaldub armastusväärselt ette. Tema siidised juuksed paitavad verist marlit mu kõntide ümber. „Kui meel hakkab mustaks minema, küsige kohe juurde. Me ei taha, et see kena olemine lörri läheks, eks?“

Nüüd elavneb ka Peeter ning asetab mu nina ette pika kõrrega varustatud konjakiklaasi.

„Sellest õhtust katsuge rõõmu tunda, noormees, homseks pidavat grillribi ja ahjukartulid olema.“

Grillribi – või veel! Turtsun naerda ja mulle läheb konjak ninna. Väljas on pime.

Siim Lill

Variatsioonid Baudelaire'i „Raipele“

sa läppund liha haarasid

sõi keha sisse läparoojas elulõng

kõik vale näis vaid meelesisemusest nõrgus

see ettekujuteldav surma hõng

64

Ma olen haige. Ei, see haigus ei ole enesesse haaranud mu pead. See ei ole ahastushüüe kõntsa vajuva ühiskonna poole – ärgake, ärgake! See on täitsa tavaline füüsiline viga, deformatsioon. Valu kõhus. Pidev, näriv, tappev oma aegluses. Tappev teadmatuses.

Ma olen haige. See haigus on enesesse haaranud mu pea. See on appihüüe – päästke mind uppumast sellesse tühjusesse, mis mind ümbritseb. See on nutune abipalve – võta ära mult need mineviku varjud, mis pidevalt esile pressivad. Täiesti teadlikult. Võtavad sädemest tuld. Panevad pehkinud puu hõõguma, vahel isegi leegitsema.

Tervenemine on siinsamas. Arst, kes varsti defineerib, piiritleb, lõigub. Tõenäosus, statistika, valeinfo – see on juba teada.

Tervenemine on siinsamas. Raamatus täht-tähelt kirjas. Tervenemine on sellesamas tühjuses, sest tegelikult on haigus ja tervenemine üks ja sama. Kõik on olemas, kõik on käeulatuses. Teoreetiliselt.

Tegelikkuses on vaid lodevus, nõrkus. Tõenäoliselt on seegi seletatav, aga sellest on vähe abi.

*Kas mäletad, mu arm, veel seda paha saatust**, ümises ta omaette ukسلäve ületades. Mustlasel oli õigus olnud. Kõiges. Kõiges oli õigus olnud. Oli olnud olnus ja küllap ka selles, mis tuleb – kop, kop. Koputus öisele uksele. Milleks tagasi pöörduda? Nad olid

*Charles Baudelaire, „Raibe“. Tõlk. Johannes Aavik.

vaikides üle silla lonkinud. Sest midagi ei olnud öelda. Ta oleks võinud vihast karjuda. Kunagi ei olnud midagi öelda. Vähemalt tema seltsis. Vaikne nagu preester, kes on viimast võidmist korraldamas. La, la, la, me-ei-näe-enam-kunagi nostalgia. Hetk ise oli palju tülgestavam. Tavalisem. Rusuv. Ja siis oli tulnud mustlaseit.

„Oo, kõikvõimsad peremehed. Oo kõikvõimast saatust kuulutada teile võin. La-la-la-la,“ lalisev mustlasekeel summutas arusaadavad häälikud.

65

Seinad, mis teisel pool ust kõrgusid, kujutasid endast enamat kui inimesed, kes ta ümber seisis. Nendega sai rääkida. Lilled, liblikad, rohi. Löök näkku – kõigi nähes. Teine. Kolmas. Ürita naerata. Talu. Taltu, siin ja seal. La, la, la – proovi needusi. Raamatud valetavad. Valetavad. Ruunid valetavad. Mina valetan. Mustlane oli väljamõeldis. See oleks võinud olla nii!

(Punastab, süda taob – naer. Naer jäi tulemata. Seekord. Kes tegi naerust vikati? Kes esimesena tappis naeruga?)

Pildike siseilust. Hilisemast.

Me käisime enne metsa sisenemist mitu korda edasi-tagasi mööda kraaviserva. Jäljed, mis taamalt lumist teed mööda sirget rada pidi liikusid, muutusid nüüd elevusest pööraseks ning tantsisid lumel oma šamaanitantsu. Kevad oli sama kaugel kui sügis. Kuuseokkad kumasid tuhmilt läbi lume ning vesi kraavil oli juba esimeste külmadega kattunud jäise korbaga, millest jalg läbi ei pressinud. „Kas sul nukk on kaasas?“ küsis ta ning heitis pilgu üle õla, otse

mu kissis silmadesse.

Jaa, mul oli nukk kaasas. Nahavärvi, rohelise riidega kaetud plastmasstomp. Suured silmad rõvedate ripsmete all. Pruunid juuksed. Helepunane suu.

„Aga nööri?“

Ta oli seda juba mitu korda küsinud. Oli näha, et närvid võbelesid liigselt, mõtted käisid ühte ja sama rada pidi, pragunenud huultest immitses verd.

Niiskus tikkus saabastesse sisse ja valgus hakkas ära minema.

Talv. Suvi. Lumi. Ja meie seisime metsaserval. Ikka veel.

Kraav tundus ületamatu. Hämarate kuuskede all terendas midagi uut ja seletamatut.

Lõpuks me hüppasime. Kuivanud pilliroog ragises ja paar põõsast peksid vastu kõhtu.

„Kui kaugele me läheme?“

Ainult küsimused. Ainult vastused.

„Kui tee enam seljatagant ei paista, siis aitab.“

Enam ei paistnudki. Oleks tahtnud tagasi minna ja neid viimaseid meetreid lõputult käima jäädagi. Aga juba ulatasin ma talle nööri. Piisavalt tugeva, et inimest kanda.

Ta tegi silmuse ning sidus nööri vaba otsa ühe madala kuuseoksa külge. Piisavalt kõrge oksa.

Ma võtsin jalgupidi põuetaskusse topitud nuku ning asetasin silmuse ümber ta kaela.

Sõrmeotsad puutusid kokku kui me mõlemad viimast korda kramplikult külma plastmassi pigistasime. Siis, saapaninadelt pilku tõstmata, lasime me käed lahti.

Tagasivaatamata tagasi teele minnes mõtteid polnud. Oli vaid vaikus ja läbi talvetaeva kumava õhtupäikese külmus. Tee peal taldade all krudises lumi.

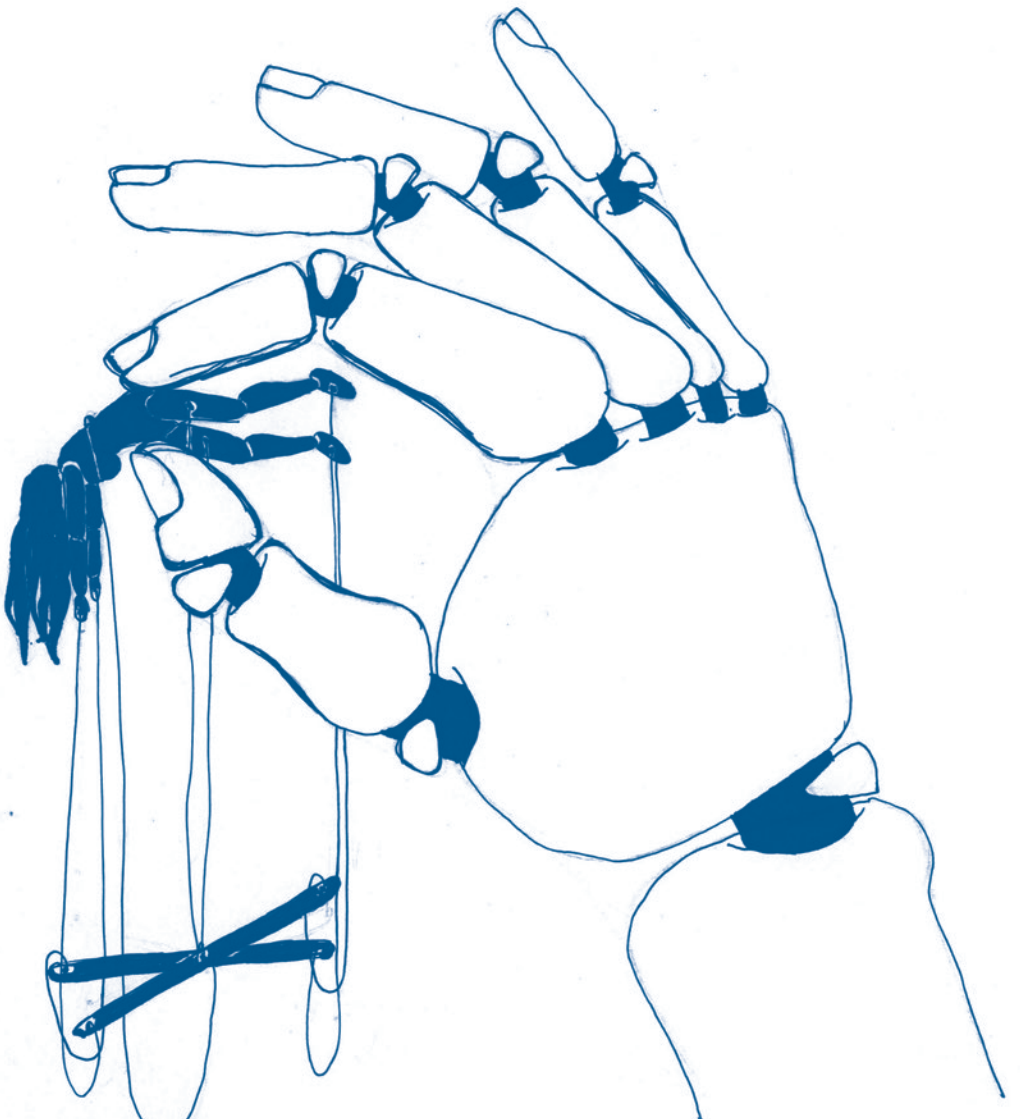
Pool aastat hiljem on suvi. Tolm pressib silma. Autod tormavad mööda kuumusest hõõguvaid teid. Unenäod keerlevad paksus õhus ringi. Hääled. Näotud näod.

„Ma tahan lund tagasi.“

„Sul oli valikuvõimalus.“

„Oli... Ma tahan, et oleks.“

Ta läheb kiiresti edasi, jättes mind üksinda. Sinine särk seljal liimendamas. Seljatagant vaadatuna sootu, nimetu. Mitte miski ei kohusta teda enam minuga kohtuma. Hetkest, mil silmus nuku ümber kokku tõmbus, on ta vaba. Erand, mis täna tehti, rikkus

kõike seda, mille nimel see talvine metsaskäimine ette võeti. Kuigi tegelikult on see kohtumine tähtsusetu. Reeglite kadumise järel ei saa reegleid rikkuda. Kõigel sellel, mis jääb kuuseoksal kõlkuvast nukust tahapoole, pole enam tähtsust.

Miks ma ta üldse üles otsisin?

Kaks päeva tagasi toidupoes. Telefonihelin. Sõber, keda ma mitu korda kuus näen. Ta tahab rääkida. Küsida. Kohtuda. Me istume õhtul kohvikus. Hallid krobelsed seinad. Tee ja kohvi. Inimesed. Suits. Naer. Ta istub minu vastas ja räägib seda, mida alati. Veel pole aeg. Ta naerab, suitsetab ja jääb siis äkki vait. „Sa ju tundsid teda juba ammu enne mind. Ütle. Ütle, kas ta oli enne.. Oli ta enne teistsugune? Oli ta...“ Ühest lausest paistab läbi kõik see, mis muidu varju jääb. Kurv hakkab. Küsimus, mille vastusel ei ole väljundit. Ja kui ma järgmisel päeval neid kahekesi käsikäes kõndimas näen, siis ei paista enam miski välja. Nad naeravad.

Miks ma ta üles otsisin?

Sest tekkisid ainult küsimused. Mis oleks saanud, kui nukku poleks olnud?

Ma lähen sinisele särgile vastassuunas ning tuhmkollase koolimaja ees kolmest suitsusuisest kogust möödudes hüüan: „Ärge teie kunagi niimoodi tehke. Olge tugevamad. Te ei vaja piiri tõmbamist. Ei vaja uuesti alustamise riitusi...“

Nad lähevad eemale, nähes minus hullumeelset. Ma tean, et ma valetan. Lubadusi on vaja. Ilma ei saa.

Ma lähen ära.

Ja siis saabub öö. Tähed ja elutult soe valgus, mis altpoolt üles valgustab. Aken. Valgeks värvitud raamidest klaas. Lagi.

„Oled sa seal?“

„Olen.“

Hommikune külmus. Vaiksed tänavad. Ta tuleb eemalt, hall jakk üle õlgade. Me seisame viivuks vaikides ja siis küsib ta minult, miks ma ta kutsusin. Kuigi ta teab. Nuga tabab eluarterit ja hääbuvas pilgus pole küsimusi.

„Me oleksime pidanud teadma. Oleksime pidanud sellega

arvestama.“

Ta ei vasta, vaid vajub jahtunud asfaldile.

Me ohverdasime nuku ilmaasjata, teadmata kui tugevad me oleme.
Ja uuest sai vana, sest ma ei harjunud.

Fiktsioon.

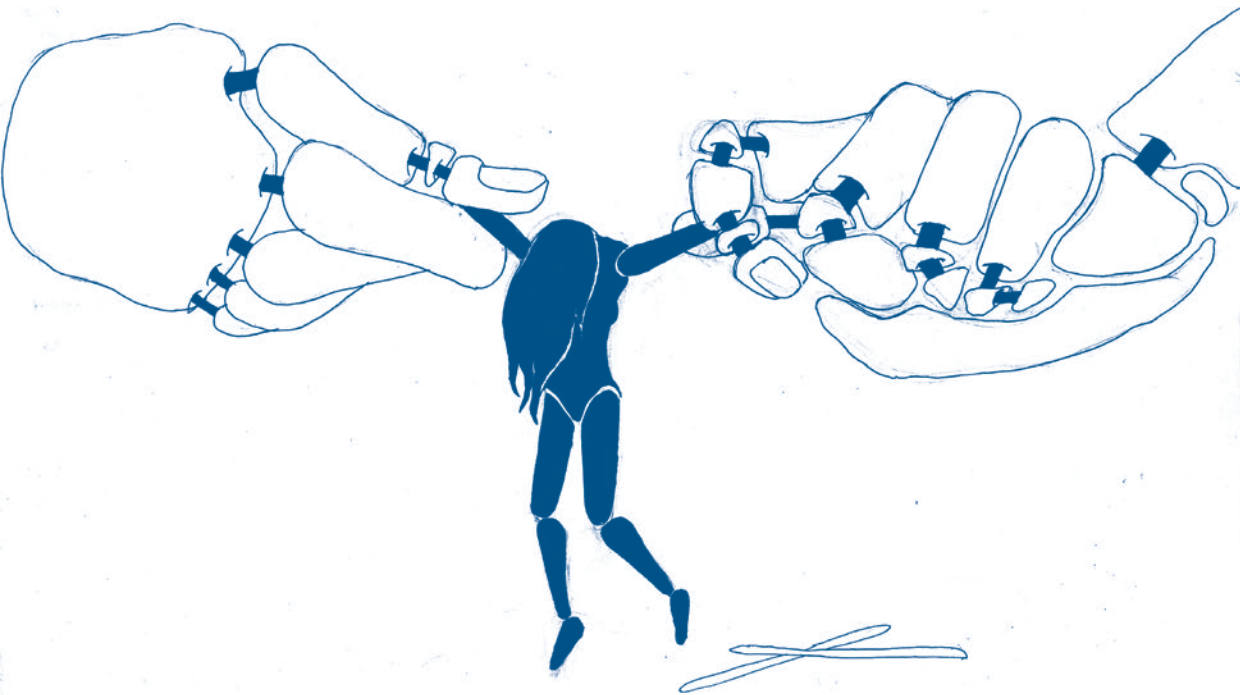
Tegelikkus on palju labasem.

Ta astus üle ukسلäve ümisedes sõnu: *Parv musti sitikaid, kel mädal
kõhul pidu...* Põues revolver. Jah, revolver. Sellega ületas ta oma
fantaasiad mitmekordselt. Inimesed. Koolimaja – mis siis muu...

Koju minnes libistas ta käe põuetaskusse. Revolver oli alles,
täpselt nii nagu see hommikul sinna asetatud sai. Vahepeal
polnud ta põuele läheneda julgenud.

Tegelikkuses on vaid lodevus, nõrkus.

Tõenäoliselt ütleb arst, et on juba hilja.

● Lõputu ko-fijoomine

Kairi Kruus

Barthol Lo Mejorilt ilmus oktoobri lõpus värske lisandus teie raamaturiulitesse – noortekas „Popdada“. Ajutiselt pariislaselt Bartholilt uuris raamatu ja kirjutamise kohta Kairi Kruus.

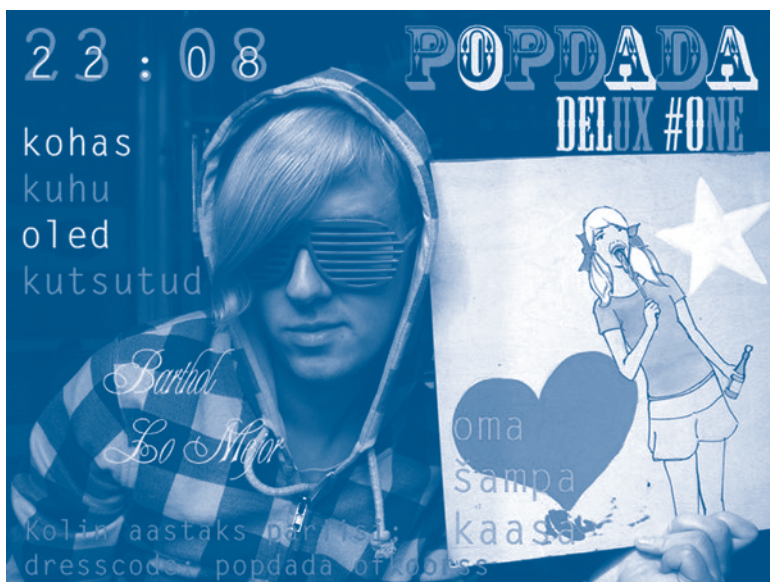
70

Minu esimene kokkupuude sinu kirjutatuga oli mitu aastat tagasi esimeses VRis, kus ilmusid mõned su luuletused. Ja siis veel su kodanikunime all. Kuidas sa ise näed, mis sellest ajast saadik su tekstides muutunud on? Kirjutad sa teistmoodi? Rohkem? Vähem?

Sellel ajal olin väga huvitunud dadaistidest, sürrealistidest ja nende tekstidest ning kirjutasin nende vaimus. Luuletusi pole ma eriti kirjutanud pärast seda. Vahel mõne üksiku, aga luuletuse vorm ei võlu mind, samamoodi ei võlu ka romaanivorm. Kirjutangi tekste, mis on üksikult pool kuni kümme lehekülge pikad. Pole survet ja saab kirjutada nii pikalt või lühidalt kui tahan. Kindlasti kirjutan teistmoodi, nüüd huvitavad mind teistsugused eksperimendid ja kirjutan lugejale arusaadavamalt kui enne.

Ja luuletusi sa enam üldse ei kirjuta?

Parimad luuletused ja nende kirjutamishetked olid siis, kui olin umbes 14. Öhtul sain sõpradega kesklinnas kokku, meid võis olla kuni 50 korraga koos ja alati saime samas pargis kell kaheksa kokku. Sotsialiseerumise ja jõime ja siis, kui öösel koju jõudsin, panin DnB mängima ja hakkasin luuletusi kirjutama. Mõni luuletus tuli kaks lehekülge pikk ja paljud olid pühendatud kindlate tüdrukutele. Paar aastat hiljem kirjutasin õhtuti oma toas, kui juba üliväsinud olin ja poolenisti magasin. Need esimese Rõhu luuletused on ka sellest ajast. Sel ajal olid mu luuletused juba väga lühikesed. Nagu Castaneda raamatus kirjas, võib luuletuse puhul piirduda ainult esimese salmiga, järgmistes hakatakse öeldut juba kordama.

Ei ole plaanis niipea luuletusi kirjutada, ei suuda enam luulet isegi lugeda, ma ei teagi, miks, lihtsalt ei suuda.

Paljud tõenäoliselt ei kasutakski su kohta sõna kirjanik, arvestades, et ilukirjandus on üks su paljudest tegevusaladest. Kas see sõna, mida võiks kasutada, oleks siis popdadaist?

Nimisõnana oleks see popdada ja mind ning teatud seltskonda inimesi võib niimoodi nimetada küll. Olen veel kasutanud terminit interdistsiplinaarne kunstnik. Enamik maailmast põeb sildistamise sündroomi, mis viib paljuski keeruliste sõnadega kirjutatud kontseptsioonideni, mis ei vii kuhugi edasi. Ise eelistan lakoonilisust ja küllaltki lihtsalt sõnumi edasiandmist või siis intuiitvset mõistmist. Kaubanduslik sildistamine

arvestab vähe isikupäraga, on mugav ja nivelleeriv, ennast ma ei oskakski muudmoodi liigitada kui loojaks.

71

Mul on tunne, et kui sult küsida, milline neist sinu jaoks on kõige tähtsam – kirjandus, muusika, kujutav kunst jmt –, siis sa ütleksid, et ainult ühte asja on võimatu välja tuua. Et kõik need asjad on omavahel nii seotud, pidev muundumine ühest teiseks... Ühelt poolt tundub see hästi põnev – pidev uute ideede otsimine ja kokkumiksimine, kunstipiiride vaheline keksumäng. Teiselt poolt jälle hästi pinnapealne, selline kohustuslik interdistsiplinaarsus. Mis sa ise näed, mida see annab, et tegeled nii mitme erineva valdkonnaga?

Interdistsiplinaarsus või multimediaalsus on tänapäeval paratamatu, isegi mobiiltelefonid on interdists-

siplinaarsed; televiisor, Internet, arvutimängud ja reklaamid. See on tingitud praeguses ajas elamisest, et mu looming selline on. Muidugi sobib igasse meediumisse erinev sisu.

72

Kirjanduses on suuri eesmärke ja visioone väljendada ilmselt kõige kergem. Saan suures osas kirja panna kõik, mida tunnen, et on vaja. Samas muusikat teen endale ja inimestele, kes seda nautida suudavad, sest selle mõistmine nõuab mõningat pingutust. Kuulates head lugu ja lugedes head lugu, on tunne sarnane. Tihti kuulan kirjutamise ajal muusikat, see toimib kirjutatu jaoks metronoomina. Ma ei tea, kas see kõik koos midagi annab, see on lihtsalt sundus ennast ja ideid väljendada vormis, mis neile kõige paremini sobib. Tegeledes erinevate loominguvormidega, tuleb üsna kiirelt mõistmine, et üldjoontes on võtted ülekan-tavad meediumilt meediumile. Kui mul pole hea öö kirjutamiseks, siis teen muusikat või maalin ja see on hea. Mingist hetkest sulavad kõik erinevad kunstid üheks loominguks.

Tean, et viibid hetkel Pariisis. Mida sa seal teed?

Pariisis joo me šampust, peame sil-dadel ja parkides piknikut ja võtame katustel päikest. Sõidame metrooga ja kirjutun uusi tekste. Üldiselt otsin siin mõttekaaslast just popdada val-las. Peatselt hakkab ka muusikat mängima. Praegu käime klubides artiste kuulamas, kes raamatuski kirjas – Kap Bambino, Felix da Housecat, Peaches. Siin on inimesi, kes riietuvad popdada-stiilis ja käi-tuvad impulsiivselt – eks siin suur-linna anonüümsus mängib oma osa. Mulle tundub, et Eestis inimesed mõtlevad üle ja ei tee asju piisavalt spontaanselt, muretsetakse liialt ja see halvab, aga siin – ei kahetseta ja otse edasi, naeratus näol ja pea püsti. Eks kõik see annab inspirat-siooni edasiseks – popdada aren-damiseks ja dokumenteerimiseks.

Sel sügisel ilmub su esimene raamat „Popdada“. Arvestades seda, millest raamatus juttu, on ehk raamatuvorm kirjeldatu

jaoks sobimatu. Ehk peaks see kõik olema... ma ei tea... hõbedane graffiti majaseintel või mingi laul + video vmt? Kas sulle ei tundunud kirjutamise ajal, et äkki peaks selle loo jaoks mingit teist vormi kasutama?

Ma leian, et sellest raamatu kirjutamine on alles esimene samm, mõnes mõttes ka viimane, aga samas ikka esimene. Ma kirjutasin selle raamatu umbes kuueteistkümnel erineval põhjusel. Tähtsaim nendest oli ilmselt „Popdada“ kontseptsiooni või idee tutvustamine, et ei peaks hakkama algusest seletama kõigile eraldi, eriti kui puudub ettekujutus dadast. Algses vormis oli seda 8 peatükki ja A4 peal, mille me sõpradega tänavatel 700 eksemplaris noortele lugemiseks laiali jagasime. See juhtus suvel 2007 ja sain noortelt palju positiivset tagasisidet. Sellele faktile on raamat võlgu ka oma kujunduse ja kirjastamise.

Üks tähtis asjaolu oli ka see, et lugesin enne palju noortele kirjutatud kirjandust, mis tundus justkui kuidagi vanamoeline ja igav. Tahtsin anda lugejatele raamatu, mis oleks kirjutatud noorte reeglite järgi, meie keeles ja peegeldaks meie maailma. Hõbedane graffiti majaseinal tuleb ja on niikuinii, see ei mõjuta raamatut. Muusika koha pealt on nii, et peatselt ilmub ka mu esimene album plaadifirma „Robodada“ alt, mille pealkiri on „Popdada nites“ ja mis tegeleb sama teemaga mis raamat, aga läbi muusika.

Kuidas tekkis MSN-vormi kasutamine dialoogides? On see teadlik valik või märkasid seda alles tegevuse käigus?

Raamatu kirjutamise käigus ja enne seda veetsin aega varateismelistega, kuulasin, kuidas nad räägivad, jätsin meelde. Lugesin nende kirjutatud, mitte seda, mis jälgendab traditsioonilist kirjandust, vaid pigem sellist, mis on rohkem filmidest ja nende elust. Võte on iseenesest teadlik, mõnevõrra on see inspireeritud ka raamatutest, kus pikad dialoogid venivad läbi lehekülgedega ja kunagi päris täpselt aru ei saa, milline tegelane mida ütleb. MSN-vormis on väga selge, kes mida ütleb.

Ma ise seda MSNi asja „Popdada“ puhul eraldi väga esile ei tõstakski ega rõhutaks, võttena iseenesest ei ole see väga uudne. Eriliseks teeb minu arvates asja see, kui hästi see sobitub raamatu konteksti. Et see ei ole lihtsalt katse näida tohutult uuenduslik, tänapäevane, noortepärane ja mis kõik veel. Et selles raamatus tundub see võte maailma kõige tavalisema nähtusena. MSN-keel on „Popdadas“ väga loomulik, loogiline. Nende tege-
laste vestlus peabki just selline olema, teistsugune kõnelemisviis tunduks kohatu. Tundub nii enam-vähem mõte olevat?

Meie ajal toimubki suurem osa suhtlemist läbi sidekanalite – Internet ja telefonid. Suurem osa asju räägitaksegi omavahel läbi Interneti. Võttena on see kohe äratuntav, kuigi tegelikult ju lihtsalt ingliskeelne, aga inimesed on harjunud sellega ja kohe loovad paralleeli. Huvitavad on erinevad tõlgendused, mis sellest võttest tekivad, erinevad tasakaalud reaalsuse ja hüperreaalsuse vahel. Ma ka ei tõstaks seda välja, sest see on lihtsalt paratamatus. Kui oleksin tahtnud dialoogi mingis ülialternatiivses vormis edasi anda, siis oleksin millegi muu valinud.

Seleta neile, kes veel ei tea – näiteks mulle –, mis asi on popdada. On see üldse mingi eraldivõetav üldmõiste sinu jaoks või kasutad seda tabava lööknimena, kujundina?

See on hea küsimus, ka mu enda jaoks. Ma tean, mis see on, aga „seleta!“ on väga kapriisne käsk. Kirjutasin raamatu, et ma ei peaks seda seletama. Kes raamatu läbi loeb, ei küsi enam, mis see on, talle on see intuiitiivselt selge. Kui küsiksite, mis on dada, siis samamoodi ei saaks öelda. Popdada on sarnane mõningate teiste nähtustega. Esteetika on näiteks *new rave* stiili lähedane, aga oma olemuselt siiski dünaamiline. Popdada on segu teatud anarhismist, kunstist, DIY suhtumisest, pidutsemisest, popkultuurist, dadast, šampusest, seebimullidest, veepüstolitest, küborgidest (kes me kõik juba oleme), spontaansusest ja igapäevasest loovusest. Võib-olla läks midagi meelest ka, aga tõsiselt – lugege raamatut, seal saab kõik selgeks, või siis saab selgeks, et ei saa selgeks. Plaan on ka ühel hetkel manifest kirjutada.

Dada iseenesest tähendab vist lugeja huvidega mittearvestamist...? Popdada oleks siis nendega arvestamine sellisel moel, et segadus, nihe, mängud tähendustega on kuidagi softimad, kergemini mõistetavad? Või misasja?

Popdada ei aja vormi keeruliseks, vaid esitab sisu võimalikult lähedalt ja sotsiaalselt ülisuhestatuna. Ja on täiesti põhjendatud, miks on just popdada, mitte aga dadapop. Dadapop on olnud olemas juba ajast, mil dada võeti massikultuuri, tänapäeval on kapitalism täis dada ja sürrealismi – kasvõi Dali reklaam šokolaadile. Popdada

ei saa olla loodud firma poolt, see peab kogu aeg ümber suhestuma, võttes arvesse, mis on hetkel pop ja siis seda nihestama. Initsiatiiv tuleb seega alati üksikisiku poolt ja seega on tegu individuaalse loomisaktiga. Sellise protsessi jaoks on vaja äratada endas loovus.

Dada tegeles hävitamisega, popdada tegeleb illusiooni hävitamisega – illusiooni, et tarbimisel saame toote puhtal kujul. Toode on alles materjal, millest popdada loob endale sobiva eseme või teose. Oskus luua kollaaže on selle protsessi puhul oluline, ükskõik, kas siis paberil, muusikas või riietuses.

Oled ilmunud ühes tekstikogumikus koos Ki wa, Erkki Luugi, Berk Vaheri jt eksperimentaalkirjanduse autoritega. Hee, küsiks traditsioonilise küsimuse – kuidas sa end nendega suhestad? Kas liigítad end mingisse voolu, mingi stiili või liikumise alla?

Ki wa, Erkki Luuk ja Berk Vaher on mu head sõbrad, kelle kirjutatud ma hea meelega loen ja kelle roll mu loomingutee kujunemisel on olnud väga tähtis. Igäühe puhul erineval moel, mõne puhul praktilisemas ja mõnel juhul puht inspiratsiooni andmise mõttes. Oleme koos teinud palju ja erinevaid projekte, mis on oma sünergiaga olnud väga toitvad. Ma liigun edasi suurtel kiirustel. Eksperimentaalkirjandus on ilmselt ainuke liigitus, mida ma ise suudaks välja tuua. Pidev katsetamine ja nihestamine, et asju teise nurga alt näha ja läbi selle kõige edasi areneda.

Räägi neile, kes ei tea, mis asjad on/olid Arbuusid? Ja kuidas sa neid toimetama hakkasid?

Arbuusid oli eksperimentaalkirjanduse kogumik, mida ma paar aastat tagasi välja andsin. Esimene number ilmus 2005 aasta alguses ja kokku ilmus 7 erinevat numbrit. Tiraaz oli 20 ja autoreid oli umbes 40. Valisin asjad, mis olid kiiksuga – oli väga huvitavaid asju. Praeguseks on see juba minevik, tegin üksinda ja mingi hetk ei olnud enam aega ja tahtmist sellega tegeleda. Inspireeritud oli see dadaistide ajakirjadest, mille eluiga oli ka umbes sama pikk.

Aga kas alternatiivne kirjandus peab olema protestiliikumine, lammutav, häireid tekitav? Või vastupidi – omal häälel kaasa rääkima, lisavõimalusi tekitama, haakuma üllataval moel ka kõige kaanonilembelisemate tekstidega?

Asi on väga lihtne: on kirjanik või keegi, kes kirjutab – inimene, küborg või harvemini ka küülik. Tekst saab valmis ja autor arvab, et ta kirjutab millestki. Siis läheb tekst lendu ja jõuab lugejani, kes võib samuti olla kas inimene, küborg või robot. Lugeja loeb ja arvab, et ta luges millestki, mida autor mõtles või tahtis öelda. Tegelikult on see kõik ainult illusioon. Küsimus on lugejas, sama tekst võib temas tekitada ülalnimetatud sümptomeid – võib tekitada neid korraga või eraldi või aja jookul. Autori vaatenurk pole üliluslik, vaid võrdne lugejate omaga. Eksperiment võib toimuda ükskõik millisel eelnimetatud või nimetamata jäänud moel, sellepärast ongi vaja kirjanikku, et ta mõtleks välja, kuidas.

Kuidas sa kirjutad?

OOoo, päeval olen linnas, suhtlen inimeste ja mõttekaaslastega, kogun päikest ja inspiratsiooni ja numbreid. Öhtul kell 11 joon ko-fi, panen hea

loo mängima ja siis kirjutatan, kodus kirjutatan arvutisse. Kirjutatan kiiresti, panen silmad kinni, vaatan ja siis kirjutatan. Tavaliselt ei kirjutata palju, vaid tihedalt. „Popdada“ puhul ei kirjutatanud palju tagantjärele ümber, iga lause ja sõna sai esimesel kirjutamisel paika ja hästi valitud. Lugu, mida kuulan kirjutamise ajal, on ühe sessiooni ajal reeglina kogu aeg sama. Kohv aitab ka kindlasti. Meenutab kaude Honore de Balzaci, kes ka päeval magas ja öösel jõi kohvi ja kirjutatas, aga ta kirjutatas muidugi pikemalt.

Teine võimalus on see, et olen peol, kasvõi tantsupõrandal ja kui tunne tuleb, siis võtan kotist märkmiku, mille valgetele lehtedele kirjutatan ja tantsin ka muidugi, aga samal ajal kirjutatan. Sel viisil on päris mitu „Popdada“ peatükki kirja saanud.

Siin Pariisis kirjutatan metroos kogu aeg, kogu see elu ja inimesed mu ümber inspireerivad pidevalt. Kui linnas kuskil koos istume, siis vahepeal kirjutatan melu käigus. Pooled lood kirjutatan nüüd oma fotokaga, sellel suvel sain sellest aru.

Ütle üks kirjanik, kelle puhul me elu sees poleks arvanud, et ta sulle meeldib?

Octav Pancu-Iaşi näiteks, tema raamat „Võileivad suve ja tuulega“ oli väga eriline lugemine, meenutas mulle kirjutamisviisi poollest kohati „Popdadat“. Mõned lasteraamatud on tõesti head, kuigi ka neid on raske leida.

myspace.com/barthollomejor
<http://web.zone.ee/cutecagechildren/>

Anti Saar
 „Kuidas sa ära läksid ja mina
 maha jäin“
 Eesti Keele Sihtasutus, 2006

Anti Saar
 „Nemad kaks“
 Eesti Keele Sihtasutus, 2008

76

● Maagilis-müstiline Saar

Jaanus Sooväli

Anti Saare esimene teos, novellikogu „Kuidas sa ära läksid ja mina maha jäin“, paistab osaliselt kalduvat tolle kirjanduse ning filosoofia (või laiemalt teooria) ühtesulandumise sünkretistliku ideeaali poole, millest näiteks Leo Luksil on lähemal ajal valmimas doktoritöö. Kohe esimeses jutustuses „Lünk Karlova kohal“ kõneldakse meile kaunis derridalikult puudumise kohalolust ning kohalolu puudumisest, lüngast, sellest, et kirjutamine ei alga siin ega praegu. Lugu jätkub (mitte-derridaliku) arutlusega kaht liiki informatsioonist, mida me maailmast vastu võtame (autori sõnul keeleline ning meeleline), loo teises pooles põimub jutustusse lacanlik iha kui loomingu algupära. Kui siia hulka

arvata veel terve novellikogu mitmesugused (keele)filosoofilised mõttekäigud, teoses hajusalt esinevad viited allikatele, kust teatav informatsioon pärineb, ning üldse jutustuste tugevad metakirjanduslikud sügemed – dekonstruktiivne kirjutusviis *par excellence* –, siis ei tohiks enam küll kahtlust olla, et antud novellikogu paistab esindavat teatavat žanrilist sünkretismi, teatavat sulamit filosoofilis-esseistlikust ning märksa traditsioonilisemast kirjanduslikkusest või kirjanduslikust narratiivsusest. Seepärast võiks ehk kõigepealt küsida, kuidas niisugust teost tuleks lugeda? Mida tuleks teose lugemisel ning selle retsenseerimisel eelkõige silmas pida? Kas kujutab see teos endast filosoofilist

arutluskäiku (meta)kirjanduslikus kuues? Või on siiski lugu see kõige olulisem ning kogu teooria teisejärgulisena selle teenistuses? Või on meil tegemist hoopis teatava tähendusliku samaväärsusega?

Püüdmatagi nendele küsimustele selgelt vastata, mööndes koguni, et vahest need küsimused polegi kõige olulisemad, tundub mulle sellegipoolest, et mitte ainult Anti Saare novellikogu, vaid ka tema lühimaan „Nemad kaks“ sünnivad teatavalt kindlalt keelefilosoofiliselt aluselt, mis paistab muuseumis küllaltki selgelt peegelduvat ka kummagi teose (meta)narratiivsuses. Sellega ei taha ma loomulikult mõista anda, nagu taandukski kogu Anti Saare looming sellele teoreetilisele alusele või teooria narratiivsele näitlikustamisele – kõik lood on kirjutatud sellisel viisil, et nad tõepoolest tekitavad selle, mille tekitamine, nagu ühest intervjuust selgub¹, on autori üks peamisi loomingulisi taotlusi, nimelt „tunde“ –, vaid pigem paistab mulle, et see teoreetiline baas on Anti Saare loomingu teatav võimalikkuse tingimus ja sündimisvõimalikkus. Nüüd ehkki novellikogus „Kuidas sa ära läksid ja mina maha jäin“ on seda teoreetilist tausta osaliselt reflekteeritud või kirjeldatud, pärineb selle algupärane kirjeldus ühest teisest raamatust ning ühelt teiselt autorilt. Anti Saar ei ole muide intervjuudes varjanud oma lugupidamist selle autori ilukirjandusliku loomingu vastu, nimetades tema seni ainukest romaani üheks parimaks eesti keeles kirjutatud kirjandusteoseks. Tõsi, mina pean antud juhul silmas selle autori ühte teoreetilisemat laadi kirjutist – loomulikult Jaan Unduski „Maagilist müstilist keelt“.

Jaan Undusk kõneleb seal kahest erinevast tekstiloomeprintsiibist (mis ühtlasi on kaks erinevat viisi keelele kui niisugusele lähenemisel) – maagilisest ning müstilisest. Usk maagilisse sõnasse oleks usk millessegi, *kus sõnad saavad korraga lõhna ja maitse ja värvi; kus lausuja, kuulaja või lugeja satub hoobilt lihiühendusse sõnade tähendustega* („Kuidas...“, lk 49). Jaan Undusk ise kirjeldab sõnamaagilist lähenemist keelele nõnda: *Maagia kui teadmine sõna väest [---] käsitleb keelt keskkonnana, mis avaneb loomupäraselt teistesse spiri-*

tuulsetesse ja materiaalsetesse sfääridesse (Undusk, lk 43). Selguse huvides vaadelgem veel ühte tsitaati Jaan Unduskilt, tsitaati, mis võiks sama hästi pärineda ka Anti Saare enda sulest: *Maagiline sõna pulseerib sõna ja pildi, sõna ja lõhna, inimese ja jumala, inimese ja teise inimese vahel, ta ei loo lõimi mitte sõnade eneste, vaid süsteemi haaratud sõna ja süsteemivälise olemise vahele* (Undusk, lk 82).

Sõnamaagiline lähenemine keelele oleks niisiis teatav idealistlik ettekujutus, mis usub sõnadel olevat otse- või sirgjoonelise suhte sellega, mida nad tähistavad. Anti Saare esimese raamatu järgi pole selline suhe nähtavasti siiski midagi iseenesestmõistetavat, seda suhet pole võimalik saavutada või see puudub igapäevases ühiskeeles. Süsteemisesuse ning süsteemivälisuse kokkupuude on võimalik üksnes teistmoodi kirjutades ning *teistmoodi kõneldes* – teistsuguse lähenemise korral keelele. *Pidin tunda saama, et kõigi sõnade – kõigi sõnade – suhe sellega, mida nad tähistavad, võib olla hoopis intiimsem ja otsejoonelisem kui side, mida alal hoitakse ühiskeele üldarusaadavuse maskeraadis* („Kuidas...“, lk 50). Ja Anti Saar tõepoolest kirjutabki teistmoodi. Romaanis „Nemad kaks“, kus teoreetilisi arutlusi on tunduvalt vähem kui novellikogus (st peaaegu ei olegi), avaldub sõnamaagia juba karakterisel või tegelaskujude tasandil ja on seejuures muutunud ühelt poolt palju iseenesestmõistetavamaks, see tähendab, et nt lihtsaim, üldarusaadavaim lause „ma armastan sind“ paistab võivat olla maagilises otsesthes selle lause tähenduse ehk armastusega mingi kindla isiku vastu. Teiselt poolt ilmneb süvenev keeleline skeptitsism juba maagilisel tasandil. Enne jäi muuseum mainimata, et sõnamaagiale on omane teatav keeleline miinimum koos tähendusliku maksimumiga – st üks sõna või üksainus lihtlause võib omada kõige vägevamat tähenduspotentsiaali. Sellist tähenduspotentsiaali paistavad romaanis „Nemad kaks“ omavat Andrease naiivlihtsard armuavaldused oma kallimale Mireile. Andreas ei suuda kõnelda kaunis kõrgpoetilises keeles, kõik, mis ta on võimeline Mireile üttelema, on: „Ma armastan sind“ või „Ma armastan su kõhtu“. Romaani lugedes on

¹Mari Peegel, „Anti Saar: mu lugeja saab aimu Anti-ideoloogilisest võttest“. *Eesti Päevaleht*, 4.04.2008.

ilmne, et need lihtsad sõnad on tõepoolest otsejoonelises suhtes oma tähendusega, st Andreas paistab Mireid tõepoolest armastavat. Ometi tunneb Andreas neid sõnu lausudes kohmetust, tunneb, et ta peaks väljenduma hoopis teisiti, poeetilisemalt, originaalsemalt. Ja selles peegeldub juba müstikule omane keeleline skeptitsism. Ühelt poolt niisiis idealistlik sõnomaagia, teiselt poolt ometi kohmetus, müstikule omane ebamuğavus, skeptitsism.

Ehkki maagiat või maagilisust Anti Saare tekstides niisiis leidub rohkesti, on need oma põhitoonilt siiski suures osas müstilised. Milline võiks siis olla müstiku ja keele vahekord? Jaan Undusk kirjeldab seda nõnda: *Müstiku suhe keelde on keeruline, äärmuslik, ühtaegu usalduslik ja põlastav, taidurlik ja võimetu vahekord* (Undusk, lk 73). Müstikule või müstilisele kirjutusviisile on omane teatav keeleline skeptitsism, mis on mõistnud – nii nagu seda on mõistnud minategelane novellist „Kuidas sina ära läksid ja mina maha jäin“, kui ta näeb ühel maakaardil kõverjoont –, et keel ei ole mingi ühemõtteline läbipaistvus, mis lubab asjadel asetuda olemise avavasse valendusse, vaid hoopis midagi, mis rohkem varjab kui ilmutab, mis katab kinni, toimetab pilgu alt ära, lihtsustab ning üldistab mõndagi olematuks. Selline skeptitsism ei vii aga keelest loobumiseni, vaid selle liig- või ületarvitamiseni – müstiline keelekasutus kujutab endast seetõttu teatavat paradoksi, mis seisnevat selles, et *ihaledes vaikust ja üksnes vaikust, produtsereerib müstik teksti, mis oma sõnarohkusest ületab tunduvalt tavakristlikud mõõdud* (Undusk, lk 170). Müstik kirjutab või kõneleb niisiis enamasti lõputult sellest, kuidas keel takistab tal jõudmast selleni, milleni ta üle kõige jõuda soovib. Kristlikus müstikas on selleks jumal, Anti Saare esimeses raamatus vaikus või ajatus. Selles mõttes on Anti Saar tüüpiline müstik – ta kirjutab, kirjutab sellest, kuidas kirjutamine või kõnelemine nendest asjadest, millest ta kirjutada tahab, on võimatu. Keele abituse kohta võime nimetet novellikugust näiteks lugeda: *Ainult mõttekriips paberil on sirge, tunnistades pausi, vaikust, vakatust [...] iga sõna, mis sellele järgneb, kannab edasi ümbernurgajuttu* („Kuidas...“,

lk 46). Ja veel üks näide: *Pidin seal oma ihusilmale tunnistust saama selle kohta, et sõnad – kõik sõnad – väänavad ja painutavad mõtteid ning tundeid, mida nad märkima on seatud; maskeerivad silmsidet, puudutust ja suusooja hingeõhku kõneleja ning kuulaja, kirjutaja ning lugeja vahel* („Kuidas...“, lk 47). Romaanis „Nemad kaks“ esindab keelemüstikat poeet Juhan, kes erinevalt Andreasest on võimeline ülistama Mireid kõige kaunimate sõnadega, kuid kogu oma sõnarohkusest hoolimata ei jõua ta romaani vältel siiski armastuseni Mirei vastu. Juhanil on palju sõnu, kuid mitte armastust, Andreasel armastus, kuid õige vähe sõnu. Kas siit võiks muuseas tuletada järelduse, et mida rohkem keelt, seda rohkem distantsi, võõritust, kõrvalpilku? Et keel tegelikult juba oma olemasoluga toob sisse teatava (meta)kirjelduse, kuid mida rohkem seda keelt on, seda enam ta võõrandab ning võõritab? Et see ilmselge metalisus Anti Saare tekstides pole mingi suvaline kirjanduslik-dekoratiivne võte, vaid et selle kaudu tahetakse meile hoopis näidata, kuidas keel „tegelikult“ töötab?

Igatahes paistab see nõ müstiline kihistus kohati üsna nähtavalt või tuntavalt olevat vastuolus Anti Saare tekstide maagilise kihistusega ja seepärast võiks kokkuvõtteks ehk ütelda, et tema seniseid tekste konstitueerib mõnesugune pingeline nende kahe osaliselt vastandliku printsibi vahel. Sellega seletub muuseas ära üks iseärasus, mis mulle Anti Saare tekste lugedes silma torkas – ühelt poolt on need ilmselgelt mõjutatud Jacques Derrida dekonstruktsioonist, kas või juba sõnalisel ja kirjutusviisi tasandil (metalisis kui dekonstruktiivse kirjutusviisi „olemus“), kuid teiselt poolt sisaldavad ka ilmseid antiderridalikke – st maagilisi – elemente. Ilukirjanduslikus tekstis pole see vastuolulisus muidugi mingi probleem või nõrkus, vaid võib heal juhul tekitada kõige kummastavamaid seoseid-assotsiatsioone. Nagu autor ise Eesti Päevalehes ilmunud intervjuus oma romaani „Nemad kaks“ kahe peategelase kohta sõnab: On üks ja teine, mitte üks või teine, see on väga tähtis. Olgu lõpetuseks muuseas öeldud, et seda maagilis-müstilise skeemi saab Anti Saare

tekstide tõlgendamisel kasutada ainult teatava piirini, sest mingil hetkel või mingites punktides – ja mulle tundub, et ma olen nende punktidele oma arvustuses pooleldi kogemata komistanud, mispärast see nüüd õige kiirelt ära lõpetada tuleb – võib see skeem või tõlgenduslik mudel oma selgituslikku väge samm-sammult kaotama hakata.

Marje Ingel
„Sulg“
Purpurmust, 2008

79

Sügistalvine vaikus

Greta Tamošiunaite

„Sulg“ on Marje Ingeli debüütkoogu ning samas ka esimene raamat, mis avaldatud uue kirjastuse Purpurmust poolt. Luulekoogu moodustavatel tekstidel on erinev sünniaeg, sest autori väitel on raamatusse kogutud luuletused, mida ta on aastaid n-õ sahtlisse kirjutanud. Võttes teadmiseks fakti, et luuletustel on erinev loomisaeg, tuleb teatud üllatusega tunnistada, et kõik tekstid sobivad väga hästi kokku, peegeldades üldjoontes ühesugust sügistalvist meeleolu. Nii moodustavad

raamatusse koondatud luuletused ühtse terviku, mis pika aja jooksul kirjutatud tekstide puhul sageli raskeks võib osutuda. Puhtalt uudishimu pärast oleks olnud tore leida luuletuste juurest ka nende kirjutamise aegu, kuid tegelikult pole see siiski sugugi oluline, sest Ingeli luuletused on heas mõttes ajatud – need ei mõju vanamoodsate või ajast mahajäänutena. Samas, ajakajalisi teemasid polegi luuletaja käsitleda võtnud. Ingeli luuletused keskenduvad sellele, mis toimub inimese hinges. Ta

teeb tähelepanekuid väikeste, sageli paljudele märkamatu detailide kohta, peamisi teemasid on aga kaks: inimesed ja (linna) loodus.

„Sulg“ kannab endas sügistalviseid meeleolusid. Sügistalv on vaikne ja pime aeg, mil loodus on vajunud talveunne, inimesed muutuvad aga pahathti nukraks. Siiski peetakse seda vaikset ja kurva-voitu perioodi parimaks ajaks, mil tegeleda mõtiskluste ja eneseanalüüsiga. Just sellised näivad ka Marje Ingeli luuletused. Need on vaiksed, mõtlikud ja veidi nukrad. Autor on pidanud oluliseks rõhutada, et luulekogu pealkiri käändub sulg-sulu, mitte sulg-sule. Pealkiri on põhjendatud, sest tõepoolest on tekstides tunda ka mingisugust enessesulgumist. Jutustaja jääb luuletustes kirjeldajaks ja alatiseks kõrvalvaatajaks ka situatsioonides, kus ta ise osaline on. Kuigi luuletused on kirjutatud olevikuvormis, näib siiski olevat tegemist mitte millegi hetkel juhtuva või hiljuti juhtunuduga, vaid pigem meenutuspiltidega ammumöödunudust.

Eks enessesulgumise meeleolugi käib kaasa paljude jaoks nii raskestitalutava sügistalvise ajaga. Luuletuste lüüriline mina näib elavat sügises terve aasta otsa, sest näiteks ka südasuve kirjeldavas luuletuses on tunda teatud sügismelanhooliat: *juulikuu taevas pilves maasikad ei valmi / esemed heidavad kolmnurkseid varje / päikese mütter on kohalt keeratud* (lk 89). Ka raamatukujundus, mis kujutab endast luuletusi raamivaid raagus puuoksi, vihjab sügisele. Kuna raamatukujundus on väga ilus, ei saa seda mainimata jätta. Paraku kipub efektne kujundus aga aeg-ajalt teksti üle domineerima. Nimelt on illustratsioonina mõeldud puuoksad sageli värvilised ja väga jõulised, tekstid aga tihti vaid mõnerealistid mõtlikud tähelepanekud, mis ei proovigi domineerida või ennast mingil viisil reklaamida. Need on luuletused, mis nõuvad teatud meeleolu ja võimatuna näib seesuguste tekstide lugemine pealiskaudselt ja kiirustades. Tekstid võivad ju olla lühikesed, kuid ridade vahel on tähendus, mis vajab mõjule pääsemiseks piisavalt aega ja vaikust. Kui see õnnestub, jäävad parimad neist pikaks ajaks oma liht-

sas, ent oskuslikus sõnastuses kukla taha kummitama. Parimate luuletuste puhul tekib ka tunne teatud idamaisest maailmanägemisviisist. Ingel ei kasuta ranget vormi, kuid mõnerealistid teksid on sõnastatud nii, et need mõjuvad veidi haikude ja tankade sarnaselt. Üks selliseid on näiteks luuletus „Talv“: *mere ja vaikuse vahele / kasvab jää* (lk 68). Autoril on oskus ja tahe märgata pisidetaile, üle kõige näib ta nautivat igapäevaste ja tavaliste hetkede dokumenteerimist, mis tema keelekasutuse kaudu muutuvad tähelepanu väärivateks. Sageli on kirjeldatud nukrana mõjuvaid hetki, kuid Ingeli keelekasutuse kaudu on need edasi antud haprate, ebapüsivate ja seetõttu ka ilusatena.

Lühikesed luuletused on ilusad oma lihtsas elegantsis. Mõni hästi tabatud sõna võib õiges kohas öelda enam kui lugematu hulk värsiridu. Külluse asemel eelistab luuletaja minimalismi. Tegemist on vaikselts lausutud sõnadega, neil on oht lihtsalt olematusse kaduda. Praeguse aja luule näib vaikusest rohkem armastavat kära, ta tahab silma paista ning esile tõusta, selles on tunda üksjagu edevust. On tore, et leidub ka teine tee – selline luule, mis kära asemel püüdleb hoopis vaikuse ja mõtlikkuse, võib-olla isegi isetuse poole.

Ingeli tekstid on vabad enesereklaamist ja uhkeldamispuüdest. Ajal, mil elu-olu on muutumas üha närvilisemaks ja kõik näib üha enam põhinevat sellel, kui hästi saab midagi müüa, tuleb ajuti pöörduda maailma, kus aeg näib liikuvat aeglasemalt ja detailid on selgemini nähtavad. Marje Ingeli luuletustes liigub aeg tõepoolest aeglasemalt. Puudub küll joovastav euforia, kuid nagu enamaltki mainitud, on nukrates ja habrastes hetkedes siiski ka midagi ilusat. Kohati näib aeg Marje Ingeli tekstides aga lausa seisvat. On tunda staatilisust, mis võib ajuti muutuda ka veidi painavaks. Luuletustes ollakse pidevalt millegi ootel, kuid meelepärased lahendused jäävad sageli nägemata: *seisan toas nagu ristmikul / su silmis põleb punane tuli* (lk 36). Väikeste inimestevaheliste momentide jäädvustamine tuleb Marje Ingelil hästi välja. Muuhulgas on ta näiteks kirjeldanud tabavalt naeratuse põrkumist vastu

inimterasest barjääri (lk 35) ja maalinud pildi vaigest raamatukogust ja vaikust hetkeks lõhkuvast valjusti öeldud sõnast (lk 81).

Inimeste vaatlemise kõrval tegeleb Marje Engel ka päris tabavalt looduse jälgimisega. Ta teeb seda leidlikult, kuid ta vaatab seda eelkõige linnainimese pilgu läbi. Loodus on luuletajale armas, kuid sellel on eelkõige esteetiline väärtus ning tal pole loodusega seda ühtekuuluvustunnet, mis on maal elavatel inimestel. Samuti kirjeldab autor eelkõige keskkonda, millega ta ise tuttav on. Nõnda tekib tekstide lugedes silme ette mitte ürgmets, vaid pigem linnapark või mõni vaiksem puudega ääristatud linnatänav. Muljet süvendab seegi, et loodusest rääkides lipsab ridade vahele märke inimtegevusest. Nii näiteks minnakse kuusemetsa autoga (lk 64), jõge vaadeldakse sillalt (lk 70) ning järve kaldal nähakse verandat (lk 90).

Engelil on oskus panna lühikesse teksti enam sisu, kui esmapilgul eeldada võiks. Lühikesed luuletused on elegantsed ja ilusad, kuid selle võrra oma looja suhtes vast ehk nõudlikumadki. Sõnad tuleb valida täpselt ja väga hoolikalt, sest klišeesse libisemine on väga lihtne. Engel suudab vähesega palju öelda küll, kuid mõningate tekstide puhul jääb siiski painama tundmus, nagu oleks seda juba kuskilt varem loetud või kuulnud ja nõnda tekib paratamatult küsimus sellest, kas ikkaigi kõik kogusse koondatud tekstid väärivad seal olemist. Näiteks pöörab luuletaja lk 93 tähelepanu sellele, et *keegi ei vaata kuud / kõik vaatavad kella*. Selline väide pole üldse vale ja vaevalt saabki luule puhul rääkida õigest ja valest. Ometi on sellist lauset justkui sada korda varem kuulnud ja loetud ning kahjuks ei pääse luuletaja ühiskonnakriitiline noot mõjule.

Mõningatele kõrvalekalletele vaatamata on tegemist tubli debüüdiga, kus toetuspunktid kindlat paigas. Ühiskonnakriitilisus, mida mõnes luuletuses katsetatud – näiteks lk 77 – ei õnnestu Engelil ehk kõige paremini, kuid seda nõtkemad on tekstid, kus kirjeldatud loodust, inimesi ja tundeid, mida loodus ja inimesed tekitavad.

Need on Marje Ingeli lemmikteemad.

On vist raske leida veel klassikalisemaid luuleteemasid ja sellepärast võib kerge etteheitega küsida, miks pole luuletaja proovinud tegeleda ka mõne luules vähem kasutatud teemaga. Etteheide on siiski rohkem formaalne, sest üks luuletaja teab ise kõige paremini, mis teda huvitab ja paelub. Eelnevat võib etteheite asemel võtta aga soovitusena, sest luulekogus väikeste eranditega üldjoontes üha korduvad meeleolud ja temaatikad tekitavad kerget pessimismi autori tuleviku suhtes. Kui võtta eelduseks, et kogusse koondatud tekstid on sündinud üpris pika ajavahemiku vältel ja on sellest hoolimata nii sarnased, siis tekib küsimus, kas autoril on tulevikus öelda midagi sellist, mis lugemat koidaks. Eelmine lause väljendab aga pigem kergeid kõhkclusi kui tõelist hirmu autori tuleviku suhtes. Kogus on tekste, mis hällbivad domineerivast nukrast meeleolust ja mis esindavad teistsugust suunda. Seda suunda, mis võiks olla aluseks mõne teise meeleoluga ülemaailtud luulekogule. Usun, et Marje Engel pole luuletajana veel kindlasti kõike ära öelnud.

Urmo Mets
„Toimumata tulvade toimik“
Eesti Keele Sihtasutus, 2007

● Voolavusest, mida märkab vaid tunguusi pistriku silmatera

82

Mihkel Truman

Võib-olla on minu teguviis jöhker allpool arvustatava luulekogu autori suhtes, aga pean siiski vajalikuks (puhtalt kiusatusest) alustada raamatu vormist ja kujundusest. Seda eelkõige sel põhjusel, et andes esmalt lühiülevaate kujundusest, on ühtlasi võimalik anda raamatu füüsilise kirjeldusega vorm ka sellele kohati hoomamatule ning virtuaalsele ainesele, mida luulekogu oma tekstides kätkeb.

Leonhard Lapin ei ole just palju luulekogusid kujundanud, aga käesolev on üks neist. Kahtlemata on tegemist ühe põnevama raamatukujundusega, mida ma temalt (või üleüldse) näinud olen. See pole pelgalt „kohustuslikult“ illustratiivne, vaid püüab avardada ka luulekogu põhilisi kandvaid mõtteid ja ideid. Luuletekstide paigutamisele lehepinnale on küllalt vabalt ringi käidud – aga lugemist ei sega üldse, et

raamatut on vaja aeg-ajalt üht- ja teistpidi keerata. Roosade toonide ja ruudumotiivi kasutamine on igatahes kirgas värskendus „tavapärastele“ raamatukujundustele.

Ma arvan oma naiivsuses ikka veel, et teose pealkirjas peab leiduma võti teose idee(stiku) terviklikuks mõistmiseks. Ja õnneks tundub vaatluse all olev luulekogumik seda kinnitavat: etteruttavalt võib ära öelda, et pealkirjas – „Toimumata tulvade toimik“ – kajastub kokkuvõtvalt kogu see ähmane, pöördvõrdeline, algamatu ja lõputu paradoksaalsus, mida näib rõhutatavat pea iga sõna ja mõte selles raamatukeses.

Kogu on jagatud kolme ossa – „Esimene teine pool“, „Psefilontofikt (pseudofilosofiline olmefiktsioon)“ ja „Teine esimene pool“. Selline osade pealkirjastamine näib

selgelt toetavat teose tervikmõtet, millest pikemalt allpool. Selles, et osade alla jaotatud tekstid moodustaksid omaette tervikuid või ühendusi, ma kindel pole. Kui aga võtta arvesse ikkagi luulekogu juhtmõtet, siis ei ole see kuidagi välistatav.

Urmo Mets keskendub luulekogus kõige ja *kõiksuse* voolavusele. Põhijoontes on see voolavus üks suur hall ja eristatamatu *mass*, „silmapiiritu ja vormitu“, kuid samas annab autor mõista, et kohati on seda *massi* võimalik jagada eripalgelisteks ja -kujulisteks üksusteks. Näansid aga, mis eristavad üht üksust teisest – olgu need näansid siis mingid piiritletud tunnused või mitte –, on situatsiooniti ja puhuti erinevad. Samuti näivad kõnealused eristavad tunnused esile tõusvat küllaltki juhuslikult ja ebamääraselt. Aga nad on siiski olemas, mis siis, et praktiliselt hoomamatud ja kirjeldamatud, omapärasel moel isegi virtuaalsed – autor igatahes näib mõnes kohas sellist väljendust pooldavat.

Voolavust kirjeldab autor näiteks nii: *aeg on voolus / vesi on voolus / aeg on vesi* (lk 30). Siinsel juhul on aega igipõlise võrdlusena kõrvutatud vee voolamisega. Selles võrdluses trafaretsust näha oleks kahtlemata ennatlik, sest just selliste tuntumate, *mõistetavamate*, kohati ehk kulunudki võrdluste abil on võimalik ühesemalt aru saada autori sõnumist. Julgen arvata, et sedalaadi võrdlusteta oleks luulekogu tervikuna küllalt keeruline mõista.

Luuletaja silmis ei ole tavapärases mõttes voolavad ainult vesi või aeg. Nagu eespool öeldud – kogu *kõiksus* on üks suur voolus või voolavus ja seda osavoolavusteks jagada on teinekord üsna tarbetu. Aga see selleks. Oluline on keskenduda sellele, et luulekogus käsitletav voolavus on alguse ja lõputa. Tegemist on omamoodi *ringliikumisega*, mida on jällegi võrreldud või kirjeldatud sellisena, et see on kokkupuutes mingisuguste „üldteadmistega“: *ja ootame tuuli mis huumusejudinad laiali kannaks / uueks horisondilt sisenduvaks rannaks / saar või manner hüüab soolane neel* (lk 8). Kui miski ka lõpeb, saab ta kuskilt miskitpidi – vahel koguni paradoksaalselt – uue(sti) alguse: *pöördumatult surevad helid*

alustavad ennast uuesti (lk 23). Miski ei kao. Kõik on kogu aeg kuskil vaateväljast kaugemal olemas, mis ajuti – ehk mingite asjaolude või juhuste kokkulangemisel –, mingisuguste *osistena* ükshaaval küllalt juhuslikult esile tõusevad ja hakkavad määrama üldpilti, jagades *üldise* voolavuse *allvoolavusteks*.

Urmo Mets ei püüa süüvida põhjusesse, leidmaks vastust, miks on voolavus selline, miks ühel või teisel puhul voolavus jaguneb *osa-* või *allvoolavusteks*, kus on voolavus(t)e algus ja lõpp. See ei näi olevat ülepea oluline. Pigem on autori eesmärgiks anda kirjeldus ja omapoolne nägemust *kõiksuse* voolavusest, avardada lugeja mõistmist ja ettekujutust voolavus(t)e ulatusest ja kõikehõlmavusest. Ta usub, et üleüldine voolavus on igapäevaselt peaaegu märkamatu. Olen veendunud, et ta ei eksi, ning seetõttu on tema lähenemisviisi käsitletavale temaatikale igati õigustatud.

Seejuures rõhutab luuletaja ka voolavuse vääramatust. *Kõiksuse* voolavus kulgeb omasoodu, lahus meie tahtmisest, lahus isegi meie tavapärasest ettekujutusest millegi voolavusest. See on midagi nii iseseisvat, igipõlist, üliolevat ja samas oma paradoksaalsel moel ka olematut... Ja see näib olevat kogu universumi, elu ja olemise aluseks – pidev voolamine, liikumine, mis sellest, et enamasti alguseta ja lõputa ringliikumine.

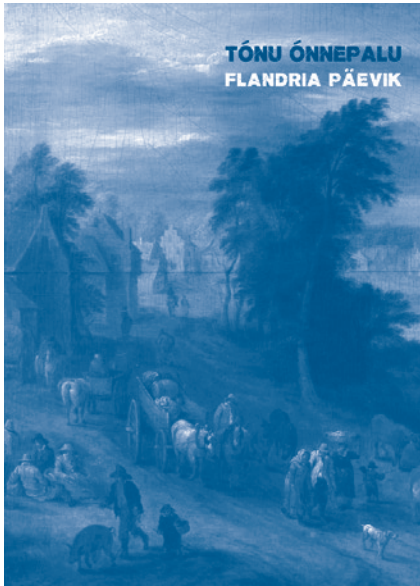
Ja hoolimata voolavuse vääramatusest ja kõikehõlmavusest on paradoksaalselt olemas võimalus, mille kohaselt jääb miski sellest kõigest ka välja, mis on mõistetatamatult eraldiseisev *üldisest* voolavusest või voolavustest. Konkreetset juhul on tegemist *lihtlabase* armastusega. Näiteks leheküljel 7 jõuab autor läbi halvasti laotud puuriidana kahele poole äärmusesse kõikuva põletavate kujundite kadalupe kassnaiseni, kes näib olevat lahus kõigest muust, kogu voolavusest selle ürgkõikehõlmavuses.

Mis tähendab, et mingis mõttes jõuan ma selle käsitleusega tagasi algusesse. On olemas *üleüldine* voolavus, mingitel puhkudel lõheneb voolavus *allvoolavusteks* ning

ometi on midagi, mis jääb sellest kõigest eraldiseisvaks. Minu meelest jäävad mängureeglid lõppkokkuvõttes ikkagi vaieldavateks ning ähmasteks. Ja küllap see ongi autori taotlus: voolavus ja sellest väljapoole jääv on mõistetamatu ning hämar. Nii nagu kõik muugi meis ja meie ümber. Pole kahtlustki, et see on osa Urmo Metsa sõnumist lugejale. Primaarne ei olegi ehk tajuda ja näha voolamis(t)e piirjooni, vaid pigem on tähtis kogeda *üleüldist* progressi selle kõigis – ka kõige eripalgelisemates – nüanssides.

Ja kui nüüd naasta luulekogu pealkirja juurde, siis on ilmselge, et midagi täpsemat on raske selliste tekstide kogumikule panna. „Toimumata tulvade toimik“ võtab väga selgelt kokku idee tabamatust, alguselõputa *tulvavast kõiksuse* voolavusest.

Raamatu tekstid torkavad teravalt silma oma kujundirohkusega. Suur osa neist kujundeist on nauditavalt säravad, kohati koguni pöörased. Hoolimata sellest, et kujunditel on kalduvus tähelepanu *sõnumilt* (kas see on ikka kõige olulisem?) endale nihutada, on nad käesolevas kogus vägagi nauditavad. Minu meelest väärtus omaette. Tegemist on kahtlemata teosega, mille kaante vahele soovitan pilgu heita.

Tõnu Õnnepalu
„Flandria päevik“
Varrak, 2008

Fiktiivne tegelikkus

Piret Pöldver

„Flandria päevik“ on üksinduses ja vaiksuses rahus kirjutatud raamat, rahulik mõttekulg Flandria metsade foonil, kiirates samasugust elutervet rahu lugejatessegi, eelkõige neisse, kes seda vastu tahavad ja oskavad võtta. Oma rahulikkuses, sündmusteta mõtisklustes võib ta olla monotoonne ja igav, intrigeerivate sündmusteta tüütu heietus, aga nagu Epp Ollino oma arvustuses kirjutab, *igavus ongi põhjendamatu alahinnatud*¹. Ja tal on vägagi õigus.

Õnnepalu – kuid kas mitte iga kirjanik? – kirjutab ühte ja sama lugu või mõtet teostest teosesse, rõhutades üht või teist teemat kord rohkem, kord vähem. Nii stiiliselt kui ideeliselt on autori varasemast loomingust „Flandria päevikuga“ sarnasem „Harjutused“, kuid nagu mainitud, avalduvad sarnased jooned ka varasemates romaanides, aga isegi luules. Nähtavamad pidepunktid ongi kodumaast eemalolek, distants, äraolija ja kõrvaltvaataja mõtte-

kulg. Kordused aga ei tühista üksteist ega mõjugi nii väga kordustena, lisaks muule ka tänu autori tekstides avalduvale erudeeritusele ning intuiitiivselt tajutavale tõele. Tihti saadab lugemist äratundmine: ah, ma olen ju ka nii mõelnud! Muidugi, mitte alati ei saa autoriga nõustuda, kuid kirjutaja kindlad seisukohad tekitavad kindlustunnet, autori isikupära köidab. Selline äratundmine ja mõistmine ei tundu üleliigsena. See, mida autor lugejale ütleb, muutub isenesestmõistetavalt aegade jooksul kindlamaks, aga samas ka siiramaks. Kõne all olevas romaanis on loobutud maskidest, kostüümidest, ehtimisest ja varjamisest, jäänud on kirjutamine, narratiivi ja süžee loomulik mõttekulg, iseendast, ausalt ja puhtalt. *Mulle tundub, et kunstromaan ongi väga ennast ammen-danud žanr*, ütleb Õnnepalu ise käesoleva aasta algul ühes Postimehele antud intervjuus², haakudes kommentaarina käesolevas tekstis jutuks oleva teosega.

¹Epp Ollino, „Lihtsa elu Tõnu“. *Vikerkaar*, 2008, nr 4-5, lk 177.

²Tõnu Õnnepalu, „Tõnu Õnnepalu: lugeja loeb juba enda, mitte minu raamatut“. *Postimees*, 18.01.2008.

Päevikukirjutaja veedab nelikümmend päeva võõral maal, eemal kodust, igapäeva-elust, mis annab võimaluse distantseeruda, jääda kõrvaltvaatajaks, lihtsalt mõtiskleda. Teoses avalduv minatunnetus on kahetsandiline, mis avaldub eelkõige ja konkreetselt kahe minajutustaja olemasolus: autori „enda häääl“ ning 13. sajandil elanud munk Antoniuse, pantvangiks võetud ja Flandriasse viidud Järva vanema poja häääl. Lugeja jaoks paistab ilmselt aastasadade eest samas kloostris elanud munk rohkem väljamõeldud tegelasena kui 2007. aastal Brüsseli lähedal Vollezeles kirjanike residentsis viibiv päevikukirjutaja, teose autor peab aga mõlemat jutustajat mina-seisukohast võrdväärseiks: *Miski ei keela mul välja mõtlema seda ennast, kes elas ja suri seitse ja pool sajandit tagasi. Ta on sama fiktiivne kui see, kes kirjutab neid päevikumärkeid tänasest Flandriast, kuigi viimane ehk tundub usutavam* (lk 81). Küsimus on selles, kui palju on välja mõeldud, ette kujutatud pildis, mille autor – aga miks mitte ka igaüks kellest tahes – samuti selles, millisenä kujutada iseend seitse ja pool sajandit tagasi – kus täpselt see erinevus nõ fiktsiooni ja tegelikkuse vahel peitubki?

Mõlemad jutustajaid võib vaadelda vastanduvaina teljel meie-nemad. Munk esindab nõ vanade eestlaste eluviisi, religiooni, oskust olla maa ja loodusega harmoonias. Eestist poisikeeas röövitud vana ja elutark munk teab intuiitse ja loomuliku tunnetuse tulemusena, et kodus Järvamaal olnud ilmakord on loomulik, harmooniline, tänapäevasemalt või lihtsamalt sõnastades – terve, nii vaimselt kui füüsiliselt. Tema kuulub sinna, ta igatseb seda „paganlikku“ maad, kus tänapäevase minajutustaja sõnutsi võis, tulles *ülerahvastatud, väheste rikaste ja arvutute vaeste Euroopast, sõjakast ja haigest, leida veel ruumi ja rahu* (lk 80). Sellest on ta aga lapsepõlves välja kistud, jäetud ilma võimalusest kunagi naasta, selle asemel olnud sunnitud elupäevad veetma võõra maa mungakloostri. Vanas eas paistab linnukestega võõras ja arusaamatus keeles (oma emakeeles) rääkiv munk teistele vanadusest nõder ja pisut segane, kuid lugeja märkab, et munga jutustused on siirad ning vaimult eluterved.

Periood, mil tema jutustus aset leiab, on pisut enne surma – ajal, mis välistab teesk-luse, valetamise, seda isegi enesepettuse tasandil.

Tänapäevane jutustaja ehk päevikukirjutaja on mungast enam kõrvaltvaataja. Munk jutustab olnust ja olevast rohkem läbi iseenda, kirjeldades isiklike mälestusi, perekonda, kodu. Praeguse jutustaja nägemus ühiskonnast ja kultuurist on „minast“ kaugemal, iseenda tegevuste, liikumiste kirjeldus piirneb märksa argisemate ülestähendustega, ühiskonnas toimivates protsessides jääb ta teadlikult kõrvalolijaks.

Keskaegse munga osalt idealiseerivais jutustusis irdub kristliku kloostrilukorraldus loomulikkusest, liigne jõude-elu, palvetamine ajab *vaimud ja hinged liikevele* (lk 117), loomulikkusest igapäeva-elust väljakistus või lihtsalt sellest irdumine ongi need ussid ja see kurat (lk 118), mis noore munga muudab isutuks ja näost halliks, tekitab väsimust ja elutüdimust. Kloostri jõudeelu vastandub loomulikult maarahva (järvamaalaste) loodusega ühes rütmis käivale elustiilile, kus väsitav töö, jutud, lood, suhted, perekond toimis loomulikult, see oli teadmine iseenesest, loomulikkusest.

Kaasaja jutustaja liigub tänapäevases Lääne-Euroopas, vaatleb kriitiliselt selle puudusi ja nõrku külgi, võrdleb seda muidugi ka kodumaaga. Läbi mitmete mõttekäikude selgub, et praegune eestlane – erinevalt elutervest seitsme ja poole sajandi tagusest maarahvast – on end kaotanud. Igatahes puudub meie idealiseerimine. Eestlased püüavad jõuda järele Lääne-Euroopa õitsengule, samasugusele korrastatusele, silutusele, hüpermarketikule heaolule ja mugavusele, millega keskmine lääneeuroplane harjunud on. Eestigi püüab innukalt muutuda võimalikult kiiresti just täpselt selliseks nagu seda on Lääne-Euroopa. Kuid päevikukirjutaja arvab, et *me jõudsime pidusöögil just viimasel minutil, veel jõudsime, aga tsipa liiga hilja. Desserdil ajaks. Varsti hakkavad teenijad laudu koristama, pidu on läbi, külalised on väsinud ja natuke purjus, kõik lähevad koju* (lk 153). Seda, kas need mõtted vasta-

vad tõele või ehk kas suured pürgimised ka loodetava õnneni viivad, näitab muidugi aeg. Võimalik, et kehtivaks osutub hoopis asjaolu, et *heaolu on magus, kui sa oled selle kätte võidelnud, kui sa mäletad ja tunned vahet* (lk 155). Väike riik, mis püüab meeletult olla üks rikastest, meeletult (ja siiski edukalt!) teha tasa vahele jäänud aeg, jõuda järele, et kodanikud saaksid Lääne inimesteks, sest just see *Lääne värk* ja olemus tundus idaeuroopla- sele palju aastaid justkui paradisiina, mis siiani liiga väikese kriitikameelega õigeks tunnistatakse.

Kui kättevõidetud heaolu moodustab varasemate raskuste taustal tugeva kontrasti ning paneb iseenda üle uhkust tundma, siis heaolu, millesse ollakse sündinud, mugavus kui iseenesestmõistetavus tekitab vastupidiselt masendust, väsimust ja tüdimust. *Kui elu on „kindlustatud“ ja „turvaline“, nagu meil korrata armastatakse, siis hakkab hirmu tegema nimelt see kindlustatus ja turvalisus* (lk 154). Reaalse ohuta tekib igavus ja igavusest pseudoprobleemid ning kõige lõppu muidugi depressioon. *Depressioon on turvalisuse, heaolu haigus, nii nagu rasvumine on toidukülluse haigus. Kui me ei saa enam reaalselt ja iga päev, kogu keha ja hingega oma olemasolu eest võidelda, /.../ langeme depressiooni* (lk 154). Inimene pole loodud laisklemiseks, eimilegi tegemiseks. Lihased tahavad liikuda ja meel vajab sihti. Lõputu töö, mida tegid esivanemad ja millest kasvõi „Tõe ja õiguse“ esimesest osast aimu saab, polnud tõenäoliselt üldse mitte nii kontimurdvalt raske nagu ilmselt tänapäevane mugavuse ja vähese füüsilise tööga harjunud inimene seda ette kujutab. Munk Antonius meenutas: *Ma ei mäleta, et me oleksime kunagi kodus väsinud olnud, isegi suvel, kui ööd õieti polnudki ja magada sai nii vähe. Muidugi sa kukkusid õhtul heinte peale nagu kivi. See oli hea. Aga kurta väsimust, see oleks olnud väga imelik. /.../ [Väsimus] tuleb sellest, kui elad vale elu, muust millestki. Vale elu väsitab* (126) ja *unepuudus on munkade haigus* (lk 117). Ka unepuudus tekib mitte millegi tegemisest, jõudeelust, sellest, kui liiga palju palvetad ja laulad, tüütad jumalad ära (lk 117). Lihtsa, kohati isegi naiivse sõnastuse ja mõttekäigu tagant paistab

tõde. Vajalik on tegevus, tegevuses olemine, liikumine, kuid ilmselt ei saa päris üksüheselt heita ette ka tänapäeva inimestele, et nad seda elementaarset tõde ei teaks või selle järgi ei tegutseks: propageeritaksegi ju võimalikult palju liikumist, liigutamist, loodust, treenimist ja trenaažööre, kuid nimetatagu seda, kuidas tahes, vaimudeks, jumalateks, hingeteks või tänapäevase-malt depressiooniks, mugavus ja mugandumine on „jumalaile“ sama taunitav kui munkade liigne laulmine ja palvetamine. Aga depressioon muidugi päris nii lihtsalt ära ei kao. Kuni mugavus on loomulik osa elust, on ilmselge, et eluliste eesmärkide püstitamine ega keha ja hingega olemasolu eest võitlemine pole vajalik.

Munk Antoniuse puhul on huvitav religiooni küsimus. „Paganlike“ kommete sees lapsepõlve veetnud mees on iseendas ühendanud kaks usku – eestlaste maausu ning kristluse. Need on omavahel huvitavalt põimunud, alltoonil on kodust Järvamaalt kaasa saadud uskumused, arusaamine looduse ja elude loomulikust käigust, ja sellele justkui lisandub või üks osa sellest on Kõigevägevam (ehk ristiusu jumal). Vana munk mõistab, et kuigi selle Kõigevägevamaga on, kuidas on, oma sisemise usu põhjal ta teab, et sünnib niikuinii tagasi sinnasamasse Järvamaale, kus lapsepõlve veetis, kuhu ta kuulub. See, et enamik praegusest elust möödus lähedastest kaugel, võõral maal, teda vanemas eas nii väga enam ei muserdagi. Ta teab, mis on tema pärisosa, kes ta tegelikult on, kuhu kuulub. *Hulga aastaid ma tegin kõike nii, nagu mungad teevad, ma katsusin isegi maajumalad ja vaimud ära unustada, aga see mul korda ei läinud, nad ei jätnud mind maha, seda ma pean ütleva, nad olid minu vastu palju ausamad kui mina nende vastu. /.../ Nemad teavad, kes ma olen, nemad tunnevad mind sünnist saadik ja enne seda. Pühavägev ja Jeesus Kristus on neist muidugi üle, aga nad ei tunne mind nii hästi. Või ei tunne mina neid* (lk 96). Kahe religiooni vahel ei ole olemuslikke vastuolusid, mistõttu need saavad loomulikena ja põimunuina eksisteerida ühes isikus. Ilmselt umbes taoliselt võisid ristiusustatud endised paganad kahte usku iseendas tunnetada, tajuda, iseenda jaoks seletada.

Autor ennustab „Flandria päevikus“ ka uue teose sündi, päevikut, *milles pole mingeid arutlusi ega „mõtteid“* (lk 330). Siinkirjutaja avaldab igal juhul lootust, et praegusel ajaperioodil kirjutamisel olev lubatud päevik ei jää nende mõteteta, arusaam *sellest, mis me oleme ise välja mõelnud ja nimetame nüüd eluks ja tegelikkuseks* (lk 330), on oma võimalikus mõttetuses kõne all oleva autori kirjutatult siiski vägagi nauditav.

Leo Anvelt
„Eluhirm“
Noor-Eesti, 1936

89

Ülitundliku natuuri tragöödia

Eva Elise Oll

Nimi Leo Anvelt on tänapäeva inimesele, eriti kirjandusvõõrale, põhjendamata tundmatu nimi. Kirjutan tema elavaimast teosest „Eluhirm“, sest pulbitsevas, tormavas, kiirustavas mammonamaailmas ei otsita kirjandusloost ajatuid kunstiteosed. Aga elu pole võimalik mõista üksnes kaasaega vaadeldes, sest on situatsioone, küsimusi, konflikte, mis on painanud inimeselooma aegade algusest aja lõpuni. Just nende kergelt müütiliste probleemidega maadleb ka „Eluhirmu“ peategelane Valt.

Vaadeldav teos on ilmunud 1936. aastal Tartus. Võiks eeldada, et inimvaim on üle saanud paradiisist väljaheitmise järgest

šokist ning evolutsiooniliselt kohanenud elama teispool Eedenit, aga ei. Me ei saa sellega leppida. Valt ei saa sellega leppida. Valti segased tunded võiksid sõnutsi kõlada umbes nii: kuidas saan ma kogeda midagi nii koletislikku nagu sugutung ja tiirasus, kui ma olen peenekoeline, pooljumalik inimene. Miks miks!? Kuhu peita oma nägu ja häbi!?

Tegemist on Eesti psühholoogilise romaani ühe tippteosega. Maneerlik-ilutseva kõnepruugi kompenseerib Valti siiras sise-monoloog koogu oma aususes ja räpasuses. Darwin kummutas religioosse muinasjutu Adamast ja Eevast. Siit tuleneb ka raamatu eksistentsiaalne, kuid retooriline

küsimus – kunas ja miks hakkas inimene tundma ahistust oma instinktide pärast. Selle küsimuse elav kirjanduslik kehasus on Valt, kes piinleb raamatu esimeses pooles kehalise vajaduse ja kristliku kasvatuselise konfliktis. Raamatu teises pooles morjendab Valti pörkumine loomuldase headuse suu ning seksuaalse ning vaimse rahuldamatuse vahel. Kui inimene on põhiloomult hea, siis miks ei olda tema vastu hea ning ei rahuldata tema seksuaalseid ning vaimseid vajadusi? Miks ei tee seda näiteks Eeva, üks mitmest Valti rippuv-manguva armastuste ohvreist, kes tõukab mehe ära, kuigi viimane end nii selgesõnaliselt ja teoreetiliste põhjenduste saatel väljendab.

Kas meie ihalev mina on patune? Kuidas teha vahet patul ning inimlikkusele?

Valti camus'likule absurditunnetusele panevad aluse mitmesugused kogemused. Äratõukepunktideks on näiteks stseen, kus koolivend lööb teist selga, mõtisklused kirjutamata reegli üle, et tüdrukutega suhtlemine on sobimatu, vastakad tundmused hetkedel, mil tema ja koolivendade ringi satub aristokraatlik-nukker ema, ema ootamatu surm pärast vägistamist. Viimane äratub Valtis kohe seoste otsimise ema surma ning oma tärkava sugutungij vahel ning ta näeb end osaliselt süüdiolena. Ja see omakorda äratub temas kahtlusi, sest kas loomulikkus on ikka pärispatt...

Valt on oma kinnisideede ohver. Ning Anvelt uurib peenekoeliselt sellist inimhinge, märgates asju, mida vähem terane ei paneks tähele. Inimhinge virvendused on kirjaniku sule all muutunud murdlaineiks. Samas, nii nagu joonistuses hävitavad liigesed detailid üldmulje, kaotab ka ülekirjutatud karakter kirjanduses oma iseloomu. Raske on tabada Valti karikatuurseid jooni; kõik me oleme nõrgemalt ja tugevamalt võimendatud omaduste summad. Teisalt saab muidugi mõelda, et tema ülitundlik natuur ongi tema grotesksuse aluseks.

Teose pärl on Valti muinasjutt härra Vaatlejast. Selles kajastub semiootiliselt Valti rahulolematust iseendaga ning halastamatu hukkamõist iseene suhtes. Härra Vaat-

leja kui inimkonna läbinägelik kriitik teostab end läbi teiste veendumuste (näiteks läbi enesetapja, kes mõtleb ümber niipea, kui kohtab Vaatleja pilku). Kuid kui rong jõuab lõppjaama, ilmneb, et tema nn eneseteostus on peegel ja pörm. Tema olemasolu mõte kaob koos teistega. Teisteta teda pole. Sartre kuulu näidendi „Kinnine kohus“ lause põrgu on teised! järgi interpreteerides on härra Vaatleja otse põrgust, saatan, kurjuse kehasus. Ja Valti enesehaletsus- hood on sama drastilised.

Valt on selles mõttes veidi eluvõõras, et tal on raske leppida inimese sotsiaalse loomusega. Ta on äärmiselt enesekeskne. Kõik on temast. Temale. Jah, temale ongi teised põrgu. Ja teised on põrgu siis, kui ei osata end teistele teostada, sest eneseteostus on suunatud teiste poole. Alati. Sest igaveseks üksikusse ruumi suletu ei huvituks üldse eneseteostusest. Kõik me oleme dändid. Oli see vist Baudelaire, kes sõnastas dändi deviisiks elada ja surra peegli ees. Aga kui too dekadentlik poeet mõtles seda halvustusena, siis peitub selles kahjuks ju natuke tõtt. Tõde polegi ilus, kunagi ei ole. Peab õppima peeglitega leppima, kuigi iga kahemõtteline naeratus, äratõmmatud käsi, ootamatu lahkumine, sõnaselge EI, on Valti jaoks kohutav piin. Jaak Jõerüüdi artikkel „Hirmujõgi“ 29. septembri Postimehes haakub nii äraütlematult ja ootamatult „Eluhirmus“ kantava kannatuslooga: *Kauhajoki muutus kauhujooks ehk hirmujooks. Mis hirm see on, mis seal nähtamatult voolab? Kust tuleb see vool ja kuhu ta suubub? Kes teaks? Kas see jõgi tekkis pärast tulistamist? Vaevalt! Võib-olla on kõikide pööraste tegude taga lihtsalt hirm elu ees. Hirm elada. Eluhirm. Aga miks mõne inimese südamesse ei tee aset mitte elurõõm, vaid eluhirm, ka seda meie ei tea. Ehk pole kokkusattumus, et Anvelt nime- tas oma šedöövri „Eluhirmuks“, kui ta hiljem, 1940. aastal tõlkis Schopenhaueri „Elutarkuse“?*

Tsiteerides Anvelti enda järeldõna Schopenhaueri raamatule: *Piiramisega tuleks võtta samuti näiteks Schopenhaueri soovitus oma isiklikele asjadele kui saladustele vaadata. [...] Süvapsühholoogide uuemad uurimused on näidanud, et mõnigi inimene*

*püsib tihti tundelises tasakaalutuses ning rahunud just seepärast, et ta ei julge hinge vaevavaid seiku kusagil kaasinimestega arutada, võib näha, et Anvelt kas teadlikult või teadmatult ja natuke moraalitsetes püüab avada lugeja silmad kinnisuse halva mõju ees. Leidsin ühe noore poeeti armsa kirjakatke, mis suletud inimese õigustamist hukka mõistab: *Naljakas, et mõnel inimesel on kinnisidee sellest, et nad on kinnised. Vajadus olla mõistmatu ja eriline. Tegelikult ei oska nad lihtsalt oma elu nii elada nagu tahaksid.**

Temaatikat võib võrrelda fenomenaalse teosega „Kuristik rukkis“. Holden on eluga tülis viimase tühjuse tõttu, Valt aga oma fantaasiate ja kinnisideede tõttu. Tema raudne veendumus, et käsikiimlus on räige, võlgas, räpane ja haisev patt, rikub tema elu. Kas see pole mitte naeruväärselt kurb? Tahaks nutta ja naerda Valti pärast ja Valti üle. Vaene väike... poiss. Frustratsioon on definitsiooni järgi psühholoogiline pingeseisund, mille põhjustab eesmärgile jõudmist segav tegelik või kujuteldav takistus. Valt on frustreritud eemalseisja nagu Holdengi. Kõik me oleme end tundnud nagu Valt või Holden eluga pahaks olevat. Ja äratundmisrõõm on ikkagi rõõm, kuigi siinkohal oleks vististi õigem öelda, et empaatia. Et ennast paremini tundma õppida. Tajuda enda ja teiste tujusid nii tundlikult kui Valt. Mõnes mõttes on üliarenenud empaatia isegi supermännlik võime. Mõõda külgi jooksev neetud kihav informatsioon, järjekorrad, ukсед, allkirjad, juhututtavad, tähtjad, arved, sünnipäevad, reede-fenomen! Kuidas me võiksimegi iseennast kuulda? Tänapäeva inimesele õpetab „Eluhirm“ end kuulama.

Ja kuulama ka teisi. Ülesehitus on põhiliselt Valti nüanssiderohke sisemonoloog naise puudumisest. Ja on väga inimlik jumalikustada seda, mis puudu on. Kui inimene on vaene, peab ta raha kõikvõimsaks. Kui inimesel pole oma tuba, peab ta privaatsust joovastavaks. Kui me tunneme nälga, unistame üksnes toidust. Kui külm näpistab, tahame sooja ja kohe. Kuid mis juhtuks, kui kõik oleks küllastunud? Pole külm ja kõht on täis ja oled oma toas oma armsamaga jne jne. Valt jõuab sinna, kust alustavad

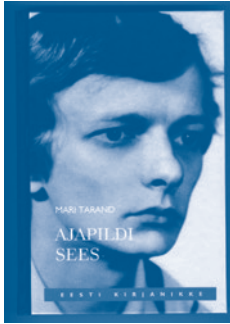
Platonovi tegelased, kes tunnevad, et on eemal millestki erilisest. Täiuslikust.

*Kui kõnelda üksainus kord,
on vastutus nii suur,
et ükski sõna ei näi väärt,
et öelda.*

*Kui elada üksainus kord,
on võimalus nii suur,
et tardud
ning ta tummalt lased mööda.*

(Doris Kareva)

Minu pealkirjas leiduv sõna tragöödia pole päris täpne, sest tragöödia lõppeb alati traagiliselt, kuid Valti kannatused ja otsingud viivad siiski sihile – lõpuks leiab ta vastuarmastust. Esiti pidasin lõppu veidi ootamatuks ja liiga järsuks pöördeks järjest sügavamale vajuvas narratiivis. Liiga hollywoodilikuks. Liiga tavaliseks ja läägeks. Aga siis sain aru, et rahutunne polegi kuidagi loogiline, see ei tule ratsionaalsetest otsustest. Elu pole nii mõistus-pärane. Asi on üksnes tunnetuses. Peab oskama tunnetada, et õnnelik lõpp on võimalik.

Mari Tarand „Ajapildi sees“

Eesti kirjanik *par excellence*, 1970. ja 1980. ja 1990. ja 2000. aastate noorteiidol. Üks enam tsiteeritud, viisistatud ja armastatud autoreid kodumaises belletristikas. Mees, kes oma väikese koguga täitis ära terve lava, kes oli vaimustav seltskonnahing, nakatav naljahammus, empaatiline ja pilkav üheaegselt, mänglev ja moraalitsev kahel erineval perioodil kahe erineva nime all. Ja pange tähele – selles raamatus ei räägita üldse sellest Juhan Viidingust. Siit leiame hoopis Viidingu õe Mari Tarandi mälestused koos veedetud lapsepõlvest. Esile kerkib suure luuletaja kasvulava, kultuuriline seeneniidistik, millest Viiding tärkas. Vägaagi tänuväärne raamat igast kümnendist pärit austajale.

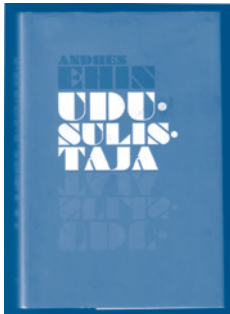
Mihkel Truman „Aeg meid muutnud on? Rock Hotel 30“

Ja veel üks aja-raamat. Värske Rõhu oma poiss, noorte kultuuririirituste korraldaja ning raamatuarvustaja Mihkel tegeleb eesti rokkmuusika ajaloo talletamisega. Nii on sündinud raamat Brežnevi-aegse hallajastu pundist Rock Hotelist, kes eesotsas Ivo Linnaga on kindlasti pressinud nendele, kes mäletada saavad, igaveseks kõrvade vahele read *rockabilly-rockabilly-rokk-rokk*. Mihkel teeb nüüd juba klassikuteks saanud musahiidudest laheda koondportree.

Barthol Lo Mejer „Popdada“

Barthol Lo Mejer – prosaist, kunstnik, luuletaja, DJ ja elukutseline popdadaist-interdistsiplinaar kirjutab valmis teose, millega võiks täita raamatupoodides riulid, millel silt „21. sajandi uus kirjandus“. Siin on netikeele ja konventsionaalse keeleregistri segunemist ja keelelisi visuaalkujundeid šrifti suurusega mängides, mp3-laulupalade liitmist teksti sisse, MSN Messengeri jutuakna kasutamist. Seda kõike on viimaste aastate jooksul ennustatud – kirjanduse keel hakkab meenutama järjest enam tehnoloogiliste suhtlusvahendite keelt, sisse murrab kirjalik suuline kõne. Oleks Bartholi teos ainult üks pretensioonikas keelekaanonite lõhkumine, mäss mässu pärast, siis võiks seda postmodernistlikuks nimetada. Kuna aga lõpptulemus on läbivate karakteritega narratiivi esitav tervikteos, siis võib rääkida millestki enamast. On täheldatud, et Barthol areneb selles raamatus koos tekstiga, muutudes loo edenedes küpsemaks kirjutajaks. Võib-olla see ongi post-postmodernism, kui mässuks saab areng.

Andres Ehin „Udusulistaja“

Kui ilmus esimene Värske Rõhu number, tsiteeris kriitik Mart Velsker raadios selle puhul üht Andres Ehini luuletust, kus on read *kui taskus on reha / kõik teed on valla / sa mune, kus tahad*. Teed jäid lausa nii valla, et on võimalik tutvustada eesti sürrealismi klassiku järjekordset väljalaset meie 16. numbris.

kuuvalges Kadriorus. Armastab elu ja inimest.

Kristjan Haljak (18) tegeleb keskkooli lõpetamisega. Vaimustub Isidore Ducasse'i ja William Burroughsi loomingust. Vabadel hetkedel luulutab

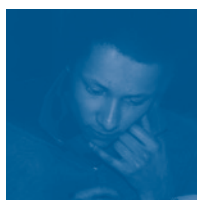
ni ühest otsast teise liikuma hakkab?“

Rasmus Müller (24): „Huvitav, kas liivakella sees olevad terad ihuvad end pidevalt peenemaks, nii et järele jäänud tolm üha kiiremi-

ka äärmiselt oluline. Püüab hoida silmad, kõrvad, nina ja südame lahti, kohati julmale absurdile armastusega otsa vaadata ning kapis kolistavad luukered välja lasta ja tant-sule paluda. Igas päevas naerda. Rohkem kirjutada ja vähem rääkida. Kassid, piparmündiškolaad ja apelsinilõhn imponeerivad tugevalt. Viimasel ajal ka nõöbid.

Berit Kaschan (23) elab kindlas veendumuses elust kui tseen-seerimata muinasjutust või pigem isegi muinasjutufilmist, kuna saundtrakk on

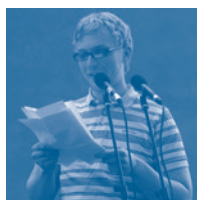
juurde. See on väga suur asi. Ta kirjutas üle pika aja Rõhku – siin numbris ilmuv lugu leiab aset Põhja-Arizona Maalitud kõrbes.

Jim Ashilevi (24) Jim õpib Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriaakadeemias ja Von Krahlis lavastamist ning näitlemist. Seega sai Jim uue kodulin-

tushaav. aga kui kõik hästi läheb, saab ka minust kunagi inimene.“

Siim Kera (19): „Ma peaks vähem muusikat kuulama ja rohkem maailmaga tegelema, aga ei, sest reaalsus on teise astme põletushaav.

esseisimine; 2. Delfi debiiliku seljatamine vaimukuses; 3. kingapaelte ja mantlisabade peale astumine, võimalusel ka istumine; 4. ebakultuurselt rõivastumine, keskkonnavaenulikkuse propageerimine.

Märten Raidmets (24) Märten on Rõhus vana ja armastatud tegija. Hetkel teoksil: 1. toidukaupluse kitsaimates riiulivahedes inimestel

sõnad, mis pärast kirja paneb ja luuletusteks vorbib. Vanust on kaksikümmend. Vahepeal õppis Tallinnas kultuuri, siis sai aga Baudelaire'ide ja Derridadest villand ning viskas sealt varvast. Nüüd üritab end distsiplineerida ja korraliku inimese kombel elama õppida. Tulevikus tahaks filme teha.

Linda-Mari Väli (20) on linnauitaja, keda kummitab argielu ja ümbritsev urbanism. Vahel vaatab inimesi ja kõrgeid maju ning pähe paistavad

tulevikuvisioni kohaselt lokkavad meile lähenevad aastad freudilikust huumorist.

Siim Lill (21) Siim Lill pole tähelepanelikule Rõhu lugejale tundmatu. Kookose-supi valmistamine on muutnud ta

* Eelmises numbris ilmus Nele Salveste tutvustuse all vale tekst. Õige oleks olnud:

Nele Salveste (24): „Ma arvan, et ühel hetkel oleme kõik üksteisele õpilased ja õpetajad. Et meil inimestena on õigus vahel olla haprad ja sõltuvad. Siis me saame abi küsida ja samas ise kedagi aidata. Üksteise kõrval külmalt ja iseseisvalt kõndides muutuvad kõndijad ise ka lõpuks kurvaks. Hapraks olemistki tuleb vahel õppida.“

Toimetetus vabandab.

Märten Rattasepp

(23) Märten jõlkus noorpõlves mitmeid aastaid suurmetro- poli tänavatel edasi- tagasi, kuni kusa- gil 21. sajandi hakul

lõpetas Tallinna Vanalinna Täiskasvanute Gümnaasiumi. Sealt siirdus parematele jahimaadele Tartu, kus võttis ülikoolis ette kirjandus- ja kultuuriteaduste eriala. Kirjutamist kardab hobide alla torgata, sest raske- mat ja frustreerivat tööd pole Märten eales ette võtnud. Inimene ei jõua igale poole. Kas tahate, et teil oleks mitu mina?

Kairi Kruusi inter- juu interdistsiplinaar- se kunstniku Bart- hol Lo Mejoriga, kel äsja ilmus Värske Raamatu sarjas noor- tekas „Popdada“.

Jaanus Sooväli (26) Enesetutvustuses kui žanris on varjul kui palju küsima- tuid eeldusi! Selleks, et ennast nagu kord ja kohus tutvusta-

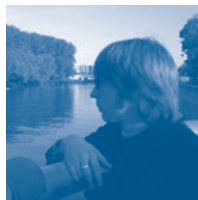
da, peaksin olema enesega varemalt juba kohtunud. Mitte üks kord, vaid sadu, tuhan- deid kordi ühesugusel viisil ning ühesuguse- na – mul peaks olema kujunenud määratle- tav identiteet. Identiteet või „ise“ sünnibki loomulikult kordamisest – kui ma näiteks kohtaksin ennast tuhat korda kurvameelse- na, siis ma võiksin õigusega öelda, et olen kurvameelne inimene. Kui aga mu enese- kohtamisi määratleks lakkamatu voola- vus, muutuks problemaatiliseks see „ise“ või „enese“ – kedagi või midagi on kaht- lemata kohatud, ent keda või mida? Pole iset, pole enesetutvustust, pole žanri...

Greta Tamošiunaite

(22) maailmas domi- neerivad kõrvaklapp- idest alateadvusesse voolav muusika, rongi akende taga mööda- libisev maastik ning

palju raamatuid. Lugemise tulemusena võib vahel tunduda, et kogu maailma saab mahu- tada paarirealisse, kunagi mitteüleskirjutata- vasse luuletusse. Aga see ei ole ju tingimata halb... Peaasi, et luuletust üles ei kirjutata.

Mihkel Truman (24)

loeb raamatuid öösel raha eest, päeval tasuta.

Piret Põldver (23)

avastas enda jaoks ka Kundera, Lessin- gu ning Houellebecqi. Käesolevas numb- ris arvustatud autor küündib vabalt nime- tet kirjanike tasemeni.

Eva Elise Oll (20)

Eva Elise raiskab endiselt kogu oma raha raamatutele ja aja nende lugemise- le, aga vahepeal käib kunstikoolis noort protestimeelset kunst- nikku mängimas.

● Sisukord / nr 16

Luule

Kristjan Haljak: 2
Berit Kaschan: 8
Siim Kera: 18
Linda-Mari Väli: 22
Rasmus Miller: 27

Proosa

Jim Ashilevi: 29
Märten Rattasepp üks: 41
Märten Raidmets Õhtusöök kolmele: 53
Siim Lill Variatsioonid Baudelaire'i „Raipele“: 64

Intervjuu

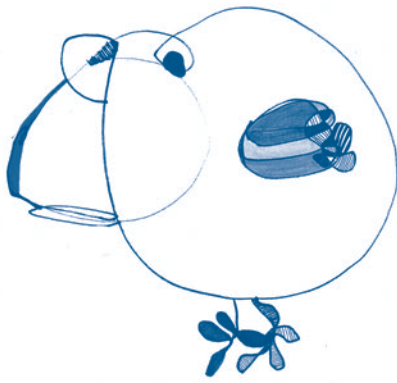
Kairi Kruusi intervjuu Barthol Lo Mejoriga : 70

Arvustused

Jaanus Sooväli Maagilis-müstiline Saar: 76
Greta Tamošiunaite Sügistalvine vaikus: 79
Mihkel Truman Voolavusest, mida märkab vaid tunguusi pistriku silmatera: 82
Piret Pöldver Fiktiivne tegelikkus: 85

Tolmunud Raamat

Eva Elise Oll Ülitundliku natuuri tragöödia: 89

9 771736 295169

Trükitud FSC-sertifikaadiga paberite
looduslike trükivärvidena. @EcoPrint

FSC
Mixed sources
Product group from well-managed
forests and other controlled sources

Cert. no. SIC-COC-1529
© 1996 Forest Stewardship Council